

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ

Сергей Есенин

СТИХИ
РАННЕГО ПЕРИОДА

Սերգեյ Եսենին

ԿԱՂ ՇՐՋԱՆԻ
ԲԱՆԱՏԵՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԴԱՍՏԱՐԱՐԱՆ

ПОСВЯЩАЕТСЯ
120-ЛЕТИЮ
СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ
И 90-ЛЕТИЮ СМЕРТИ
СЕРГЕЯ ЕСЕНИНА

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՍԵՐԳԵՅ ԵՍԵՆԻՆԻ
ԾԱԼՎՅԱՌ 120
ԵՎ ՍԱՐԿՅԱ
90-ԱԱԾԿՆԵՐԻՆ

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ

Сергей Есенин

СТИХИ
РАННЕГО ПЕРИОДА

(1910-1915 гг.)

В переводе и с предисловием
В. С. МАГАЛЯНА

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЕРЕВАН 2015

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԼԱՏՈՆԻ
ԴԱՍՄԱՍՄԱՐՄԱ

Մերգելի Եւենին

ՎԱՌ ՇՐՋԱՆԻ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(1910-1915 թթ.)

Վ. Ս. ՍԱՂԱԼՅԱՆԻ
Թարգմանությամբ և առաջարկանով

ՀՏԴ 821.161.1-1 Եսենին
ԳԱԴ 84(2Ո)-5
Է 586

**Տպագրվում է ԵՊՀ գրահրապարակչական խորհրդի որոշմամբ
Печатается по решению издательского совета ЕГУ**

Գրախոս՝ ԵՊՀ արտասահմանյան գրականության ամբիոնի պրոֆեսոր, բանավիրական գիտուրյունների դոկտոր, ՀՀ Պետական մրցանակի դափնեկիր, մշակույթի վաստակավոր գործիչ ՀԵՆՐԻԿ ԷԴՈՅԻՆ

Рецензент: профессор кафедры зарубежной литературы ЕГУ, доктор филологических наук, лауреат Государственной премии РА, заслуженный деятель культуры ГЕНРИХ ЭДОЯН

Սերգեյ Եսենին

Ե 586 Վաղ շրջանի բանաստեղծություններ (1910-1915 թթ.), Վ. Ս. Մաղալյանի թարգմանությունով: Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2015. - 318 էջ + 10 էջ ներդիր:

Ժողովածուն ընդգրկում է ուսումնական Սերգեյ Եսենինի վաղ շրջանի բանաստեղծությունները և դրանց գործադրությունները, որոնց մեջ մասը հայերեն է հնչում առաջին անգամ:

Сергей Есенин

Ե 823 Стихи раннего периода (1910-1915 гг.) в переводе и с предисловием В. С. Магаляна. Ереван, изд. ЕГУ, 2015. - 318 стр. + 10 стр. вкл.

В сборнике представлены стихи раннего периода великого русского поэта С. А. Есенина. Наряду с этим представлены их армянские переводы, большинство из которых выполнены впервые.

ՀՏԴ 821.161.1-1 Եսենին
ԳԱԴ 84(2Ո)-5

ISBN 978-5-8084-2035-9

© ԵՊՀ հրատ., 2015
© Издательство ЕГУ, 2015

© Մաղալյան Վ., 2015
© Магалян В., 2015

ԱԵՐԳԵՅ ԵՍԵՆԻՆ | 1922 թ.

«ՈՈՒՍԱՍԱՆԻ ՔՆԱՐԱԿԱՆ ՍԻՐՏԸ»*

Բոլոր զրածներից այն ևմ սիրում,
ինչ մէկը իր արիւնով է զրում:
Գրիր արիւնով, և կրեսնես,
որ արիւնը ողի է:

ՅՐԻԳՐԻԽ ՆԻՑԸ

* Այս ակնարկը՝ Ս. Ա. Եսենինի ծննդյան 100 և մահվան 70-ամյակների առիկ տպագրվել է «Հանդես Երևանի համալսարանի» գիտակնիորմագինն լրասովի 1995 թ. 3-րդ համարում (տես էջ 86-96), որն աննշան փոփոխություններով և որոշ հավելումներով ներկայացնում ենք այստեղ իրք սույն հրատարակության առաջարան:

Ամեն մի ճշմարտացի բանաստեղծ, սկսած Հոմերոսից, իր հաստատուն տեղն ու ձայնն ունի այս արևի ներքո, անկախ այն բանից, թե երբ և որտեղ է ծնվել նա: Նարեկացին ու Դանքեն, Ռուսավելին ու Ֆիրդուսին, Խայյամն ու Հաֆեզը պատկանում են բոլոր ժամանակներին ու ժողովորդներին: Շեքսպիրն ու Բայրոնը, Գյորեն ու Շիլլերը, Հայեն ու Պուշկինը, Բողերն ու Վեռլենը, Լերմոնտովն ու Հյուգոն, Լոնգֆելլոն ու Ռիթմենը նույնապես ուրույն ձայն ու լայնարձակ տեղ ունեն համաշխարհային գրականության մեջ: Հզոր բափի ու հումկու ձայնի բանաստեղծներ են նաև Շևենկոն ու Վերհանոնը, Թումանյանն ու Շավաճական ձեն, Միշկիչն ու Պետեֆին... Նրանց հավերժական երթին եկան միանալու նաև անցյալ դարասկզբի մեծանուն երգիշներ հսահակյանն ու Բլոկը, Տերյանն ու Ռիլկեն, Չարենցն ու Մայակովսկին, Ֆեդերիկո Գարսիա Լորկան և շատ ուրիշներ:

Սերգեյ Եսենինը ևս նրանց թվին է պատկանում: Արդեն հայրուր քան տարեկան դարձավ ուսումնականը: Սակայն նա ոչ միայն գրականության մեջ, այլև կյանքում մնաց հսկերծ երիտասարդ, երեսունը դեռ նոր բոլորած...

Սերգեյ Եսենինը դուրս էր եկել գյուղական «քեր ընկած պառավ ու խարխուղ մի տնակից» և մարուր ու անարատ հոգով մտել հակասություններով ու դատնություններով լի այս դաժան աշխարհը, քայլել դժվարին ճամփաներով: Նրան բաժին էր ընկել բանաստեղծական դառը ճակատագիր: Նա իր այդքան կարծատև կյանքն անցկացրել է հոգեկան ծանր ու տանջալի այրումների, խոր ցնցումների ուղեկցությամբ և, ավաղ, ավարտել մեծ ողբերգությամբ...

Իր ստեղծագործական կյանքի ընդամենը մեկուկես տասնամյակի ընթացքում ինչ գրել է Եսենինը, ոչ միայն մնայուն տեղ

է գրավում ռուսական քնարերգության մեջ, այլև դարձել է համայն մարդկության ճշակույքի անբաժան մասը։ Նա, ինչի մասին էլ որ գրում է, թվում է՝ բանաստեղծական վճիռ ու մարուր լեզվով, անկեղծ ու շխտակ, մտերմիկ ու պրտաքաց խոսում է իր մասին, անում է իր կյանքի հուզախոռվ պատմությունը, որն այսօր խորապես հուզում է մեզանից յուրաքանչյուրին։ Ծիշտ է ասված, որ բանաստեղծի անձնական կյանքի ետևում հառնում է նրա դարաշրջանը։ Այսպես է և Եսենինը, որ անցյալ դարի հեռավոր 20-ական թվականներից իր լուսավոր կերպարով հասնում է մեր օրերը, ուղևորվում դեպի գալիքը։ Նրան հաճախ իրավացիորեն անվանում են «Ռուսաստանի քնարական սիրուլ»։

Մերգեյ Ալեքսանդրի Եսենինը ծնվել է 1895 թ. սեպտեմբերի 21-ին (ին տոմարով՝ հոկտեմբերի 4-ին), Ռուսաստանի Ռյազանի նահանգի Կուսական խորքերում գտնվող Կուզմինսկի գավառի Կոստանտինովո (այժմ՝ Եսենինո) գյուղում, գյուղացու ընտանիքում։

*Ես ծնվեցի երգերով խորե բալիշ վերմակիմ,
Արշալույսը ինձ զարնան ծխածանով բարուրեց։
Հասակ առա ևս որպես բռն Համբարձման զիշերւս,
Վիուկ-խալարն ինձ բարի բախոր է նախազուշակում։*

(Թարգմ.՝ Պ. Սևակի)

Այսպես է իր մասին գրել Եսենինը 1912 թ. բանաստեղծություններից մեկում։ Սակայն մինչ այդ նա հարուստ ու հետաքրքիր մանկություն է ունեցել, ապրել ու մեծացել է իր ծննդավայրում, հայրենի քնության գրկում։ Նրա հոգին հնայվել է ծագող արշալույսների հրդեհներով ու խաղաղ գետակների ցոլանքնե-

րով, տանիքներին կախվող արծաթ լուսնի լիրով ու անձիր երկրների անհունով, կապույտ լճերի շլացուցիչ հայելիներով ու ճերմակ կեշիների լույսով, ծաղկած ցարասենիների բույրով ու լայնարձակ դաշտերի հակինք ցողով, գետակներին կախված ուռենիների նազանորով ու հայրենին եզերքի այլ գեղեցկություններով, որոնք հետագայում դարձել են նրա բանաստեղծությունների ողին: Նա մանկուց տեսել է բնության այդ ամենանըրին երանգները, ունկնդրել ամենաքննքուշ ձայները, ըմբոշչսնել ամենաանուշ բուրմունքները:

«Երկու տարեկանից,— իր առաջին ինքնակենսագրության մեջ հետագայում գրել է բանաստեղծը,— հորս չքավորության և մեր ընտանիքի բազմանդամության պատճառով ինձ դաստիարակության են տվել մորս կողմից բավականին հարուստ պասպիս մոտ, որն ուներ երեք չափահաս ամուրի որովի, որոնց հետ էլ անցել է իմ ողջ մանկությունը: Իմ քենիները կովարար ու չափից դուրս հանդուգն տղաներ էին: Երերուկես տարեկանում նրանք ինձ նստեցնում էին անքամք ձիուն և խսկույն բաց թողնում քառատրոփ արշավով: Ես հիշում եմ, թե ինչպես սրավիպում ու ամուր բռնում էի նրա բաշից:

Հետո ինձ սովորեցրին լողալ: Մի քենիս (քենի Սաշան) ինձ առնում էր նավակի մեջ, հեռանում էր ափից, հանում էր շորերս և, շան լակոտի նման, մետում էր ջուրը: Ես անվարժ ու սփրբնած չփշփացնում էի ձեռքերով, և, մինչև շնչահեղձ լինելու չափ ջուր կուլ չէի տալիս, նա հա բղավում էր. «Էխս, զզվելի դիակ, ինչի՞ ես դու պետք»: «Զզվելի դիակ»-ը նրա փաղաքշական խոսքն էր: Հետո, ուր տարեկանից, մյուս քեռուս համար ես հաճախ փոխարինում էի որտարդական շանը, լողում էի լճակներով՝ սպանված բաղերը բերելու: Ես շատ լավ էի սովորել մագլցել ծառերը: Երեսաներից ոչ մեկը ինձ հետ չէր կարող մրցել...

Երեխաների շրջանում ես միշտ լավ հեծյալ էի ու մեծ կռվագան և շրջում էի միշտ քերծվածքներով: Չարաճճիություններիս համար ինձ նախատում էր միայն տատս, իսկ պապս երբեմն բորբոքված բափահարում էր բուռնցքն ու ասում կնոջը. «Դու, իմ հիմար, նրան մի կպնիիր: Նա այդպես ուժեղ կլինի»»¹:

Այդպես, ուժեղ ու ամեն մի փորձության պատրաստ, պատանի Եսենինը ուսք է դնում կյանքի մեծ ճանապարհին: Նա, տեղական ուսումնարանում նախնական կրթություն ստանալուց հետո, 1909 թ. ընդունվել և 1912-ին ավարտել է Կոստանտինովյաց 30 կմ հեռավորության վրա գտնվող Սպաս-Կեպիկի հոգևոր-ուսուցչական դպրոցը: Այնուհետև մեկնել է Մոսկվա, ուր առևտրական մի գրասենյակում աշխատում էր նրա հայրը: Հոր օգնությամբ ու միջնորդությամբ 17-ամյա Եսենինը աշխատանքի է անցել այդ գրասենյակում՝ հաճախելով նաև Ա. Վ. Շանյավսկու անվան Ժողովրդական համալսարանը, որը, սակայն, չի ավարտել: «Կարդալ սովորել եմ 5 տարեկանում, քառուս օգնությամբ: Իսկ բանաստեղծություններ սկսել եմ գրել 8 տարեկանից: Ուսանել եմ շատ, բայց ոչինչ չեմ ավարտել»², – մի առիթով գրել է Եսենինը:

Մոսկվայից մի կարճ ժամանակով նա կրկին վերադարձել է հայրենի գյուղ, ապա 1913 թ. մարտին դարձյալ տեղափոխվել Մոսկվա, որ էլ աշխատանքի է անցել տպարանում. սկզբում՝ որպես համեմատող, իսկ այնուհետև՝ սրբագրիչ: Աշխատելու այդ տարիներին նա ծանոքացել է տպագրական գործի ու գրական մշակութային կյանքի հետ և հենց այդ ժամանակ էլ մամուլում տպագրել իր առաջին ուսանավորները:

¹ С. А. Есенин. Собр. соч. в шести томах, том. V, М., 1979, էջ 219-220. Սույն առաջարանում օգտագործված այս և սրան հաշորող մյուս բոլոր արձակ մեջքերումների բարգմանությունը կատարվել է մեր կողմից (Վ. Մ.):

² Նոյն տեղում, էջ 234:

Եսենինը 1915 թ. տեղափոխվել է Պետրոգրադ, որտեղ ապրում ու ստեղծագործում էին ժամանակի ռուս մեծանուն բանաստեղծներից շատերը: Առաջինը, ում այցելել է պատաճի բանաստեղծը, եղել է Ալեքսանդր Բլոկը: «Երբ ես նայում էի Բլոկին, – իր ինքնակենսագրականում գրում է Եսենինը, – ինձանից քրտինք էր կարում, որովհետև առաջին անգամ էի տեսնում կենդանի բանաստեղծի»³: Այստեղ Եսենինը, ծանոթանալով գրական միջավայրին, հաճախելով հայտնի սալոնները, սովորել ու ապրել է ստեղծագործական բուռն կյանքով: «Ժամանակակից բանաստեղծներից ինձ ամենից շատ դուր էին գալիս Բլոկը, Բելին և Կյուուկը: Զիի առումնով ինձ շատ բան է տվել Բելին, իսկ Բլոկն ու Կյուուկը քնարականություն են սովորեցրել ինձ»⁴, – իր ինքնակենսագրական պատաժիկներից մեկում խոստովանել է Եսենինը:

Պետրոգրադում 1916-ին լույս տեսավ Եսենինի բանաստեղծությունների «Ուարունիցա»⁵ անդրանիկ ժողովածուն, որը մեծ համբավ բերեց նրան: Այդպես Ս. Եսենինը մտնում է գրականության մեծ հորձանությունը: 1919-ից նա անդամակցում է խամինիստների գրական խմբակցությանը, ստորագրում նրանց մանիֆեստը, կրում է անարխիստների ազդեցությունը, ծանոթանում գրական այլ խմբակցությունների ծրագրերին ու նրանց անդամների ստեղծագործական մերություններին ու գաղափարական դպանանքներին: Այդ անկումային ուղղությունները, որքան էլ զայ-

³ Նոյյն տեղում, էջ 220:

⁴ Նոյյն տեղում, էջ 236:

⁵ Ըստ Եսենինի հաղորդած տեղեկությունների, այն «լույս է տեսել 1915-ի նոյեմբերի՝ 1916-ի թվագրումնվ» («Տեսն Եսենինի Երկերի ժողովածուի իջշյալ 5-րդ հատորը, էջ 223 և 237):

⁶ Եկեղեցական-կրոնական ծիսակատարության անվանում ուսաց մեջ, որը տեղի է ունենում «Սուրբխաչ» տոնին հաջորդող 2-րդ շաբաթվա ընթացքում:

բակողիշ լինելին, չէին կարող շեղել քնարերգության բարձունքները ժողովրդական ակունքներից ելնող բանաստեղծի ճամփան: Եսենինը ուներ առողջ ու պայծառ ոգի, որը ժառանգել էր իր աշխատանք ժողովրդից: Եվ գրական այլ մոլորդությունները նրա վրա գրեթե ոչ մի ազդեցություն չեն թողել: Նա իր երթյամբ մնացել է ռեալիզմի դիրքերում: «Ես բոլորովին էլ կրոնասեր մարդ չեմ և ոչ էլ միստիկ եմ, – գրել է նա: – Ես ռեալիստ եմ, և եթե իմ մեջ ռեալիստի համար ինչ-որ մշուշային բան կա, ապա դա ոռմանատիկան է, բայց ոչ իին բնորոշ ու տնասեր խառնվածքի, այլ ամենախսկական երկրային...»⁷:

Եսենինը իր կենդանության օրոք իրատարակել է 23 ժողովածու⁸, որոնք բարձր են գնահատվել գրաքննադատության կողմից: Իհարկե, ժամանակին նրա ստեղծագործությունների շուրջ եղել են նաև թեր ու դեմ կարծիքներ, որոնք, սակայն, շուտով խացել են բանաստեղծի հզոր քնարի հնչյունների ներքո: Մաքսիմ Գորկին նրա մասին գրել է. «Այդ բանաստեղծություններից հետո ակամա մտածում ես, որ Սերգեյ Եսենինը ոչ այնքան մարդ է, որքան մի օրգան, որ բնությունը ստեղծել է բացառապես պոեզիայի համար՝ արտահայտելու դաշտերի անսպառ տիրությունը, սերը աշխարհի յուրաքանչյուր կենդանի արարածի նկատմամբ և գրասրտությունը, որին ամեն ինչից առավել արժանի է մարդ»⁹:

Եսենինին գնահատել են նաև տարբեր ազգերի շատ ու շատ այլ մեծություններ, որոնց թվում և Վլյամ Սարոյանը: Նա, Վա-

⁷ Նոյն տեղում, էջ 206:

⁸ Դրանցից են՝ «Голубень» (СПб, 1918), «Преображенение» (М., 1918), «Сельский часослов» (М., 1918), «Трерядница» (М., 1920), «Исповедь хулигана» (М., 1921), «Стихи скандалиста» (Берлин, 1923), «Москва кабацкая» (Л., 1924), «Персидские мотивы» (М., 1925) և այլն:

⁹ **Максим Горький.** Пол. собр. соч., том. 20, М., 1974, էջ 67-68.

հազն Դավթյանից լսելով Եսենինի մասին, ասել է. «Ուրեմն Եսենինն ալ մեծ բանաստեղծ է, որովհետև մեծ գործ ունի...»:

Ե. Զարենցը ևս ժամանակին բարձր է գնահատել Ս. Եսենինի ստեղծագործությունները և 1923 թ. հայրենինի է փոխադրել դրանցից մեկը՝ «Ընկերը», իսկ Գ. Մահարին 1928-ին մի բանաստեղծություն է նվիրել Եսենինին:

Եսենինը մեծ ռեալիստ է, «մայր Ռուսիայի» նկատմամբ նրա անսահման սերը ծնունդ է առել իր հայրենինի եզերքից՝ հետագայում իր մեջ ներառելով այն ամենալավը, գեղեցիկն ու վեհը, որոնք հասուկ են ուս ժողովրդին: Նրա քնարք բյուստ է ժողովրդական երգերի խոր ու վճիռ ակտոնքներից և հասնում է դասական պարզության: Նրա բանաստեղծությունները առանձնանում են իրենց բարձրությամբ ու կոլորիտայնությամբ, պարզությամբ ու պայծառությամբ, հագեցած են հայրենինի բնուրյան գունագեղ պատկերներով: Բնուրյունը նրա համար եղել է կերպարների, պատկերների, գույների ու ծայների վերարտադրման անսպառ առյուղը, քնարական նրբանուրք ապրումների արտահայտման շտեմարան: Եսենինն ուներ մարդկանց հոգու խորքերը բափանցելու մեծ կարողություն: Նա ազգային խոչըր բանաստեղծ է, և իր բարձրարվեստ ստեղծագործություններում արտահայտել է ոսւ ժողովրդի ոգու անհուն մեծությունը, գրել է բազմաթիվ հայրենասիրական, սիրային բանաստեղծություններ ու պոեմներ, բալլադներ ու հեքիաքներ, դրամատիկական ստեղծագործություններ ու արձակ երկեր, քննադատական հոդվածներ, ճամփորդական նորեր և այլն: Եսենինի բողած գրական ժառանգությունը նրա ապրած ժամանակաշրջանի հակասություններով լի դիմապատկերն է, ինչ ու նորի հոգեկան խոռվը, «հեռացող Ռուսաստանի» թախիծը և նրա «չուգուն ու բետոն հազմող» քաղաքների գեղարվեստական կենսագրությունը:

Արդ, մեր նպատակից վեր է Ս. Ա. Եսենինի ստեղծագործությունների վերլուծությունը, դրանց մասին շատ է խոսվել, ստեղծվել են առանձին մենագրություններ ու գրքեր, գրվել են բազմաթիվ հուշեր և այլն: Հայ իրականության մեջ ևս գնահատվել է Եսենինի գրական ժառանգությունը, ընդարձակ առաջարաններով լույս են տեսել նրա երկերի ժողովածուները¹⁰:

Մեր նպատակը Եսենինի վաղ շրջանի ստեղծագործություններին ծանոթացնելն ու նրա անդրկովկասյան ուղևորություններին անդրադառնալն է՝ կապված հայ իրականության հետ:

* * *

Մերգեյ Եսենինի բանաստեղծական հոգին թևածել է անսահման հեռուներում: Նա եղել է ճամփորդությունների մեծ սիրահար: Իր կարծատն կյանքի ընթացքում հասցրել է Ռուսաստանը ակոսել լայնրով ու երկայնքով՝ Հյուսիսային սառուցյալ օվկանոսից մինչև Սև ու Կասպից ծովերը, արևնոտքից մինչև Չինաստան, Պարսկաստան ու Հնդկաստան: Նա եղել է նաև Ռուսականացում ու Ղրիմում, ուղևորություն է կատարել Միջին Ասիայում, շրջել է Թուրքեստանում ու կիրգիզական տափաստաններում, ծանոթացել է այդ վայրերում ապրող ժողովուրդների մշակու-

¹⁰ Դրանք եմ՝ **Մերգեյ Եսենին**. Հատընթիր (Երևան, Հայպետհրատ, 1961, 400 էջ), «Ռուս դասականների գրադարան» մատենաշարի **Ալեքսանդր Բլոկ, Մերգեյ Եսենին**. Ընտիր երկեր (Երևան, «Սովետական գրող», 1986, 448 էջ) ժողովածուները, որոնք կազմել, խմբագրել և առաջարանները գովել է բանաստեղծ ու բարգմանիշ Վահագն Դավթյանը: «Սովետական գրող» հրատարակությունը 1982 թ. լույս է ընծայել Ս. Եսենինի բանաստեղծությունների և պուսների մի փորձիկ ժողովածու և՝ Հրայր Թամրազյանի բարգմանությամբ: Ռուս մեծ բանաստեղծի երկերի հայերեն առանձին բարգմանություններ տպագրվել են նաև գրական համեսներում ու ժողովածուներում:

թային արժեքներին: 1922-23 թթ. շրջագայել է Արևմտյան Եվրոպայում, ինչպես նաև ԱՄՆ-ում, իսկ 1924-25-ին ուղևորություններ է կատարել դեպի Անդրկովկաս: Դրանք պատահական ճամփորդություններ չեն, այլ՝ ստեղծագործական ներշնչանքների երկարատև պահեր:

*Հնուց ի վեր մեր Պառնասան ոռոսական
Դևակ անձանոր ափեր է քաշել
Եվ ամենից շար դու ես, ո՞վ Կովկաս,
Առեղծվածային մշուշով կամչել:*

(Թարգմ.՝ Հ. Սահյանի)

Եսենինը առաջին անգամ Կովկաս է եկել 1924 թ. սեպտեմբերին, սկզբում եղել է Բաքվում, ապա այցելել է Թիֆլիս և մի կարճ ժամանակ այստեղ մնալուց հետո կրկին մեկնել է Բաքու: Իսկ հոկտեմբերի կեսերից նորից եկել է Թիֆլիս, որը մնացել է մինչև դեկտեմբերի սկիզբը: Այդ օրերին Մոսկվա՝ իր հարազատներին ու ծանոքներին գրած նամակներում հստակ որվագծված են Եսենինի այստեղ գտնու ծրագրերը: Նրա նպատակն էր Բաքվին ու Թիֆլիսին ծանոքանալուց հետո մեկնել Երևան, ապա անցնել Պարսկաստան, լինել Թավրիզում ու Թեհրանում: Այդ ամենից հետո նա նպատակ ուներ նաև անցնել Թուրքիա, գնալ Տրավիզոն ու Կոստանդնուպոլիս, տեսնել Բոսֆորի ափերը: Սակայն նյութական միջոցների աղոթքյան և այլ պատճառներով նա չի կարողանում իրականացնել իր այդ երազանքը: Այդ աշնանն էլ՝ սկսած հոկտեմբերի կեսերից, Եսենինը ձեռնարկում է գրել իր «Պարսկական մոտիվներ» շարքը: Դեկտեմբերին մեկնում է Բաքում և այնտեղ մնում մինչև հաջորդ տարվա գարունը: Նա

այնտեղ ծանոթանում և հանդիպումներ է, ունենում երիտասարդ ուսուցչուի մի կնոջ՝ հայուի Շահանե Ներսեսի Տալյանի հետ, որի անունն էլ բանաստեղծը անմահացրել է իր «Պարսկական մոտիվներ» շարքում.

*Շահանե, օ՛, դու իմ Շահանե,
Հյուսիսից եմ եկել ես հեռու,
Ու պարրասպ եմ ես քեզ պալումելու
Արդերից ու լուսնից մեր անեղծ,
Շահանե, օ՛, դու իմ Շահանե:*

*Հյուսիսից եմ եկել ես հեռու,
Ուր լուսինն այնքան մեծ է ու ջինջ,
Զեր Շիրազը որքան էլ քովիչ,
Բայց էլի ինձ Ռյազանն է գերում,
Հյուսիսից եմ եկել ես հեռու:*

*Ես պարրասպ եմ իիմա պալումելու,
Որ մազերն իմ առա արդերից,
Թե կուզես, փարարիր մալոներիդ,
Նրանք նուրբ են այնպիս ու հլու,
Ես պարրասպ եմ իիմա պալումելու:*

*Մեր լուսնի, արդերի մասին լայն
Դու զանգուր մազերից իմ դարիր,
Թանկազին, ժպաս, կարակիր,
Չարքնացնես իմ հուշերը միայն
Մեր լուսնի, արդերի մասին լայն:*

Շահանի, օ՝, դու իմ Շահանի,
Հյուսիսում մի աղջիկ կա նույնապես,
Որ դեմքով քեզ նման է այնպես...
Չի կարող նա մլրդից ինձ հանել
Շահանի, օ՝, դու իմ Շահանի:

1924

(Թարգմ.՝ Վ. Գավթյանի)

Եսենինը նրան նվիրել է նաև իր «Москва кабацкая» (1924 թ.) գիրքը հետևյալ մակագրությամբ.

*Дорогая моя Шагане,
Вы приятны и милы мне.*

4 января 1925, Батум

Բարումում Եսենինը անշափ ազատ ու կենախինդ կյանքով է ապրել՝ շատ շուտ ծանոթանալով քաղաքին ու նրա մարդկանց հետ։ Այդ մասին իր «Բարում» բանաստեղծության մեջ գրել է.

Նալահանգիսր եմ զալիս ես հանդարդ,
Ով էլ հանդիսպի՝
Շամփում-ուղեկցում,
Եվ իմ հայացքը
Շնչող ու անքարք,
Դևուի կախարդիչ հեռուն եմ զցում։

(Թարգմ.՝ Պ. Սեսկի)

Եվ, «կախարդիչ հեռուների» կարոտը պրտում, Եսենինը տեսնդագին աշխատում է «Պարսկական մոտլվներ» շարքի վրա, գրում է բազմաթիվ նոր բանաստեղծություններ ու պոեմներ, կապ է պահպանում իր մոսկովյան ծանրների հետ, նամակներ է գրում Թիֆլիս ու Բարպու: Մոսկվա ուղարկած իր նամակներից մեկում նա գրում է. «Այնպես առաս ու հեշտ է գրվում, որ կյանքում հազվադեպ է լինում»¹¹: Այդ նույն նամակում կարդում ենք նաև «Հայաստանում ինձանից հայերեն տպագրվում է մի ամբողջ գիրք»: Սակայն, ցավոր պրտի, մինչև այսօր էլ հայտնի չէ այդ գրքի ճակատագիրը: Նույն օրերին Եսենինի գրած մեկ այլ նամակից տեղեկանում ենք, որ Հայաստանից նրան ուղարկել են 400 ուրիշի, սակայն ինքն այդ գումարը դեռ չի ստացել: Եվ դա կապելով իր հասցեն հաճախակի փոփոխելու հետ՝ նա Գ. Ա. Բենիավալսկայային խնդրում է, որ եթե վերջինս այդ դրամը ստանա, ապա անպայման ուղարկի Բարպում¹²: Սակայն այդ գումարը Հայաստանից ո՞վ էր ուղարկել նրան, դարձյալ մնում է անհայտ: Այստեղ կարելի է ենթադրել, որ Վերոնիշյալ հայերեն գրքի հրատարակության և այդ 400 ուրիշության միջև մի ընդհանուր կապ կա, որը մինչև այսօր էլ մնում է հանգույցված:

Եսենինը Բարպում մնում է մինչև 1925 թ. Փետրվարի սկիզբը, ապա մեկնում է Թիֆլիս և նույն անձակ վերջերին հասնում Մոսկվա: Մի կարճ ժամանակ այնտեղ անցկացնելուց հետո կրոկին վերադառնում է Բարպու և ապրիլի սկզբից մինչև մայիսի վերջը մնում այնտեղ: Այդ ժամանակ էլ «Բակինսկի ուարչչ» թերքի խմբագիր, Ալբրեշտանի կոմկուսի կենտրոնի երկրորդ քարտուղար Պ. Ի. Զագինը Ս. Ա. Կիրովի խորհրդով նրան ցույց է տալիս Բարվի տեսարժան վայրերը, որոնք գրեթե նույն պատրանքն

¹¹ С. А. Есенин. Собр. соч., том VI, էջ 169:

¹² Նույն տեղում, հատ. VI, էջ 165:

Են ստեղծում, ինչ կստանար բանաստեղծը Շիրազ ու Թէհրան քաղաքների պատկերները դիտելիս: Ծանոթանալով արևելյան համայնապատկերին՝ Եսենինը բավարարվում է դրանով ու հրաժարվում իրան մեկնելու մտադրությունից:

1925 թ. ամռանը Եսենինը ծանր կանխազգացումներով ու մեծ տագնապով մեկնում է Մոսկվա՝ իր բարեկամներին գրկելով «Վերջին անգամ սիրով անշեշ» և ասելով.

*Երկյուղ կա իմ հոգում իիմա և լրրիմուրյում կա իմ հոգում...
Պաղում է իմ սիրով կարծես և դժվար եմ ուրախանում...*

Կովկասը, Փաստորեն, Եսենինի համար դարձավ այն, ինչ ժամանակին Բոլլինոն՝ Պուշկինի: Նա այստեղ ունեցավ իր «Բոլլինյան աշունը», գրեց իր լավագույն բանաստեղծությունների ու պոեմների մի զգալի մասը, որոնք տպագրվել են «Բակինսկի ուսուոչի» և «Զարյա Վոստոկա» թերթերում ու տարբեր հանդեսներում: Թիֆլիսում և Բաքվում 1925-ին իրատարակվել են «Страна Советская» և «Русь Советская» ժողովածուները, որոնք ջերմությամբ են ընդունվել ընթերցողների կողմից:

Հարուստ տպագործություններով և բանաստեղծական մեծ ավարով Եսենինը վերադարձել է Մոսկվա և ձեռնարկել իր ստեղծագործությունների եռհատորյակի պատրաստման աշխատանքները:

Նույն թվականի դեկտեմբերի 23-ի երեկոյան Եսենինը Մոսկվայից գնացքով ուղևորվել է Լենինգրադ, հաջորդ օրը, իշխանելով «Անգլետեր» (ներկայում՝ «Աստորիա») հյուրանոցում, նա արդեն պետքոգրալյան իր ծանոթների ու մտերիմների շրջանում էր:

Լենինգրադում նա ցանկանում էր մնալ մինչև ամառ, որից հե-

տո՞ մեկնել Խոտայիս՝ Մաքսիմ Գորկու մոտ: Սակայն այդ ամենն, ավա՞ն, ի դերև ելան: Այստեղ՝ «Անգլետեր» հյուրանոցում, նա ապրեց ընդամենը չորս օր: Դեկտեմբերի 27-ի գիշերը գրելու մեծ կիրքը նրան մղեց իր վերջին բանաստեղծությունը թրթին հանձնելու սեփական արյունով:

Առավոտյան, երբ բանաստեղծ Վ. Ի. Էռլիխն ու Ե. Ա. Ուստինվան նրա մոտ են գալիս, Ս. Եսենինը վերջինիս զանգատվում է, որ հյուրանոցում ո՞չ բանար կա, ո՞չ էլ բանաքաման՝ ցույց տալով իր ծեռքի դաստակի կտրվածքը, որտեղից արյուն է հանել՝ գրելու համար: Ե. Ա. Ուստինվան, տեսնելով այդ, խիստ զայրացել է ու հանդիմանանքով ասել՝ մի¹³ թե հնարավոր չը սպասել ու հետո գրել: Խսկ Եսենինը նրան պատասխանել է՝ խսկ ես հաշվապա՞ի եմ, ինչ է, որ գործու հետաձգեմ վաղվան: Դրանով էլ այդ գրույցն ավարտվել է: Հետո Եսենինը սեղանին որված ծոցատեսրից այրել է մի թերթիկ և, հեռվից ցույց տալով, որ բանաստեղծություն է, քառածալ է արել ու խցկել Էռլիխի պիջակի գրպանը, ասելով՝ սա թեզ: Վ. Ի. Էռլիխը ձեռքը տարել է թռթին, բայց Եսենինը նրան կանխել է. «Թո՞ղ մնա, հետո կկարդաս»: Այսպես նրանք հրաժշշու են տվել միմյանց:

Նույն օրը երեկոյան նրանք նորից են այցելում Եսենինին, միասին ընթրում են և, լինելով շատ հոգմած, շուտ հեռանում են՝ նրան բողնելով մենակ¹³:

Նրանց գնալուց հետո, մինչև այսօր, ոչ որ չգիտեն, թե այդ գիշեր ի՞նչ է կատարվել «Անգլետեր» հյուրանոցում, մասնավորապես Եսենինի գրադեցրած № 5 սենյակում: Սիայն դեկտեմբերի 28-ի առավոտյան ահեղ բոքը ցնցում է ողջ Ռուսաստանը. Եսենինը ինքնասպան է ենել...

¹³ Воспоминания о Сергее Есенине, М., 1975, էջ 457-458:

Վ. Ի. Էոլիխը, այդ գույժն առնելուն պես, հիշում է իր ծոցագրանում եղած Եսենինի՝ արյունով գրված բանաստեղծությունը, որը հանում է ու կարդում.

*Մնաս բարո՞վ, իմ բարեկամ, մնաս բարով,
Թանկազինս, իմ սրբի մեջ ևս դու մնում,
Կանչալարենված այս բաժանումը շատ շուկով
Մեզ առջևում նոր հանդիպում է խոսքանում:*

*Մնաս բարո՞վ, իմ բարեկամ, անխոս, անձեռը,
Դու մի բախսծիր, վիշտը մի բարդիր քո հոնքերին,
Այս աշխարհում մեռնելն, այո՞ւ, նոր չէ երբեք,
Բայց ապրելն էլ, անշուշտը, նոր չէ բոլորովին:*

(Թարգմ.՝ Վ. Գավթյանի)

Ահա այսպիս լրել է «Ռուսաստանի քնարական սիրտը», կյանքից վաղաժամ հեռացել է աշխարհի մեծագույն բանաստեղծներից մեկը, որի երգերն այսօր ել, նրա եղերական մահվանից ինը տասնամյակ անց, «քրնճղի պես զնգում» ու իրենց քաղցրակոր հնչյուններով կախարդում են պոեզիայի միլիոնավոր սիրահարների սրտերը:

Դեկտեմբերի 29-ին Լենինգրադի գրողների տանը կատարվում է քաղաքացիական հոգեհանգիստ, իսկ 30-ին Ս. Ա. Եսենինի աճյունը տեղափոխվում է Մոսկվա և հրաժեշտի համար դրվում Մամուլի տանը: Հողարկավորությունը տեղի է ունեցել դեկտեմբերի 31-ին, Մոսկվայի Վագանկովյի գերեզմանատանը:

Ս. Եսենինի եղերական վախճանից հետո, ինչպես նրա մա-

սին գրված մահախոսականներում ու հրաժեշտի խոսքերում, այնպէս էլ առանձին հոդվածներում ու գրքերում, տարբեր կարծիքներ են հայտնվել, ոմանք նույնիսկ փորձել են նստմացնել նրա բնատուր տաղանդը և խոր հայրենասիրությունը, ոմանք էլ մերժել են նրա զրնգուն քնարի կախարդական հնչյունները ընդհանրապէս: Այդ հրապարակումներից երկուսը՝ Լ. Ն. Տրոցկու («Սերգեյ Եսենինի հիշատակին», «Պրավդա», 19 հունվարի 1926 թ.) և Ն. Ի. Բոլխարինի («Զար գրառումներ», «Պրավդա», 12 հունվարի 1927 թ.) հոդվածները տասնամյակներ շարունակ, ընդհուպ մինչև 1950-ականները, բացասական դեր են կատարել Եսենինի գրական ժառանգության գնահատման գործում: Լ. Տրոցկին իր այդ հոդվածում այն կարծիքն է հայտնել, որ իրու Եսենինը ինքնասպանություն է գործել, որովհետև «նա հեղափոխության բանաստեղծ չէր... Նա ինքնասպան է եղել, որովհետև հաշտ չէր հեղափոխության հետ... Եսենինը մահվան էր ձգուում համարյա իր ստեղծագործական կյանքի առաջին խսկ տարիներից»:

Ավելի հեռուն է գնացել Ն. Բոլխարինը, որն իրոք իր չար «գրառումներում» նշել է, թե «Եսենինը իր ողջ զգացմունքային արմատներով շրջապատող կյանքից ներծծել է բոլորովին այլ հյուրեր, և խորիրդային ճգոտումները նրա ուժերից վեր էին»: Չնորուանք ասել, որ Տրոցկին և Բոլխարինը այն տարիներին Խորիրդային Սլույբյունում գրալեցնում էին կուսակցական և պետական բարձր պաշտոններ՝ ՀամԿ(թ)Կ Կենտկոմի ու քաղյուրոյի անդամներ էին, իսկ վերջինս նաև «Պրավդա» թերթի գլխավոր խմբագիրն էր: Ուստի, նրանց այդ բնութագրումները այն ժամանակավա համար կարևոր են եղել, որոնց հիման վրա էլ նոյն տարիներին շրջապատում եղած բանաստեղծների ու գրականագետների կողմից Եսենինին տրվել են աննպաստ գնահատականներ. այսպէս, օրինակ՝ «Եսենինը ցանկանում էր լինել հեղափո-

խորյան հետ, բայց չկարողացավ... Նա չկարողացավ կյանքին համընթաց քայլել, ուստի կյանքը երես քերեց նրանից... Եվ նա ինքնասպան եղավ» (Վ. Պոլոնսկի): «Եսենինը ինքնասպանության բանաստեղծ է», «Եսենինը որպես բանաստեղծ ապրեց ու մեռավ «Բոհեմական Մոսկվայում»» (Ա. Կրուչկինի) և այլն:

Հակառակի պես, արտահայտված այս տեսակետների «ճշմարտացիությունը» հաստատելու են գալիս նաև այն բազմարիվ ինքնասպանությունները, որոնք այդ ժամանակ տեղի էին ունենում Մոսկվայում և այլուր: Եսենինի հուղարկավորությունից մեկ տարի էլ չանցած, 1926 թ. դեկտեմբերի 3-ին, նրա շիրմի վրա ինքնասպան է լինում «Բեղնոտա» թերթի խմբագրության աշխատակից Գալինա Բենջալավսկայան, բանաստեղծի նախկին կինը: Այդ օրերին ինքնասպանությունների թիվն այնքան է մեծանուն, որ Վլ. Մայակովսկուն առիթ է տափս գրելու իր «Սերգյ Եսենինին» հանրահայտ բանաստեղծությունը, որը կարևոր դեր է կատարել անկումային տրամադրություններով լի Ռուսաստանում ինքնասպանությունները կանխելու գործում:

Սակայն, հակառակ եղած թյուր կարծիքների, նոյն օրերին Եսենինի գոտարյուն ազգային քնարք բարձր են գնահատել բազմարիվ հշանավոր գրողներ ու գիտնականներ: Օրինակ՝ Ալ. Տոլստոյը գրել է. «Մեռավ խոշորագույն բանաստեղծը: Նրա ստեղծագործությունները կարծես թե երկու բռով շռայլորեն շաղ տված հոգու գանձեր լինեն»: Իսկ Մ. Գորկին, առնելով նրա մահվան բորբ, խոր վշտով բացականել է. «Մենք կորցրինք ոռու մեծ բանաստեղծին»: Ս. Եսենինի տաղանդը բարձր են գնահատել նաև Ս. Գորդոնը: Ն. Տիխոնովը, Ալ. Վորոնսկին, Վ. Ռոժդենստվենսկին, Ն. Ասենը և ուրիշներ: Վերջին տասնամյակներում Եսենինի մասին արժեքավոր աշխատություններ են գրել Կ. Զելինսկին, Յու. Պրոկուչնը, Ա. Կոչեցկինը, Վ. Ֆյուրովը և այլք: Նրա

մասին լույս են տեսել հոլշերի երկիատորյակ¹⁴, «Եսենինի կյանքը»¹⁵ և այլ մնացուն աշխատություններ:

Այս ամենով հանդերձ, շուրջ երեք տասնամյակ, Եսենինի գրական ժառանգությունը մղվել է ետին պլան, նույնիսկ մատնվել մոռացության: Միայն 1950-ականներից են սկսվել տպագրվել նրա երկերը: Այդ տարիների հրատարակությունների շարքում առանձնանում է 1955 թ. լույս ընծայված Ս. Եսենինի երկերի երկիատորյակը, որը գիտական պատշաճ մակարդակով կազմել ծանրագրելու ու տպագրության են պատրաստել Վ. Զելինսկին ու Պ. Չափինը, ընդարձակ առաջարան է գրել Վ. Զելինսկին (տե՛ս **Сергей Есенин**, Сочинения в двух томах, Москва, госиздат «Художественной литературы», 1955): Ի դեպ, նշենք նաև, որ Ս. Եսենինի բանաստեղծությունների հայերեն առաջին «Հատընտիրը» (1961 թ.) բարգմանվել ու կազմվել է ըստ այս երկիատորյակի:

Այս հատորներից հետո Խորհրդային անձայրածիր երկրի տարբեր հանրապետություններում ու Ռուսաստանի մարզերում, խոշոր քաղաքներում, ամենատարբեր հրատարակչությունների կողմից մեկը մյուսի ետևից լույս են տեսնում նրա բանաստեղծությունները, թարգմանվում ԽՍՀՄ ժողովրդական լեզուի համար: Այդ հրատարակությունների շարքում առանձնանում է Երևանում 1975 թ., «Խուրդենաստվեմնայա լիտերատորիա» և «Սովետական գրող» հրատարակչությունների համատեղ ուժերով, 100 հազար օրինակ տպաքանակով, լույս ընծայված Ս. Եսենինի երկերի:

¹⁴ Серия литературных мемуаров. С. А. Есенин в воспоминаниях современников в двух томах, вст. статья, сост. и комментарии А. А. Козловского, том 1, М., «Худ. лит.», 1986, 512 էջ, том 2., М., «Худ. лит.», 1986, 448 էջ:

¹⁵ Жизнь Есенина, рассказывают современники, составитель, автор вступительной статьи и примечаний С. П. Кошечкин, М., изд. «Правда», 1988, 608 էջ:

միհատորյակը: Այս հրատարակությունը նախորդներից տարբերվում է իր ուրույն կառուցվածքով: Նրանում ժամանակագրական կարգով ներկայացված են Եսենինի կենդանության օրոր լույս տեսած նրա հեղինակային, մեկը մյուսին չկրկնող, 10 ժողովածուները ԽՍՀՄ ԳԱ բորբակից անդամ, ականավոր գրականագետ Վ. Բազանովի խմբագրությամբ ու ընդարձակ առաջարանով, որն ունեցել է նաև երկրորդ հրատարակություն (Եր., 1978):

Այնուամենայնիվ, եղած գրքերի մեջ իրենց գլխականությամբ արժեքափորփում է, չորս հրատարակություն, որոնցից առաջինը հեղինակի կազմած Եռհատորյակն է, ապա 1960-ականներին տպագրված հիմնահատորյակները (Երկու անգամ՝ 1961-1962 և 1966-1967 թթ.) և Վերջին վեցհատորյակը¹⁶: Այս հրատարակության հիմքում ընկած է 1925 թ. Եսենինի կողմից պատրաստված «Քանաստեղծությունների» Եռհատորյակը, որի տպագրությունը, դժբախտաբար, իրականացվել է բանաստեղծի եղերական մահից հետո միայն¹⁷: Եսենինն իր այդ ժողովածուն կազմելիս ընտրել է այն բանաստեղծությունները, որոնք նա համարել է հաջողված ու ավարտված: Նա այստեղ չի գետեղել իր երկերի մոտ մեկ երրորդ մասը:

Եռհատորյակից դուրս մնացած այդ գործերի թվում կան ինչպես վաղ շրջանում, այնպես էլ ընդիմուպ մինչև մահը նրա կողմից գրված ստեղծագործություններ: 1925 թ. աշնանը բանաստեղծը սկսել է և՛ մամուլում տպագրված իր նոր ստեղծագործությունները, և՛ հները վերամշակել ու աստիճանաբար գետեղել իիշյալ

¹⁶ Տե՛ս Ս. Ա. Եսենին. Собрание сочинений в шести томах, под общей редакцией В. Г. Базанова, вступительная статья Ю. Л. Прокушева, Москва, «Художественная литература», 1977-1980:

¹⁷ Տե՛ս Սերգей Есенин. Собрание стихотворений, том. 1-4, Москва-Ленинград, 1926-1927:

հատորներում: Սակայն նա չի կարողացել այդ գործն ավարտին հասցնել ու լիակատար դարձնել իր երկերի ժողովածուն: Շատ ստեղծագործություններ մնացել են անմշակ, ձեռագիր վիճակում կամ սփոված մամուլի էջերում:

Եսենինի մահից հետո «Պետիրատը «Ընտիր բանաստեղծությունների ժողովածուն» «լիակատար» դարձնելու միտումով որոշում է, բանաստեղծի կազմած եռհատորից բացի, կազմել նաև լրացուցիչ մեկ հատոր՝ 4-րդը, որա մեջ ընդգրկելով ձեռագիր մնացած և մամուլում սփոված բոլոր այն բանաստեղծությունները, որոնք Եսենինը դուրս էր բռնել իր կազմած հատորներից կամ չէր հասցրել վերամշակել:

«Բանաստեղծություններ և արձակ» վերտառությամբ այդ լրացուցիչ հատորը լույս է տեսել 1927 թվականին: Կազմողը նախորդ երեք հատորների խմբագիր, բանաստեղծի մտերիմ ընկեր, գրող Իվան Վասիլևիչ Եվլովկիմովը (1887-1941) էր: Ժողովածուն ունի հետևյալ բովանդակությունը. ա) Բանաստեղծություններ, որոնք տարբեր պատճառներով գրողի կողմից չեն ընդգրկվել եռհատորյակում, բ) Մոռացված և հին ամսագրերում ու թերթերում տպագրված բանաստեղծություններ, գ) Տարբեր անձանցից ստացված, ալրումներից հանված գործեր, որոնք չեն տպագրվել մինչ այդ և դ) Ետմահու հայտնաբերված բանաստեղծություններ: Այդ ստեղծագործությունները, որոնք մեծ մասամբ բագարված չեն եղել, հիշյալ հատորում դասավորված են ժամանակագրական կարգով. մի դեպքում հաշվի է առնվել մամուլում դրանց տպագրության ժամանակը, իսկ մյուս դեպքում՝ ձեռագրերում պահպանված հետինակային տարեթվերը: Այդ գրքում ընդգրկված է 62 բանաստեղծություն, այդ թվում և ալրումներում ու գրքերի վրա եղած գրառումները: Դրանց մի մասը՝ ժամանակին՝ մինչև հիշյալ հատորի լույս տեսնելը, թերթերում, հանդեսներում ու ժո-

դովածուներում տպագրվածները, բնականարար, նույնությամբ տեղ են գտել հիշյալ 4-րդ հատորում: Նրա առաջարանում Ի. Վ. Եվլոկիմովը գրում է, որ ինքը հնարավորություն չի ունեցել օգտը-վելու բանաստեղծի ձեռագիր ժառանգությունից, քանի որ այն պահպանվելու է եղել պոետի քրոջ՝ Ե. Ա. Եսենինայի և տարրեր անձանց մոտ: Ուստի, պետք է ենթադրել, նշում է նա, որ 4-րդ հա-տորը ևս ամբողջությամբ չի սպառում այն ամենը, ինչ գրել է Եսե-նինը, հնարավոր է, որ լինեն առանձին բացրողություններ, հետազա-յում գտնվեն նոր գործեր, տարրերակներ ու այլընթերցումներ:

Ի. Վ. Եվլոկիմովի ենթադրությունները ճիշտ են դուրս եկել. հիշյալ քառհատորյակի հրատարակությունից հետո, անցած շուրջ 50 տարիների ընթացքում, մինչև վերջին վեցհատորյակի տպագրվելը, բանաստեղծի ընկերների ու բարեկամների, հե-տազոտությունների, ինչպես նաև ընթերցողների ջանքերով գտնվել և մամուլում տպագրվել են Եսենինի կորած համարվող ու մոռացու-թյան մատնված շատ բանաստեղծություններ ու սևագրություն-ներ:

* * *

Հատկապես մեծ թվով նոր նյութեր են հայտնարերվել 1950-70-ականներին: Այդ տարիներին նորանոր հրապարակում-ներով հանդես են եկել Եսենինի քույրերը՝ Ե. Ա. և Ա. Ա. Եսենի-նաները, Կ. Զելինսկին, Յու. Պրոկուչև, Վ. Բելոռուսվը, Դ. Չո-լոտնիցկին, Վ. Զենսկովը, Վ. Աստախովը, Ն. Խովրյակովը, Տ. Կոնսապացկայան և շատ ուրիշներ: Նորահայտ ուտանավորնե-րի շարքում լայնորեն ներկայացվել են նաև բանաստեղծի վաղ շրջանի գործերը, դրանց մեջ հատկապես պետք է առանձնացնել «Հիվանդաց խոհեր» շարքը: Այն բաղկացած է 16 ուտնավորից, որոնցից 15-ը նախկինում հայտնի չեն եղել:

«Հիվանդու խոհեր» վերտառությամբ այդ ձեռագիր տետրը մինչև 1965 թ. պահպանվել է Ռյազանի բնակչութի Մ. Դ. Իլյինայի ընտանիքում: 1912 թ. ամռանը Եսենինն իր այդ տետրը տվել էր նրա եղբորը՝ իր դասընկեր Ս. Դ. Իլյինին, որը գրիվել է Հայրենական մեծ պատերազմում, և այդպես էլ հիշյալ տետրը մնացել է նրա քրոջ մոտ: Խսկ վերջին 1965 թ., երբ Կոստանտինովյուն բացվում է Եսենինի տուն-թանգարանը, այն հանձնում է նորաստեղծ թանգարանին:

Ներկայում շուրջ 175 բանաստեղծություն է հաշվում, որոնք չեն գետեղվել Եսենինի մինչև 1978 թ. լույս տեսած հիմնական ժողովածուներում¹⁸: Դրանք գրեթե ամբողջությամբ ընդգրկված են Վերջին վեցհատորյակի 4-րդ հատորում, որը Եսենինի բանաստեղծական ժառանգության եզրափակիչ հատորն է: և պարունակում է 169 բանաստեղծություն¹⁹: Այն բացվում է «Պուտըր»

¹⁸ Բացի նշված հինգհատորյակներից ու վերջին վեցհատորյակից, ուշադրության արժանի են նաև Ս. Ա. Եսենինի երկերի այլ ամբողջական հրատարակություններ, որոնցից կարելի է առանձնացնել Ա. Ա. Կովովսկու և Յու. Լ. Պրոկուչևի կազմած ու ձանորագրած եռհատորյակը՝ Յու. Պրոկուչևի ընդարձակ առաջարանով, որը տպագրվել է 1.280.000 օրինակ տպարանակով և ունեցել է երեք հրատարակություն (անս՝ **Сергей Есенин**, Собрание сочинений в трех томах, под общей редакцией Е. А. Есениной, А. А. Есениной, С. А. Васильева, С. А. Кошечкина, Ю. Л. Прокушева, В. Д. Феодорова, Библиотека «Огонька», изд. «Правда», Москва, 1970), ինչպես նաև՝ **С. А. Есенин**, Стихотворения и поэмы, вступл. статья И. С. Эвентова, сост., подг. текста и примеч. М. С. Эвентова и И. В. Алексахиной. Л., изд. Совет. писателя, 1986 (Б-ка поэта, БС): Արժեքավոր է նաև 1990 թ. իրատարակված երկհատորյակը՝ 300.000 օրինակ տպարանակով, որը կազմել, ձանորագրել և լրաց համար առաջարան է գրել Յու. Լ. Պրոկուչևը (անս՝ **Сергей Есенин**, Собрание сочинений в двух томах, Москва, изд. «Советская Россия» и «Современник», 1990):

¹⁹ Մյուս վեց բանաստեղծությունները՝ «Հավելում» ընդհանուր խորագրով, որպես առանձին բաժին, ներկայացվել են Եսենինի վեցհատորյակի 6-րդ հատորում անս՝ **С. А. Есенин**, Собр. соч., том. VI, М., 1980, էջ 391-397:

ոտանավորով և ավարտվում Եսենինի «Մնաս բարո՞վ, իմ բարեկամ, մնաս բարով» վերջին ստեղծագործությամբ: Նրանում զետեղված ոտանավորները՝ ինչպես Եսենինի կենդանության օրոք իրատարակվածները, այնպես էլ անտիպները, ներկայացվել են բանաստեղծի ինքնագրերի հիման վրա:

Եսենինի վաղ շրջանի ստեղծագործությունները թվով 49-ն են՝ ներառյալ «Հիվանդու խոհեր» շարքը: Ծանոթանալով դրանց հետ՝ դժվար չէ նկատել, թե պատանի բանաստեղծը ո՞ւմ գրելով է խոր և ուշադիր ընթերցել, ո՞ւմ ազդեցությունն է կրել: Նրա այդ գործերում շնչում են Պուշկինն ու Բլուկը, Լերմոնտովն ու Կոլցովը, Ներկրասովն ու Նալբոնը, Նիկիտինն ու Դրոմիկնը և որիշներ: Սակայն, չնայած դրան, Եսենինի պատանեկան շրջանի ոտանավորները լուրջ հետաքրքրություն են ներկայացնում և արժանի են ամենայն ուշադրության: Պատանի պոետը այդ տարիքում արդեն կարողացել է նկատել ու անխարար վերաբերական բնության գեղեցիկ պատկերները: Նա խոր միրով ու անանց կարտոսով երգել է հայրենի գյուղի «գերանակապ խոճիրներն» ու նրանց շուրջ «ծաղկած ցարասենիները», «ժամատներ թվացող դեղին դեզերն» ու «վառվող մոմերի նման ուղին լուսավորող ձերմակ կեշիները», «արևամուտի ծիրանավառ գտին» ու «արշալույսների լաջարդ քողը», «գետակի արծաթ խոխոչյունն» ու «հեռավոր աստղերի դողը»...

Այդ ստեղծագործությունների վրա նկատելի է նաև Եսենինի՝ իր տատից կրած խոր ազդեցությունը: «Նա երեք տարեկանից իմ գլուխն էր լցնում իին, նահապետական-եկեղեցական մշակութը...՝ հետագայում գրել է Եսենինը:– Ուր տարեկանից տասու ինձ իր հետ տանում էր զանազան սրբավայրեր... Ես նրա ձեռնափայտից բռնած՝ հազիվ էի քարշ տալիս հոգնած ուորերս,՝ հիշում է քանաստեղծը,– իսկ նա հա ասում էր. «Արի՛, արի՛, զառնուկս,

աստված քեզ երջանիկ բախտ կտա»»²⁰: Մեկ այլ առիթով Եսենինը գրել է. «Հաճախակի էին մեր տանը հավաքվում կույր երգասացները, որոնք, զյուղից զյուղ շրջելով, երգում էին հոգեոր երգեր գեղեցիկ դրախտի, Ղազարի և Միկոլայի սիրո մասին: Իսկ ին դպակը պատմում էր հեքիարներ, շաքար և կիրակի օրերին նա ինձ ուսուցանում էր Աստվածաշունչը և անում սրբազն պատմություններ: Պապս երգում էր իին ու թախծալի երկարաձիգ երգեր»²¹:

Ահա այս ոգով է դաստիարակվել Եսենինը մանկության օրերին: Դրա հետ մեկտեղ նա ամռան գիշերներին լսել ու տեսել է ջահել աղջիկների ու տղաների հարմոնի նվագակցությանք հնչող քաղցրավոր երգերն ու պարերը, որոնց անմիջական տպավորության ներքո ել, գուցե, գրվել են հետևյալ տողերը.

*Հնչի՛ր, հարմոն, աղջիկ, լուս եկ համարձակ,
Դիմավորի՛ր նշանաձիղ ցանկապարի լուսկ:*

*Կապույր կրակն է բռնկվել իմ սրբի խորքում,
Կապույր աչքերն է հիմա հարմոնն իմ երգում:*

*Ասեղնագործ բաշկինա՞կդ է հեռվից ծածանվում,
Թե՞ լուսայգն է լաի վրա նախշերն իր փոռում:*

*Հնչի՛ր, հարմոն, ու լուսածի՛ր քո ծայնն ամեն կողմէ,
Գեղեցկուիհն նշանաձի երգը լիի բռդ:*

1912

(Թարգմ.՝ Հ. Սահյանի)

²⁰ Նոյն տեղում, էջ 125:

²¹ Նոյն տեղում, էջ 205 և 208:

Եսենինի պատաճեկան շրջանի ստեղծագործական կյանքի իմքնատիպ ու հետաքրքիր երևոյթներից պետք է համարել «Հիվանդոտ խոհեր» շարքը: Հատկապես այս շարքում պոետը իրականությունը ներկայացնում է մոայլ գոյցներով: Նա իրեն համարում է «ծանր ու անհուն տաճաճնքի և դառն բախտի» երգիչ: «Դառնության արցունքներ սնող», «անբախտ ու սառնաշունչ խոհերը» անվերջ տաճում են նրա «հոգմած հոգին» և «հավետ փակում ճանփան»: Նրա համար հեռաստանները մառախլապատ են, ամենուր քանձը խավարն է տիրում, «ճերմակ մշուշ-ները» տաճում և նրա սրտին հասցնում են «դառն վերքեր»: Եվ այդպես, պատաճի բանաստեղծն անվերջ բորբում է «ուրախ երգերը խլացնող» վշտերի դեմ: Պարզ է, այս ամենը ոչ թե նա ապրել ու զգացել էր, այլ դրանք գրքերից եկող ազդեցություններ էին, որոնք դեռ չեր կարողացել հաղթահարել:

Սակայն զանազան բանաստեղծներից կրած այս ակնհայտ ազդեցությունների կողքին կան նաև իմքնուրույն պատկերներ ու մտքեր, բանաստեղծական գեղեցիկ տողեր: Հավանական է այն կարծիքը, ըստ որի, երբ Եսենինը գյուղից 1912-ին մեկնել է Մոսկվա, նպատակ է ունեցել «Հիվանդոտ խոհերը» հրատարակել որպես առանձին ժողովածու, բայց ինչ-ինչ պատճառներով իրաժարվել է այդ մտքից, հետազոյս նույնիսկ մոռացել է հիշյալ տեսքի գոյության մասին և չի ընդգրկել այն իր կազմած եռհատորյակում:

Եսենինի «Հիվանդոտ խոհեր» շարքը և նրա վաղ շրջանի մյուս ստեղծագործությունները, ներառյալ նաև 1914-1915 թթ. գրած բանաստեղծությունները, որոնց ընդհանուր թիվն անցնում է 120-ից, այժմ տպագրված են վեցհատորյակում: Դրանցից շուրջ 40-ը ժամանակին թարգմանվել են հայերեն և գետեղվել վերոհիշյալ «Հատընտիրում»: Այնտեղ ներկայացված են նաև U.

Եսենինի հետագայում գրած շուրջ 160 այլ բանաստեղծություններ ու պոեմներ, որոնք բարգմանվել են Հ. Սահյանի, Գ. Էմինի, Պ. Սևակի, Վ. Դավթյանի և Գ. Բանդուրյանի կողմից: Նշենք նաև, որ Եսենինի բանաստեղծություններից կատարված հայերեն մի շարք բարգմանություններ էլ տպագրվել են դրանից հետո հրատարակված «Ընտիր էջեր ոռու սովորական պոեզիայի» (Եր., Հայպետհրատ, 1963) ժողովածուում:

Ս. Եսենինի բազմաթիվ բանաստեղծություններ նորովի է բարգմանել բանաստեղծ ու գրականագետ Հրաչյա Թամրագյանը և հրատարակել «Ուսանողի գրադարան» մատենաշարով լույս տեսած «XX դարասկզբի ոռուական բանաստեղծություն» (Եր., ԵՊՀ հրատ., 1982) անթոլոգիայում: Վերջին երկու տասնամյակների ընթացքում Եսենինի որոշ ստեղծագործությունների բարգմանությամբ հանդիս են եկել Աղվան Վիրաբյանը²², Վիզեն Բաբյանը²³, Արտեմ Սարգսյանը²⁴, Արարատ Աղասյանը²⁵ և ուրիշներ: Սակայն պետք է նկատել, որ նրանց կատարած փորձաքիվ այդ բարգմանությունների շուրջ կեսը ավելի շուտ փոխադրություններ են, քան թե բարգմանություններ: Նույնը կարելի է ասել նաև մյուս բարգմանությունների մի զգալի մասի վերաբերյալ, որոնք տեղ են գտել վերոհիշյալ հայերեն հրատարակություններում:

²² Աղվան Վիրաբյան, Կարուտների սփոփանք, Երևան, 2002, էջ 165-177:

²³ Վիզեն Բաբյան, Բազմանվագ, Երևան, 2003, էջ 179-192:

²⁴ Արտեմ Սարգսյան, Ամենը թեզ, հատ. Բ, Երևան, 2005, էջ 87-92:

²⁵ Արարատ Աղասյան, Ոռուական պոեզիայի գանձարանից, Երևան, 2013, էջ 134-145:

* * *

Մենք Ս. Եսենինի վաղ շրջանի բանաստեղծությունների թարգմանությունն սկսել ենք անցյալ դարի վերջերից: Մեր որոշ թվով թարգմանություններ և «Հիվանդոտ խոհեր» շարքն ամրող-ջուրյամբ տպագրվել են գրական մամուլում: Մի քանի թարգմա-նություններ էլ տեղ են գտել մեր հեղինակած ժողովածուներում: Սակայն դրանք մեր կատարած թարգմանությունների մի մասն են միայն: Այժմ ներկայացնում ենք Եսենինի վաղ շրջանի ստեղ-ծագործությունների մեծ մասը՝ թվով 100 բանաստեղծություն: Շուրջ մեկ տասնյակ բանաստեղծություններ էլ թարգմանել ենք Եսենինի հետագա տարիների (1916-1919 թթ.) գրածներից, որոնք ցարդ հայերեն չեն թարգմանվել: Չորս բանաստեղծություն էլ թարգմանել ենք նրա՝ կյանքի վերջին օրերին գրածներից, որոն-ցից երկուսը հայերեն են հնչեցվում առաջին անգամ:

Մենք աշխատել ենք հարազատ մնալ Եսենինյան բնագրերի բովանդակության ու էությանը, հնարավորության սահմաննե-րում պահպանել ենք նաև այլ բանաստեղծությունների չափն ու ոիքը: Պետք է նշել, որ Եսենինի վաղ շրջանի գործերը, չնայած գրված են պարզ ու անպաճույծ լեզվով, ունեն զգայի բարդու-թյուններ, կրում են ժողովրդական բանավոր խոսքի, բառ ու բանի ազդեցությունները, օգտագործված են բարբառային շատ բառեր ու արտահայտություններ, պավոնական ու հին ռուսական դարձ-վածքներ, կրոնական ու եկեղեցական հասկացություններ ու եզ-րույթներ, որոնք բավականին դժվարացնում են դրանց հայերե-նացումը:

Այդուհանդերձ, մենք աշխատել ենք հաղթահարել այդ դը-վարությունները և փորձել Եսենինի վաղ շրջանի ստեղծագոր-ծությունները ներկայացնել բնագրերին համահունչ: Դրանք

հիմնականում այն բանաստեղծություններն են, որոնք մինչև այժմ ուրիշների կողմից հայերեն չեն բարգմանվել: Այդ շրջանի շուրջ մեկ տասնյակ բանաստեղծություններ ու պոեմներ, որոնցից են, օրինակ, «Бельгия», «Греция», «Польша», «Город», «Марфа Посадница», «Песнь о Евпатии Коловрате», «Ус» և այլն, չենք բարգմանել ոչ թե դժվարությունների կամ էլ բարգմանված լինելու պատճառվ, այլ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ դրանք իրմնականում նվիրված են Առաջին աշխարհամարտի անցքերին և, մեր կարծիքով, գեղարվեստական վարպետության առումով զիջում են հեղինակի վաղ շրջանի մյուս ստեղծագործություններին, ուստի զիտակցարք թողել ենք մի կողմ: Ուրիշների կողմից ևս դրանք առայժմ հայերեն չեն բարգմանվել:

* * *

Սույն ժողովածուում ընդգրկված բանաստեղծությունները դասավորված են ժամանակագրական կարգով, այնպէս, ինչպես կատարված է ուսերեն վեցհատորյակում: Եսենինի մի շարք բանաստեղծություններ, որ անցյալ հինգհատորյակներում ունեն գրության տարրեր թվականներ, այստեղ ճշգրտված և ուղղված են: Մենք ևս, առաջնորդվելով վերջին վեցհատորյակով, ուղղել ենք մեր բարգմանությունների նախսկին թվագրումները և համապատասխանեցրել վեցհատորյակում օգտագործված թվականների հետ: Միայն ավելացնենք, որ փակագծերում առնված թվականները հրատարակիչներին են ու մոտավոր, իսկ առանց փակագծերի դրվածները հեղինակինն են և ճիշտ: Հայերեն տեքստերին զուգադիր ներկայացված են նաև ուսերեն բնագրերը: Մեզ թվում է, մեր ներկա բարգմանությունները, իրենց հնարավոր

թերություններով ու բացքողումներով հանդերձ, կարող են հիմք հանդիսանալ հետագա, ավելի կատարյալ թարգմանությունների համար:

«Սերգեյ Եսենինը Ուուսաստանի պոետական համաստեղության լուսաշող, անմարելի աստղն է»,՝ այսօր այսպես է բնութագրվում ոչ միայն ռուս, այլև աշխարհի շատ ու շատ ժողովորդների կողմից սիրված մեծ բանաստեղծը: Ուստի նրա ստեղծագործությունների հայերեն թարգմանությունները անհրաժեշտ են և միշտ ել սիրով կը նդունվեն ընթերցող լայն շրջանների և հատկապես երիտասարդության կողմից:

Վերջում ավելացնենք, որ Եսենինը, մեծ բանաստեղծ լինելուց բացի, եղել է նաև նվիրված ու անձնազոհ ընկեր, ունեցել է մարդկանց դեպի իրեն ծգելու եզակի անմիջականություն ու ջերմություն: Նա սիրել ու մինչև վերջ հավատացել է իր ընկերներին, մերձավորներին ու բարեկամներին՝ նրանց նկատմամբ ցուցաբերելով հոգատարություն ու սրտացափություն: Այստեղ՝ Կովկասում ևս նրան շրջապատել են նորանոր բարեկամներ ու մտերիմներ, որոնց մեջ, բնականաբար, եղել են նաև բազմաթիվ հայեր: Հետագա ուսումնասիրություններն ու պրատումները գուցե կրացահայտեն Եսենին՝ հայ իրականության հետ ունեցած կապերին վերաբերող հետաքրքիր փաստեր, որոնք նոր լույս կափուն մեծ բանաստեղծի կյանքի ու գործունեության առանձին կողմերի վրա:

ԱԵՐԳԵՅ ԵՍԵՆԻՆ | 1914 թ.

СТИХИ РАННЕГО ПЕРИОДА
СЕРГЕЯ ЕСЕНИНА
И ИХ АРМЯНСКИЕ ПЕРЕВОДЫ

ՍԵՐԳԵՅ ԵՍԵՆԻՆԻ
ՎԱՐ ԾՐՁԱՆԻ ԲԱՆԱՏԵՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՀԱՅԵՐԵՆ
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

* * *

Вот уж вечер. Роза
Блестит на крапиве.
Я стою у дороги,
Прислонившись к нее.

От луны свет большой
Прямо на нашу крышу.
Где-то песнь соловья
Вдалике я слышу.

Хорошо и тепло,
Как зимой у печки.
И березы стоят,
Как большие снеги.

И вдали за рекой,
Видно, за спущкой,
Согнилый сторож стучит
Мертвой колокушкой.

1910

* * *

Там, где капустные грядки
Красной водой поливает восход,
Кленопочек маленький маток
Зеленое въмя сосет.

1910

* * *

Ահա իշավ լուրք իրիկուն.
Ցողն է ցոլում եղինջներին:
Եվ ես՝ կորֆնած ծեր ուռենուն,
Կանգնել եմ լուռ ճամփի եզրին:

Լուսնի լիրն է լույսով իր մեծ
Ուղիղ կախվել մեր տանիքին:
Ինչ-որ մի տեղ կապույտ հեռվից
Երգն եմ լսում ես սոխակի:

Այստեղ որքա՞ն լավ է ու տաք,
Խարույկի մոտ՝ ձմռանն ինչպես:
Կեշիներն են շարվել շիտակ
Վասվող հսկա մոմերի պես:

Ու մուր հեռվում, գետից անդին,
Երևում է վիշշն անտառի,
Ուր որ քնատ պահակն իր թին
Զարկում է խոլ քնին ծառի:

1910

* * *

Այնտեղ, ուր այզը կաղամբի ձգված
Թմբաշարերն է լաջվարդով օծում,
Փոքրիկ թխկենին՝ շուրբերով հաված,
Մոր կանաչ կուրծքն է մանկան պես ծծում:

1910

* * *

Пост зима — звукает,
 Можнатый лес баюкает
 Стезоном сосника.
 Кругом с тоской глубокой
 Плынут в страну далекую
 Седые облака.

А по двору метелица
 Ковром шелковым стелется,
 Не больно холода.
 Воробышки игриные,
 Как цветки спротивные,
 Прижались у окна.

Озябти пташки малые,
 Голодные, уставные,
 И жмутся копытней.
 А выуга с ревом бешеным
 Стучит по ставням свешенным
 И злится все силыей.

И дремлют пташки нежные
 Под эти вихри снежные
 У мерзлого окна.
 И снится им прекрасная,
 В улыбках солнца ясная
 Красавица весна.

* * *

Զմեռն ինչ-որ երգ է մանում,
Խոլ անտառի քունն է տանում
Սոճիների խմբերգով:
Եվ ամենուր թախիծով խոր
Լուս չփում են երկիր մի նոր
Գորշ ամպերը երկնքով:

Իսկ բակով մեկ հողմը պարում,
Իր մետաքսն գորգն է փռում,
Կախում սառցե ծովեր:
Շնձդուկները ժիր ու կայտառ,
Որբերի պես խեղճ ու անճար,
Փեղկերին են կիա կպել:

Նրանք քաղցած մրսել, հոգնել,
Իրար զգված կուշ են եկել
Ու դրդում են ցավալի:
Իսկ մրդիկը խենք հեծեծում,
Լուսամուտի փեղկն է ծեծում
Եվ կատաղում ավելի:

Խեղճ հավերն են հեզ ու քնքուշ,
Այդ բքի տակ ննջում անուշ,
Պատուհանի մոտ սառած:
Ու երազում տեսնում են պերճ
Արևի ջինջ ծլծաղի մեջ
Գարնան դեմքը ջերմառատ:

ПОДРАЖАНИЕ ПЕСНЯМ

Ты поила ковя из горстей в поводу,
Отражаясь, берёзы ложались в пруду

Я смотрел из оконика на синий платок,
Кудри чёрные змеино трепал ветерок.

Мне хотелось в мерцании певистых струй
С ялых губ твоих с большой сорвать поцелуй.

Но с луканой улыбкой, брызнув на меня,
Унеслась ты вскачь, удилиами звена.

В приюке солнечных дней время выткало нить.
Мимо окон тебя понесли хоронить.

И под плач папухид, под кадильный канон,
Все мне чудился тихий раскончанный звон.

1910

ԵՐԳԻ ՆՄԱՆԱԿՈՒՄ

Բուռ-բուռ առնում ջրում էիր դու քո ծիուն՝ սանձը վրան,
Իսկ լճակում կեշիների շողքին էր բեկվում ճերմակիրան:

Ես նայեցի պատուհանից. գլխաշորդ էր ծփում կապույտ
Ու քամին էր օճազգալար գանգուրներդ ծաղկում անփոյթ:

Ես մոտեցա, որ փրփրած հորդ շիբերի թրթիուներում
Քո ալ շուրբից համբույր քաղեն՝ ցավեցնելով կուրծքդ եռուն:

Իսկ դու, մի նենգ ժպիտ դեմքիդ, վրաս առատ ջուր շաղ տալով,
Թամքին թոար ու սլացար՝ զանգակներդ իրար տալով:

Բայց արևի հինած ցանցից, ժամանակն իր թելն է հանում...
Պատուհանիս տակով մի օր քո դին էին քաղման տանում:

Ու խնկարույր սաղմոսների և ողբածայն երգերի տակ
Ասես առա ես իրաշրով այն զանգերի զնգոցն հստակ:

1910

* * *

Выткался на озере альбий свет заря.
На бору со звонами лязгут глухари.

Плачет гле-ко иволги, склонившись в дуню.
Только мне не плачется — на лице светло.

Знаю, выпадешь к вечеру за кольцо дорог,
Сядем в конюхи свежие под соседний стог.

Зацелую лопьяна, изочту, как зает,
Хмельному от радости пересуду нет.

Ты сама под ласками обросишь шелк фаты,
Унесу я зонтичную до утра в избы.

И пускай со звонами платят глухари.
Быть тоска веселая в влюстрих заря.

1910

* * *

Այգարացի ցոլքն է բոստը ժանյակի պես լճին հյուսվում:
Խոր անտառից խլահավի լալկան կանչն է անվերջ լսվում:

Ինչ-որ մի տեղ ցախաքլորն է թաքուն լացում մութ փշակում:
Միայն ես չեմ կարող լացել, անծիր լույս կա իմ խենք հոգում:

Գիտեմ՝ կզաս մթնշաղին խաչմերուկն այն ճամփարաժան,
Ու կնատենք թարմ խրձերին, մոտիկ դեզի շորջը այնժամ:

Մինչ արրելս՝ կհամբուրեմ, կճնլեմ քեզ ծաղկի նման,
Խնդությունից քունդ արքածին երբեք չկա դատ ու դիվան:

Եվ իմ քնքուշ շոյանքներից դու կնետես քողդ խավոտ,
Ու ես հարրած քեզ կտանեմ թփերի մեջ մինչ առավոտ:

Ինչքան կուզե քող որ կանչեն խլահավերն այնտեղ լացով,
Այգարացի ալ ցոլքերում ուրախ թախիծ կա մի տանջող:

1910

* * *

Дымом полюводье
Запылено вд.
Желтые повукия
Месяц уронил.

Еду на барнах,
Челнусы в берега.
Церквами у присел
Рыжие стога.

Заумытым кариком
В типину болот
Черная глухарка
К иссошеннюй зовет.

Роща стихия мраком
Кроет гельтьибу...
Пломошись украдкой
За твою судьбу.

1910

* * *

Տիղմը ծխի պէս ցրվեց,
Ավար դարձավ հեղեղին,
Եվ լուսինը կորցրեց
Ծողասանձերն իր դեղին:

Ես լողում եմ բարկասով
Ու ափերին զարնվում:
Ծարված դեղերն հեռվում գով
Ժամատներ են թվում:

Կոկոռցով տիսրալուր,
Լոռոքյան մեջ, խոր ճահճում,
Խլահավը սևափետուր
Ժամերգության է կանչում:

Եվ պուրակը թիլ մեզով
Մերկությունն է քողարկում...
Բախսիդ համար մորմորով
Աղոթում եմ ես թաքուն:

1910

* * *

Сыплет черемуха снегом,
Заслоня в цвету и росе.
В поле, склонившись к побегам,
Ходят грачи в люлосе.

Искнут шелковистые хвоями,
Пахнет смолистой есной.
Ой вы, луга и дубравы, —
Я одурманен весной.

Радуют тайные пести,
Сплетая п луну мою.
Цумаю я о нересте,
Только о ней лишь плюю.

Сыпь ты, черемуха, снегом,
Пойте вы, птахи, и лесу.
По полю зыбистым бегом
Пеною я цвет разнесу.

1910

* * *

Թխննին առաստ ձյուն է շաղ տալիս,
Ծաղկանց մեջ սեզն է ցողով լվացվում,
Դաշտում թեքվելով ծիլերին բավիշ,
Սերմնագուավներն են հերկերով անցնում:

Մետաքս խոտերն են բավալվում գետնին,
Եվ սոճու բույրն է ծավալվում խեժից,
Հե՞յ, դուք կաղնուտներ ու մարգագետին,-
Ես խենքացել եմ ձեր բանձր մուժից:

Գաղտնի լուրերին հավատ չեմ տածում
Ու լուսավորվում հոգոս ընդերքում,
Հարսիս մասին եմ անվերջ մտածում,
Եվ միայն նրա համար եմ երգում:

Թխննի՛, բավի՛ր ձյուներդ անհոգ,
Երգե՛ք դուք, հավեր, անտառում մեր պերճ,
Դաշտով մեկ ես իմ խեղահեղ վազրով
Փրփուր ծաղիկներ կփոեմ անվերջ:

1910

КАЗИНКИ

Проходили калинки деревенными,
Выпивали под окнами пыжу;
У церкви пред затворами древними
Поклонялись пречистому Спасу.

Пробиралися странники по поясу,
Пели стихи о сладчайшем Иисусе.
Мимо теляти с поклажей топали,
Подневали горластые гуси,

Ковыляли убогие по стаду,
Говорили страдальческие речи:
«Все единому служим мы господу,
Возлагая вериги на плечи».

Вынимали калинки поспешно
Для короп сбереженные крохи.
И кричали пастушкам насмешливо:
«Цевки, в пляску! Идут скоморохи!»

1910

ՈՒԽՏԱՎՈՐՆԵՐԸ

Ուխտավորներն անցնում էին մեր գյուղերով,
Կանգնում էին կվաս խնում ամեն բակում,
Վաճքերի հին փականներին խոնարիվելով՝
Մաքրամաքուր Փրկչին էին երկրպագում:

Լայն դաշտով մեկ փողում էին, անփույթ ծփում,
Եվ Հիսուսի մասին անուշ տաղեր երգում:
Իսկ բեռնված յարուների շորջը տոփում,
Մազերն էին ձայնակցելով աղաղակում:

Եվ հոտերով մորացկաններն այստեղ հայում,
Խողճահարույց ճառեր էին ասում վերին.
«Մենք բոլորս Տիրոջ փառքին ենք ճառայում՝
Շագանակուրի քուրձեր առած մեր ուսերին»:

Ուխտավորներն հացերն էին հապճեպ հանում
Ու խնայած կտորտանքը կովերին տալիս:
Կանչում էին հովիվներն ու զվարճանում.
«Դե՛, աղջիկնե՛ր, ելե՛ք պարի, խենքերն են գալիս»:

* * *

Упсенье — яд отравы,
Не живи среди людей,
Не меняй своей рабаны
На краю бесплодных дней.

Все пройдет, и жизнью холод
Сердце чуткое охонет,
Все, чем жил, когда был молод,
Глупой шуткой назовет.

Берегись дыханья розы,
Не тревожь ее кусты.
Что любовь? Пустые грэзы,
Бред несбыточной мечты.

⟨1910⟩

* * *

Չմայլանքը սոսկ մի խայթ է բույնի,
Մի՛ ապրիր երբեք մարդկանց մեջ գերի,
Չվարճանքներդ մի փոխիր նոյնիսկ
Գեղեցկուրյան հետ անզույն օրերի:

Ամեն բան կանցնի, և կյանքի ցուրտը
Զգայուն սիրտդ կճզմի իր տակ,
Զահել օրերիդ փեմ խորհուրդը,
Կանվանեն դատարկ ու հիմար կատակ:

Պաշտպանվիր վարդի շնչից բուրավետ,
Եվ մի վրդովիր թփերը նրա:
Սերն ի՞նչ է՝ ունայն անրջանք հավետ,
Ու սին իղձերի անկատար երազ:

(1910)

ПОСТ

Он бледен. Мыслит страшный путь.
В его душе живут видения,
Ударом жизни вбита грудь,
А щеки выпучи сомнения.

Клоками сбиты волоса,
Чело высокое в морщинах,
Но ясных грез его краса
Горит в придуманных картинах.

Сидит он в тесном чердаке,
Огарок свечки рожет взоры,
А карандаш в его руке
Ведет с ним тайно разговоры.

Он спит песнь грустных дум,
Он ловит сердцем тень бытого,
И этот шум, душевный шум...
Снесет он завтра за целинный.

(1910–1912)

ՊՈԵՏԸ

Նա գունատ է: Խորիում է իր զարհուր ուղին:
 Հոգում նրա տեսիլքներ են ապրում պերճ-պերճ:
 Կյանքի զարկից կուրծքն է ուռել, դեմքն է դեղին,
 Իսկ այտերին կասկածներ են դաշվել անվերջ:

Մազերն անկարգ՝ խոյիվ փնջեր՝ ցրիվ տված
 Եվ կնճռապատ ճակատը լայն, բարձր ու աննիմազ,
 Բայց նրա պարզ անորջների գույները վառ
 Իր ցնորդի պատկերներում վառվում են ջինչ:

Նստած է նա մուր ու անշուր ձեղնահարկում,
 Մոմի լույսն է արտացոլվում դեմքին պայծառ,
 Եվ գրիչը նրա ձեռքին շրջում բարուն
 Ու նրա հետ զրուցում է զիշերն անծայր:

Եվ նա բախժու իր խոհերի երգն է գրում,
 Հոգով որսում ստվերները անցած հուշի:
 Եվ աղմուկն այդ, որ իր հոգու շունչն է կրում,
 Նա կտանի վաղն ու ... կտա մի գրոշի:

(1910-1912)

НОЧЬ

Усталый день склонился к ночи,
Затихла шумная волна,
Погасло солнце, и над миром
Плынет задумчиво луна.
Долина тихая виняет
Журтанью мирного ручья.
И темный лес, склоняясь, дремлет
Под спуки песни соловья.
Винная певчих, с берегами,
Ласкаясь, шепчется река.
И тихо слышится над ней
Веселый шелест тростника.

(1910–1912)

ԳԻՇԵՐ

Հոգնած օրը թերվեց դեպի մայրամուտ,
 Եվ հորձանքի խոլ աղմուկն է մարմրում,
 Հանգավ արևն ու աշխարհի վրա մուր
 Լուսնի նավն է խոկումներով երերում:
 Խաղաղ հովիտն ունկնդրում է խավարում
 Խոխոջյունը մեղմաքավալ առվակի,
 Մուր անտառն է խոնարհվելով խոր նիրհում
 Երգի քաղցր հնչյուններով սոխակի:
 Երգով տարված գետն է անուշ 22նշում,
 Եվ ափերն է փայում ինչպես մեղեղի:
 Այսաց վրա մեղմ զեփյուռն է լուռ ննջում,
 Ու շրջյունն է լսվում ուրախ եղեգնի:

(1910-1912)

ՆՄՈՒԾՆԵՐ ՍԵՐԳԵՅ ԵՍԵՆԻՆԻ ԶԵՌԱՎՐԵՐԻՑ

№ 278

Она склоняется к землею в приветствии с утра.
У нее зеленые юношеские щечки,
Чудесные кудрики блестят на голове.
А глаза блестят смиренной.

Красивые пальчики бледные,
Как листочки из антического,
На длинных пальцах бледные
Заросли из прядей длиннейших каштанов.

Сидит она в кресле и разглядывает,
Однажды глядя румяное лицо ее,
А каштановые ее пальчики
Лежат на пальцах бледных рукоподиев.
Она сидит на кресле и разглядывает,
Она сидит на кресле и разглядывает
И бледные юношеские кудри ее...
Сидит она в кресле и разглядывает.

Сергей Есенин.

«Պոետ» բանասրինդուրյան ինքնազիրը

Ձեզցը

Ձ եղջուկ առու, յեզդ ենքո՞ւ?
 Կո՞ո եւ քրածու եած, առօս օդու առո՞ւ?
 Յեզդ առայս առու ապահով,
 Ըստ ուստի եւ դրայ տաշտառո՞ւ?
 Կամու յեզդուն, յեզդուն տաշտառ!
 Դու եւ առու պրեկրոնու, ուո եւ լուս, մողուո՞ւ?
 Վես յետուն, յեզդ ապահով,
 Ըստ եւ առայս յանու մողուո՞ւ?
 Ա ուստի ուստի, յեզդ եւ մատու,
 Խախու եւ մու, եւ ուշու պարուո՞ւ?
 Ըստուրու տաշտառ յարդ առահան,
 Յեզդ ապահով, յեզդ առահան!

Օւենու Շենուի

«Ասլիդիր» բանագիրեղության իմքնագիրը

Воспоминание

Был один раз, у самого
 Всего забывшего,
 А не чисто спящего
 Юности беспечного
 . Ты бываешь где погано
 Испытания не рожае,
 А лишь изгнанье да гоняе
 Поганые наслажданья.
 О, каково это уединение!
 Из тоски измучено,
 И горючи соки в душах
 С изгнанием беспечного
 кончает на склону
 Голубятни - где погано.
 Родина, ты она спасенья
 Не дадешь, раздражая.

«Հովհան» բանասրկելուրյան ինքնապիրը

լրաց ... Ծննդում այսին
 շեղ չէ պարզությունը,
 Վրանու օգոստոս ցյուղ
 մաս և եղագակու և զառու
 Ա Ի շնու, առաքած ցյուղ
 մաս և ո քաջան ցյուղ,
 Եւ այս կրցնեն առաջայս,
 Խաչ ու մատուցու... « Հայ
 թու առաջան ցյուղ,
 Ա Ի առ Շոտառու ի ու համար
 Խաչու ցյուղ ցյուղ
 Առաջան ցյուղ Խաչու,
 Ո առ Շառաւ ու ցյուղ !
 Եւ այս առաջան,
 Խաչու և առաջ և Խաչու,
 Ա Ի առ Օ ցյուղ առաջ առաջ

«Տիւուր է...» բանասրեղծուրյան ինքնագիրը

* * *

Под цветком лесной ромашки
Я смотрел, читал, слушал,
Уронил кольцо миляшки
В струи пенистой волны.

Лихотебная разтуха,
Как коварная смокровь.
Унесла колечко шука,
С ним — миляшку любовь.

Не наплось мое колечко,
Я пошел с тоски на луг,
Мне вдогон сменялась речка:
«У миляшки новый друг».

Не пойду я к хороводу:
Там смеются надо мной,
Повенчалась в пепного гору
С перезапою полной.

1911

* * *

Երիցուկի պսակի տակ՝ գետափին,
Անտառի մեջ մակույկ էլի նորոգում,
Մեկ էլ հանկարծ իմ սիրածի մատանին
Ընկավ ջուրն ու կորավ պղտոր կոհակում:

Սա փորձանք էր նենգադավ ու չարամիտ,
Ասես ջադու սկեսուրի՝ մի պառավ:
Գայլածուկը մեզեն առավ մատանին
Ու սիրուհուս սերն էլ հետը նա տարավ:

Իմ մատանին չգտնվեց, ինչ արած,
Ու ես տխուր իջա հովիտ գլխիկոր,
Իմ ետևից ծիծաղելով գետն ասաց.
«Քո սիրուհին արդեն ունի նոր ընկեր»:

Ես էլ երբեք խմբապարի չեմ գնա,
Կծիծաղեն բոլորն այնտեղ ինձ վրա,
Կպսակվեմ մի օր քախծոտ ու մոայլ
Կարկաչահոս ալիքի հետ ես ցմահ:

1911

* * *

Темна почевъка, не спитън,
 Выйду к речне на Пурисък,
 Распоясала парштата
 В венныхъ струяхъ поясокъ.

На бугре береза-сиечка
 В лунныхъ перьяхъ серебра.
 Выходи, мое сердечко,
 Слушать песни гусляра.

Залиюбуюсь, заглянусь ли
 На десятыкъ красоту,
 А пойду плясать подъ гусли,
 Так сорву твою фату.

В терекъ теминий, я лесъ зеченый,
 На шелковы мупныри,
 Уеду тебя подъ склоны
 Влъють до маковий зарикъ.

1911

* * *

Միշին գիշեր է, չի լինում քնել,
Ելնեմ, քափառեմ գետակի ափին:
Փայլակն էլ արդեն ալ գոտին հանել
Նետել է փրփոր ջրերի ծափին:

Կեչին մոմի պես բարձունքին կանգնել,
Զուզվել է լուսնի շողերով դեղին:
Դուրս եկ, իմ հոգյակ, լսիր աճարգել
Երգող տավիղի բովիչ մեղեղին:

Կսիրեմ ես քեզ ու չեմ հագենա
Քո այլ կուսական աննման տեսքից,
Իսկ թե միասին մենք պարի գնանք,
Նուրբ քողը կառնեմ քո չքնաղ դեմքից:

Բլրի լանջով ես քեզ կտանեմ
Կանաչ թափուտը մթին անտառի,
Թավիչ դյոյակում թաքուն կպահեմ,
Սինչև որ կակաչ լուսայգը վառվի:

1911

ЗВЕЗДЫ

Звездочки ясные, звезды высокие!
 Что вы храните в себе, что скрываете?
 Звезды, таящие мысли глубокие,
 Силой каково вы душу потрясете?

Частые звездочки, звездочки тесные!
 Что в вас прекрасного, что в вас могучего?
 Чем увлекаете, звезды небесные,
 Силу величую знания жгучего?

И почему так, когда вы синете,
 Маните в небо, в объятья широкие?
 Смотрите нежно так, сердце ласкайте,
 Звезды небесные, звезды далёкие!

1911

ԱՍԴԵՐ

Ո՞վ պայծառ աստղեր, ո՞վ բարձրիկ աստղեր,
 Ի՞նչ եք բաքցնում դուք ձեր խորքերում:
 Ո՞վ խորախորհուրդ, անմեկին աստղեր,
 Ի՞նչ զորությամբ եք իմ հոգին գերում:

Աստղե՞ր իմ սուտակ, աստղեր՝ ուս-ուսի,
 Ինչո՞վ եք ջրնադ, ինչո՞վ եք զորել,
 Ինչո՞վ եք գերում, զիտուրյան լույսի
 Տենչաճքը հզոր, երկնայի՞ն, բյորե՞ղ:

Եվ ինչպե՞ս եք ձեր կապույտ շողերով
 Հմայում, կանչում երկինք՝ լնուարձակ:
 Նայում եք քնրուշ ու սրտագորով,
 Երկնային աստղե՞ր, աստղե՞ր հեռարձակ:

1911

И. Д. РУДИНСКОМУ

Солнца луч золотой
Бросил искру свою
И своей теплотой
Спел душу мою.

И надежда в груди
Затаинлась моей;
Что-то виду ширеши
От грядущих я зря.

Оживило тепло,
Опарил меня свет.
Я забыл, что прошло
И чего во мне нет.

Загорелася кровь
Жарче ани и огня.
И светло и тепло
На пути у меня.

Чувства полны добра,
Сердце бьется сильней.
Оживил меня луч
Теплотою своей.

Я с любовью иду
На указанный путь,
И от муж и гревог
Не волнуется грудь.

1911

Ի. Դ. ՌՈՒԴԻՆՍԿՈՒՆ

Ոսկի շողը արևի
Կայծն իր վար նետեց,
Հոգիս իր ջերմ բարեկի
Հուրը ավետեց:

Մրտիս խորքում պահ մտավ
Հույսի մի ալիք,
Ինչ-ոք բան եմ սպասում
Օրերից գալիք:

Կենդանացա այդ իրից,
Լույս իջավ վրաս:
Մոռացա իինն ու նորից
Մեջս ի՞նչ մնաց:

Եվ արյունս հուրիրաց
Բոցից առավել,
Եվ ջերմ է, և լույս անանց
Հոգում իմ ջահել:

Միրտս՝ լցված բարությամբ,
Բարխում է հույժ:
Ծողն ինձ օծեց հարությամբ
Ու ջերմով աշխույժ:

Ես սիրով եմ արդ անցնում
Նշված իմ ուղին,
Միրտս էլ չի տագնապում
Ահ ու երկյուղից:

ВОСПОМИНАНИЕ

За окном, у ворот
Высока заныла,
А на печке старик
Юность вспоминает.

«Эх, была-де пора,
Жил, тоски не зная,
Лишь кутял да гулял,
Песни распевая.

А теперь что за жизнь?
В тоске изнываю
И порой о тех днях
С грустью вспоминаю.

Погуллал на веку,
Говорят, доволено,
Размахнуть старину
Не дают раздолья.

Полно, доскать, старик,
Не дури ты много,
Твой конец не пустик,
Жизнь твоя у гроба.

ՀՈՒՃԵՐ

Այնտեղ՝ դրսում, դարպասի մոտ
Բուքն է ոռնում հանց մի շուն.
Իսկ ծերուկը՝ քուրսուն թախծոտ,
Պատանությունն է հիշում:

«Է՞ իս, ի՞նչ օրեր էին անվիշտ,
Ապրում էի ես անհոգ,
Շքզում էի քեֆերում միշտ,
Ուրախ երգեր երգելով:»

Իսկ հիմա ի՞նչ կյանք է, ավա՞ն,
Նվաղում եմ վշտերում,
Եվ օրերն այն, վաղուց անցած,
Տրտմությանք եմ միտ բերում:

«Քեփ ես արել դու ողջ մի դար,-
Ասում եմ՝ դա բավ է քեզ,
Ծերությունս վանել անդարձ
Էլ չեն տախս ասպարեզ:

Ինձ ասում եմ՝ բավ է, ծերուկ,
Հիմար բաներ մի՛ արա,
Քո վերջն էլ է շուտով գալու,
Մահվան շոնչն է քեզ վրա:-

Ну и что ж, покорюсь,—
Видно, моя доля.
Придет им тоже час
Старческого горя».

За окном, у ворот
Выног завывает.
А на печке старик
С грустью засыпает.

1911–1912

Կիարմարվեմ, էհ, ինչ արած,
Երևում է քախտս էս է:
Կզա նաև հերթը նրանց՝
Ծերունական ցավ կտեսնեն»:

Այստեղ՝ դրսում, դարպասի մոտ,
Բուքն է ոռնում հանց մի շուն,
Իսկ ծերուկը՝ քուրսոն քախծոտ
Քոն է մտնում անշշուկ:

(1911-1912)

МОЯ ЖИЗНЬ

Будто жизнь на страданья моя обречена;
 Горе вместе с тоской заградило мне путь;
 Будто с радостью жизни нашёлся рвотуешь,
 От тоски и от ран истомился грудь.

Будто в жизни мне выпал страданья удел;
 Незавидная мие в жизни выпала доля.
 Уж и так в жизни много всего я терпел,
 Испытывает душа от тоски и от горя.

Цель туманная радость и счастье сулит,
 А дойду — только слышатся вздохи да слезы,
 Вдруг наступит трохи, сильный гром загремит
 И разрушит волшебные, сладкие грезы.

Догадался и покаял я жизни обман,
 Не роншу на свою незавидную долю.
 Не страшает душа от тоски и от ран,
 Не поможет никто ни страданьям, ни горю.

1911—1912

ԻՄԿՅԱՆՔԸ

Կյանքն իմ ասես տանջանքի է անվերջ մատնված,
Վիշտն ու բախիծն իմ ճանփան են մեկտեղ փակել,
Խնդրոքյունից կյանքը կարծես բաժանվել է հավերժ պարտված,
Խոր կարոտից ու վերքերից խոնջացել է սիրտս անքեն:

Ասես կյանքում վերուստ ինձ մի չար ու դաժան բախստ է տրվել,
Այս փուշ կյանքում ի՞նչ դառնազին բաժին է ինձ ընկել վերից,
Առանց այն էլ կյանքում այնքան շատ են տիրելու ու համբերել,
Որ մաշվում է հոգիս անվերջ մորմորներից ու ցավերից:

Մուժուտ հեռուն խինդ ու բախստ է խոստանում ու լյութում կրկին,
Մոտենում և միայն լացի ու հառաչի ձայն եմ լսում,
Հանկարծ երեւ որոս ճայթի ու կայծակը զարկի ուժգին
Եվ խորտակվեն կախարդական անուրջներն իմ քաղցր ու վսեմ:

Գուշակեցի ու հասկացս ես խարկանքը դառը կյանքի,
Չեմ տրտնջում էլ իմ բաժին թշվար բախստից ու չեմ լալիս,
Եվ հոգիս էլ չի տառապում վերքերից ու բախծից անծիր,
Ու չի կարող ոչ ոք օգնել՝ ո՞չ տանջանքիս, ո՞չ էլ ցավիս:

(1911-1912)

ЧТО ПРОШЛО – НЕ ВЕРНУТЬ

Не вернуть мне ту ночку прошлую,
Не видать мне подруги своей,
Не слыхать мне ту песню отрадную,
Что в саду распевал соловей!

Унеслася та ночная весенняя,
Ей не скажешь: «Верни», подожди»
Наступила погода осенняя.
Бескитечные льются дожди.

Крепким сном спит в могиле подруга,
Схороня в своем сердце любовь.
Не разбудит осенняя выюга
Крепкий сон, не озванивает и кровь.

И замолкла та трель соловьиня,
За моря соловей улетел,
Не звучит уже более, сильная,
Что он ночной прошлую пел.

Пролетели и радости милье,
Что испытывал в жизни тогда.
На душе уже чувства остывшие.
Что прошло – не вернуть никогда.

1911–1912

ԻՆՉ ԱՆՑԵԼ Է, ԵՏ ԶԵՍ ԴԱՐՁՆԻ

Ետ չես դարձնի ինձ գիշերն այն զովասուն,
 Էլ չեմ տեսնի ընկերուիհուս ևս կյանքում,
 Էլ չեմ լսի ես այն երգը երազուն,
 Որ սոխակն էր երգում քաղցր մով այգում:

Թռա՞վ, գնաց գարնանային գիշերն այն,
 Էլ չես ասի ճրան՝ դարձի՞ր, սպասի՞ր,
 Եկավ աշուն, բուքն է վայում ու միայն
 Անձրևներն են թափվում անվերջ ու զավիր:

Խոր քնել է իմ սիրուիխն պաղ շիրմում՝
 Թաղած սերս սրտում իր սառն ու մեռած:
 Այդ խոր քունը չի արքնացնի հողմն աշնան,
 Եվ արյունն էլ չի բորբոքի պինդ սառած:

Եվ լրել է այն դայլայլը սոխակի,
 Արդ սոխակն է ծովից անդին թևածում,
 Եվ չի հնչի էլ առավել, խնդագին,
 Որ երգում էր նա գիշերը զովասուն:

Եվ վաղ թռան իրձվանքներն իմ անանց,
 Որ ես կյանքում ճաշակեցի վշտաբեկ:
 Արդ իմ հոգում զգացմոնքներն են մարած:
 Ինչ անցել է, ետ չես դարձնի էլ երբեք:

(1911-1912)

НОЧЬ

Тихо дремлет река.
Темный бор не шумит.
Соловей не поет,
И дергач не кричит.

Ночь. Вокруг тишина.
Ручеек липко журчит.
Своим блеском луна
Все вокруг серебрит.

Серебрится река.
Серебрится ручей.
Серебрится трава
Орошенных степей.

Ночь. Вокруг тишины.
В природе все спят.
Своим блеском луна
Все вокруг серебрит.

1911–1912

ԳԻՇԵՐ

Գետն է խաղաղ նիրիում մուշ-մուշ:
 Մուր անտառը չի խշշում:
 Եվ չի երգում սոխակն անուշ,
 Ու ջրհավն էլ չի կանչում:

Գիշեր է մուք: Շուրջը խաղաղ:
 Առվակն է լոկ կարկաչում:
 Եվ իր փայլով լուսաշաղախ
 Լուսինն է շուրջն արծաթում:

Արծաթում է գետը խաղաղ:
 Առվակներն են լույս ծաթում:
 Տափաստանի ցողաշաղախ
 Թավիշ խոտն է արծաթում:

Գիշեր է ջիճ: Շուրջը խաղաղ:
 Բնուրյունն է մտել բուն:
 Լուսնարծաթն է կարճաշաղախ
 Շուրջն ամեն ինչ արծաթում:

(1911-1912)

ВОСХОД СОЛНЦА

Загорелась зорька красная
В небе темно-голубом,
Голоса явились ясная
В своем блеске золотом.

Лучи солнечника високо
Отразили в небе свет.
И рассыпались далеко
От них новые в ответ.

Лучи ярко-золотые
Осветили землю вдруг.
Небеса уж голубые
Расстилаются вокруг.

1911–1912

ԱՐԵՎԱԾԱԳ

Այզը վառվեց հիր ու ալվան
Կապտամշուշ երկնքում,
Եվ ծիրանի գոտին վառման
Ցոլաց փայլով ոսկեգույն:

Եվ արևի շողերն անհաս
Լուրք երկնքում լույս դարձան:
Նրանց խրձերն հեռվում մաս-մաս
Կրկին եղան ցիր ու ցան:

Հրդեհեցին երկիրն հանկարծ
Վառ շողերն այդ ոսկեհուռ:
Ողջ երկինքն էլ կապույտ հազած
Սփռվում է ամենուր:

(1911-1912)

К ПОКОЙНИКУ

Уж крышку туто закрывают,
 Чтоб ты не мог навеки встать,
 Землей холодной зарывают,
 Где лишь бесчувственные спят.

Ты будешь ием на зоне наш зычный,
 Когда сюда к тебе придем.
 И вместе с тем рукой привычной
 Тебе венков мы настадем.

Венки те красотою будут,
 Могила будет в шах синть.
 Друзья тебя не позабудут
 И будут часто вспоминать.

Покойся с миром, друг наш милый,
 И сконцай ты нас к себе.
 Мы перетерпим горе с силою,
 Быть может, скоро и придем к тебе.

1911–1912

ՆՆՋԵՑՅԱԼԻՆ

Արդեն դագաղին են ամրապինում,
Որ չկարևոս դու ելնել հավետ,
Թաղում են խորն ու սառն հողով ծածկում,
Ուր լոկ դիերն են ննջում առհավետ:

Դու մունջ կլինես, երք այստեղ մենք գանք,
Մեր զիշ կանչերին չես արձագանքի:
Մեր հոգու տուրքը մեր ձեռքով կտանք
Ու քեզ պսակմեր կրերենք անգին:

Նրանք կլինեն այն փայլ ու շուքով,
Որոնց մեջ հողդ քավիշ կրացվի:
Ընկերներդ քեզ կիշեն սուզով
Եվ հաճախ կգան քո շիրմին այցի:

Ննջի՞ր դու խաղաղ, մեր լավ բարեկամ,
Ու մեզ սպասիր աշխարհում քո մութ:
Ուժով կտանենք մեր վիշտն այս անգամ,
Եվ գուցեն շուտով մենք էլ զանք քեզ մոտ:

(1911-1912)

ЗИМА

Вот уж осень улетела,
И примчалася зима.
Как на крыльях, прометея
Невидимо вдруг она,

Вот морозы затрещали
И сковали все пруды.
И малышишки закричали
Ей испасибо! за труды.

Вот появился узоры
На стеклах дышлой красоты.
Все устремили свои взоры,
Глядя на это. С высоты

Снег падает, метьюкает, вьется,
Ложится белой пеленой.
Вот солнце в облаках мигает,
И иной на стегу сверкает.

1911 – 1912

ԶՄԵՐ

Աշունն ահա արդեն չեց
Ու ձմեռը եկավ փութով,
Հավքի թևով ասես թեց
Եվ նա անտես փովեց շուտով:

Պաղ ցրտերն են ահա փշում,
Ու լճերն են սառցապատել:
Մանոկներն են որախ ճշում,
Ասում լավ ես դու աշխատել:

Ապակիներն ահա սառել,
Ու զարդեր են դաշվել վրան:
Բոլորն իրենց հայացքն հառել
Եվ նայում են դյուրված դրան:

Չյունն է վերից արծաթ մանում,
Շուրջը ծածկում ճերմակ քողով,
Արևն ամպից աչքով անում,
Ու փայլում է մի այլ շողով:

(1911-1912)

ПЕСНЯ СТАРИКА РАЗБОЙНИКА

Угасла молошть моя,
 Краса в лице затаила,
 И удали уж прежней нет,
 И силы — не бывало.

Бывало, нитерых сшибал
 Я с ног свой дубиной,
 Теперь же хил и стар я стал
 И плачуся судьбиной.

Бышию, песни распевал
 С утра до темной точки,
 Теперь тоска моя сосет
 И грусть мне сердце точит.

Когда-то я ведь был удаи,
 Разбойничал и грабил,
 Теперь же хил и стар я стал,
 Все прежнее оставил.

1911—1912

ԾԵՐ ԱՎԱԶԱԿԻ ԵՐԳԸ

Չահելությունն իմ շուտ հանգավ,
Թառամել է դեմքս, դեղնել,
Առաջպա իմ ուժն ու համբավն
Ասես երբեք չեն ել եղել:

Եղել է, որ հինգին առել
Ու փուել եմ դագանակով,
Արդ ես ծեր ու տկար դառել
Եվ իմ բախտն եմ լալիս հանգով:

Եղել է. ես առավոտից
Երգել եմ մինչ խորին զիշեր,
Արդ բախտն է հալածում ինձ
Եվ շշտերն են սիրտս մաշում:

Չէ՞ որ մի օր ինձ ահ չկար,
Թունդ գող էի ու ավազակ.
Հինա ծեր եմ ես ու տկար,
Ողջ անցյալս եմ քողել ազատ:

(1911-1912)

* * *

Заграй, сыграй, тальяночка, маффиновы меха.
Выходи встречать к оконце, красавка, исениха.

Васильками сердце светится, торчит в нем бирюза.
Я играю на тальяночке про синие глаза.

То ще зори и струях озера свой вытигали узор,
Твой платок, шитъем украниеный, мелькну, —
за косогор.

Заграй, сыграй, тальяночка, маффиновы меха.
Пусть послушает красавица прибаски исениха.

1912

* * *

Հնչիր, հարմն՝, ախորժալուր, նվագներդ առատ ածի՞ր:
Դուրս ե՞կ, աղջիկ, դարպասի մոտ, դիմավորիր նշանաձիլ:

Կապույտ հուրճ է սիրտս առել ու վառվում է ինչպես վիլրուզ:
Ես երգում եմ իմ հարմոնով բիլ աչքերի մասին սիրույս:

Այդ լուսա՞յցն է նուրբ նախշերն իր արծաթ լճի վրա փոռում,
Թե՞զ զարդահյուս գլխաշորդ է լեռան ուսին թույլ թոթում:

Հնչիր, հարմն՝, ախորժալուր, նվագներդ զիլ տարածիր:
Գեղեցկուիին թող որ լսի խաղերգերն իր նշանաձի:

1912

* * *

Матушка в Кузятынице по лесу ходила,
Босая, с подтасками, по росе бродила.

Травы ворожбины ноги сй колоти,
Плакала родимая в купырях от боли.

Не дознама печени судорога схватила,
Охнула кормилица, тут и породила.

Родилися я с пестринами в травном одеяле.
Зори меня лесные и радугу синвали.

Вырос я до зрелости, внук купальской ночи,
Сутемень колдовавая счастье мне пророчит,

Только не по совету счастье наготове,
Выбираю удалую и глаза и брови.

Как стеканка белая, в просине я таю
Да к судьбе-разлучкине след свой заметаю.

1912

* * *

Համբարձման տոնին մայրս անտառում երկար թափառել,
Շրջել է բորիկ ցողերի միջով, հանգիստ չի առել:

Հուռոր խոտերն են ծվատել, ձաղկել ոտքերը փոշոտ,
Եվ հարազատս ցավից լացել է թվերում փշոտ:

Նա իմացել է, թե լերդն է ցավում, բայց դողն է բռնել,
Եվ սնուցողն իմ ճշացել այդտեղ և ինձ է ծնել:

Ու ես ծնվել եմ խոտե ծածկոցին, երգերով ծանոք:
Ինձ գարնան այգն է բարուրել նախշուն իր ծիածանով:

Հսասկ եմ առել, դարձել խելահաս բռոն այն զիշերվա,
Վկուկ-խավարն է կանխագուշակել իմ բախտը ցնահ:

Բայց իմ խղճով չէ պատրաստի բախտը, այն ինձ չէ հարմար,
Ես քաջուրյամբ եմ աչքեր ու ոճքեր ընտրում ինձ համար:

Ես, ինչպես ձյան ճերմակ մի փարիլ, կապոյտում հալվում,
Անջատիչ բախտի բոլոր հետքերն եմ իմ ճամփից ավլում:

1912

* * *

Задремался вечер, дремлет кот на брусе,
Кто-то помолчал: «Господи Иисусе».

Поглохают зори, курятся туманы,
Наиз розовом окошком зашевес барабаный.

Выются паутины с золотой попети.
Где-то мышка скребется в затворенной клети...

У лесной лоднички — в спяслах коишь хлеба,
Лист, стоящо копья, уперлися в небо.

Закадрили дымом под росовою рощи...
В сердце почлашают тишина и молчи.

1912

* * *

Իրիկունն իր ծովան է մանում, կատուն նիրիում է խորանում,
Ինչ-որ մեկը աղոքում է, տեր Հիսուսին չի մոռանում:

Վերջալույսն է բոցավառվում ու ծխում են մեզ ու մշուշ,
Դրվագազարդ պատուհանին վարագույրն է ծիրան խշշում:

Ոսկեզօծված զմբերի տակ ոստայններ են հյուսվել թավիշ,
Ինչ-որ մի տեղ թակարդն ընկած մուկն է ճանկում, տխուր
լալիս...

Եվ անտառի լայն բացատում կապկալ են խրձերն հասկի,
Եղևնիներն, ինչպես գեղարդ, երկնքին են հպվել ոսկի:

Եվ պուրակի ցողերի տակ բուրվառում է մուժը սիրով...
Իսկ իմ սրտում հանգչում են լուս խոր անդրբն ու ուժը Տիրոց:

1912

ПОЭТ

*Горюю любимику другу
Гриши*

Тот поэт, оратор кто любит,
Чья родная правда мать,
Кто людей, как братьев, любит
И готов за них сражаться.
Он все сделает свободно,
Что другие не могут.
Он поэт, поэт народный,
Он поэт родной земли!

(1912)

ՊՈԵՏԸ

*Զերմագին սիրելի ընկերոջս՝
Գրիշային*

Նա է պոետ, ով թշնամուն չի ներում,
ճշմարտությունն ով պաշտում է առավել,
Ով որ մարդկանց իր եղբոր պես է սիրում
Եվ պատրաստ է նրանց համար տառապել:
Եվ հեշտությամբ այն ամենը նա կանի,
Ինչ չեն կարող ուրիշները խմբովի:
Պոետ է նա, պոետ է նա ազգային,
Նա է պոետն հայրենական իր հողի:

(1912)

КАПЛИ

Капли жемчужные, капли прекрасные,
Как хороши вы в лучах золотых,
И как печальны вы, капли ненастные,
Осенью черной на окнах сырьих.

Люди, веселые в жизни забвения,
Как велики вы в глазах у других
И как вы жалки во мраке падения,
Нет утешенья вам в мире живых.

Капли осенние, сколько наводите
На душу грусти вы чувства тяжкого.
Тихо скользите по стеклам и бродите,
Точно как ищете что-то несостого.

Люди несчастные, жизнью убитые,
С болью в душе вы свой век проживаете.
Милое прошлое, вам не забытое,
Часто назад вы его призываете.

(1912)

ԿԱԹԻԼՆԵՐ

Օ՝, կարիլներ մարգարտյա, օ՝, կարիլներ գեղեցիկ,
 Դուք ինչ լավն եք ու սիրուն շողերի մեջ ուկեվառ,
 Եվ ինչ մեղկ եք ու բախծոտ, դուք կարիլներ մնանախկ,
 Մոայլ աշնան սառն ու թեն լուսամուտի կուրծքն ի վար:

Մարդիկ, խենք ու խնդագին, մոռացության կյանքում սին,
 Դուք ինչ վեհ եք ու անհաս ուրիշների աշքերում,
 Եվ ինչ մեղք եք ու ափսոս խավար գրկում անկումի,
 Զկա՛ և ձեզ սփոփանք ապրոյների աշխարհում:

Աշնանային կարիլներ, ինչքան վիշտ եք դուք ծնում
 Թախծոտ հոգում դժվարին, զգացմունքներ դառնության:
 Մեղմ սահում եք ապակուն, բափառումով վար իջնում,
 Կարծես, իրոք, փնտրում եք ձեր շուրջն ինչ-որ ուրախ բան:

Մարդիկ, դժբախտ ու թշվար՝ դաժան կյանքով սպանված,
 Հոգում՝ ցավը դառնագին, դուք ձեր դարն եք ավարտում:
 Անցյալն, ավա՞ն, հաճելի՝ ձեր հուշերում պահպանված,
 Հաճախ ետ եք կանչում դուք՝ իին կարտը ձեր սրտում:

(1912)

БОЛЬНЫЕ ДУМЫ

* * *

Нет сил ни петь и ни рыдать,
 Минуты горькие бывают.
 Готов все чувства испивать,
 И звуки сами набегают.

(1912)

* * *

Яль виноват, что я поэт
 Тяжелых муж и горькой доли,
 Не по своей же стал я воле —
 Таким уж родился на свет.

Яль виноват, что жизнь моя не мила,
 И что я всех люблю и вместе испавижу,
 И знаю о себе, чего еще не знаю,
 Ведь этот дар мне муза принесла.

Я знаю — в жизни счастья нет,
 Она есть бред, мечта души больной,
 И знаю — скучен всем напева унылый мой,
 Но я не виноват — такой уж я поэт.

(1912)

ՀԻՎԱՆԴՈՏ ԽՈՀԵՐ

Ես չեմ կարող էլ չերգել ու չլացել,
Ռոպեմեր են լինում հաճախ դառն ու անվերջ,
Որ պատրաստ եմ հուզախոռվ սիրտս բացել,
Եվ հնչյուններն ինքնիրենց են լցվում իմ մեջ:

(1912)

Մեղավո՞ր եմ ես արդյոք, որ պոետ եմ իմ հոգով
Ծանր ու անհուն տանջանքի, դառը բախտի՝ շար ու սին:
Ես իմ կամքով չեմ դարձել կյանքում հետո այդպիսին,
Այդպիսին եմ ես ծնվել, աշխարհ եկել մորմորով:

Մեղավո՞ր եմ ես արդյոք, որ ինձ կյանքը չի փայել,
Որ բոլորին սիրում եմ ու նույն պահին և ատում:
Եվ իմ մասին ես գիտեմ՝ ինչը դեռ չեմ նկատում,
Այդ պարզեր չե՞ որ ինձ իմ մուսան է ընծայել:

Երջանկություն այս կյանքում չկա՛ երբեք, ես գիտեմ,
Զատանցանք է սա մի սին, հիվանդ հոգու երազ հին:
Գիտեմ՝ երգն իմ միալար ձանձրացնում է բոլորին,
Բայց մեղքս ինչ քարցնեմ, ես այդպիսի պոետ եմ:

(1912)

ДУМЫ

Думы печальныe, думы глубокиe,
 Горькие думы, думы тяжелыe,
 Думы от счастья вечно длeнниe,
 Спутники жития моей невеселыe!

Думы — родители звуков мужчины,
 Думы несчастныe, думы холодныe,
 Думы — источники слез огорчения,
 Вольные думы, думы свободныe!

Что вы терзаете грудь истомленную,
 Что заграждастe путь выт мис мой?
 Что возбуждаете силу сломленную
 Вновь на борьбу с непроглядною тьмой?

Не поддержать вам костра догоревшего,
 Искры потухшиe... Поздно, бесплодныe.
 Не испепить сердца вам наболевшего,
 Думы больныe, без жизни, холодныe!

(1912)

ԽՈՀԵՐ

Խոհեր իմ խորին, խոհեր քախծալի,
 Խոհեր իմ ծանր, դառնախեղի խոհեր:
 Դուք՝ հավերժ հեռու քախտից քաղծալի,
 Դուք տխուր կյանքիս լուս ուղեկիցներ:

Խոհեր՝ տաճաճրի հնչյուններ ծնող,
 Խոհեր իմ անբախտ, սառնաշունչ խոհեր,
 Խոհեր՝ դառնուրյան արցունքներ սնող,
 Խոհեր իմ ազատ, անկաշկանդ խոհեր:

Ինչ եք դուք տաճօւմ իմ հոգնած հոգին,
 Ինչո՞ւ եք ճամփաս դուք փակում հավես:
 Ինչ եք արքնացնում ուժերն իմ կրկին
 Դարձյալ կռվելո՞ւ սև խավարի հետ:

Դուք չեք անքեղի հանգած խարույկի
 Մարող կայծերը... Ո՞ւշ է, զո՞ւր տաճաճր:
 Եվ էլ չեք բուժի իմ ցաված հոգու
 Խոհերն իիվանդոտ, անշունչ ու անկյանք:

(1912)

ЗВУКИ ПЕЧАЛИ

Скучные песни, грустные звуки,
 Дайте свободно вздохнуть.
 Вы мне приносите тяжкие муки,
 Больно терзаете грудь.

Дайте отрады, дайте покоя,
 Дайте мне крепко заснуть.
 Думы за думами смутного роя,
 Вы мне разбили мой путь.

Смолкните, звуки -- вестники горя,
 Слезы уж льются из глаз.
 Пусть успокоится горькая доля,
 Звука! Мне грустно от вас.

Звуки печали, скорбные звуки,
 Долго ль меня вам томить?
 Скоро ли кончатся тяжкие муки,
 Скоро ль стокойно мне жить?

(1912)

ՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ՀՆՁՅՈՒՆՆԵՐ

Թախծոս հնչյուններ, ձանձրալի երգեր,
Թողեք որ ես մի շոնչ քաշեմ կարգին:
Դուք ինձ բերում եք ծանր տանջանքներ
Եվ ծվատում եք կուրծքս ցավագին:

Ինձ հանգիստ բողեք, տվեք ինձ բերկրանք,
Թողեք, որ մի խոր ես նիրիեմ խաղաղ:
Խոհեր խոհերի միջով խուռներամ,
Դուք խորտակել եք իմ ուղին, ավա՞դ:

Լոեք, հնչյուններ, կսկիծ տարածող,
Արդէն հորդում են արցունքներն աղի:
Թո՛ղ հանգստանա քախտն ինձ հալածող,
Հնչյուններ, դուք ինձ բերում եք քախիծ:

Տիրության ձայններ, հնչյուններ վշտու,
Արդյոք երկա՞ր եք տանջելու դուք ինձ:
Արդյոք կավարտվե՞ն տանջանքներն իմ շուտ,
Եվ արդյոք շուտով ես կապրե՞ն հանգիստ:

(1912)

СЛЕЗЫ

Слезы... опять эти горькие слезы,
Бездрадная грусть и печаль;
Снова мрак... и разбитые трезы
Унеслись в бесконечную даль.

Что же дальше? Опять эти муки?
Нет, довольно... Пора отдохнуть
И забыть эти грустные звуки,
Уж и так истомилася грудь.

Кто поет там под сенью березы?
Звуки будто занавесы жнё
Это слезы опять... Это слезы
И тоска по родной стороне.

Но ведь я же на родине милой,
А в слезах истомил свою грудь.
Эх... лишь, видно, в холодной могиле
Я забыться могу и заснуть.

<1912>

ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐ

Արցունքներն այդ... Նորից այդ դառն արցունքները,
Ամբերկրալի վիշտ ու քախիծ, տանջանք ու մահ:
Նորից խավար... Ու փշրված անուրջները
Անցան անդարձ դեպի հեռուն այն անսահման:

Իսկ առջևո՞ւմ... Նորից այդ ծով տանջանքները:
Ո՞հ, ո՞չ, քա՞վ է... Ժամն է արդեն նստել հանգիստ
Եվ մոռանալ այդ սիրտ մաշող հնչյունները,
Առանց այն իլ ճճլվում է ծվատ հոգիս:

Ո՞վ է երգում կեշիների շուքում՝ այնտեղ,
Հնչյունները՝ կարծես թե ինձ վաղուց ծանոք,
Դրանք կրկին արցունքներ են... ծով արցունքներ,
Եվ հայրենի զինջ վայրերի անանց կարոտ:

Բայց չէ՞ որ ես իմ հայրենի տանն եմ անուշ,
Իսկ իմ սիրտը տառապում է վշտի ցավից:
Ա՞յս, ես զիտենմ, լոկ պաղ շիրմում պառկած անուժ,
Ես կարող եմ մոռանալ ու նիրիել հավետ:

(1912)

* * *

Не видать за туманного дашью,
Что там будет со мной впереди,
Что там.., счастье, иль всеят печалью,
Или отдых для бедной груди.

Или эти седые туманы!
Слова будут печалить меня,
Наносят сердцу скорбные раны
И опять снова жечь без отня.

Но сквозь сумрак в туманной дали
Загорается, винку, заря —
Это смерть для печальной земли,
Это смерть, но покой для меня.

(1912)

Չի նշմարվում մառախլապատ հեռաստանի ետևում,
 Թե առջևում ի՞նչ է արդյոք ինձ հետ այնտեղ կատարվելու:
 Ի՞նչ է այնտեղ... երջանկությո՞ւն, թե՞ վշտերն են լայն թևում,
 Թե՞ հանգիստ եմ խեղճ ու հիվանդ կրծքիս համար բերելու:

Թե՞ այդ ճերմակ մշուշները տանջելու են ինձ կրկին,
 Ու նորից են վշտացնելու՝ առանց աստղ ու ճրազի,
 Եվ հասցնելու արնածոր ու դառն վերքեր իմ պրտին,
 Ու նորից են ինձ այրելու՝ դարձյալ առանց կրավի:

Բայց խավարի միջով թանձր, հեռաստանում նուժապատ,
 Ես տեսնում եմ՝ հրդեհվում է արշալույսը ոսկեվառ:
 Ո՞հ, դա մահ է քախծանորմոք երկրի համար ուժահատ,
 Ո՞հ, դա մահ է ու կործանում, բայց խոր նինջ է ինձ համար:

(1912)

ВЫЮГА НА 26 АПРЕЛЯ 1912 г.

Что тебе надобно, выюти,
 Ты у окна заивидаешь,
 Сердце болячное тревожишьъ,
 Грусть и печаль вызываешьъ.

Прочь уходи поскорее,
 Дай мне забыться немногого,
 Или не слышашь — я плачу,
 Каюсь в грехах перед богом.

Дай мне с горячей молитвой
 Слитися душою и силой,
 Несъ я истратилъся духом,
 Скоро сокроюсь могилой.

Пой ты тогда надо мнюю,
 Только сейчас удалися,
 Или за гречнью душу
 Ниссте со мной помолися.

<1912>

1912 ԹՎԻ ԱՊՐԻԼԻ 26-Ի ԲՈՒՔԸ

Պատուհանիս մոտ դու ռռնում,
Ի՞նչ ես ուզում, ով փոքրիկ,
Վկշտ ու թախվծ իրար խառնում,
Հիվանդ սիրտս ես կոծում նորից:

Գնա՝ դու շուտ, ո՞ւր ես գալիս,
Թողո որ մի քիչ նիրիեմ խաղաղ,
Կամ չե՞ս լսում, որ ես լալիս,
Մեղամշում եմ Աստծո առաջ:

Թույլ տո՛ր, որ ես ջերմ աղոքքով
Սյի մարմին ու մի շունչ դառնամ,
Սպառվել եմ ամբողջ հոգով,
Շուտով կիշնեմ ես գերեզման:

Երգիր այնժամ դու ինձ վրա,
Սիայն հիմա շուտ հեռացիր,
Կամ մեղավոր հոգոս համար
Ինձ հետ մեկտեղ, եկ, աղոքիր:

(1912)

ПРЕБЫВАНИЕ В ШКОЛЕ

Дулгино мне в этих холодных стенах,
 Сырость и мрак без просвета.
 Плесенью пахнет в печальных углах —
 Вот она, доля поэта.

Вишю, напек осужден я влечить
 Эти судьбы приговоры,
 Горькие слезы безропотно лить,
 Ими томить свои взоры.

Нет, уже лучше тогда поскорей
 Пусть я уйду до могилы,
 Только там я могу, и стпть в неё,
 Залечить все разбитые силы.

Только там я могу отдохнуть,
 Позабыть эти тяжкие муки,
 Только лишь там не волнуется грудь
 И не стыдны печальные звуки.

(1912)

ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Այս պատերի ներսում ցուրտ, հեղձուցիչ է ինձ համար,
Մզլահոտ է ու խավար, չկա լույսի գեր մի շող:
Բորբոսներն են բուրում թաց անկյուններից անհամար,
Ահա բախտը պոետի, ճակատագիրն ինձ մաշող:

Երևում է ես պիտի հավետ կրեմ լուռ ու մունջ
Դատավճիռն իմ բախտի, տանեմ կյանքում ամեն ինչ:
Դառն արցունքներն իմ աղի պիտի հեղեմ անտրտունջ
Եվ դրանց մեջ խորտակեմ հայացքներս լուսաջինջ:

Ո՛չ, ուրեմն, այդ դեպքում, լավ է բողնեմ կյանքն ունայն,
Շուտով մտնեմ հողի տակ, իշնեմ շիրիմ կարեվեր,
Միայն այնտեղ եմ կարող, նրա գրկում միմիայն,
Բուժեմ մեկեն իմ բոլոր ուժերն հիվանդ ու ավեր:

Միայն այնտեղ եմ կարող հանգստանալ ցավիս հետ,
Եվ մոռանալ այդ ծանր տանջանքները անցյալի,
Միայն այնտեղ չի հուզվում հիվանդ կործքը առհավետ,
Եվ չեն լսվում ել երբեք հնչյունները բախծալի:

(1912)

ДАЛЕКАЯ ВЕСЕННЯЯ ПЕСНЯ

Далеко-далеко от меня
Кто-то весело песнико поет.
И хотел бы проворотить съ я,
Да разбитая грудь не даст.

Тщетно рвется душа до нее,
Ищет звуков подобных в груди,
Потому что вся сила моя
Истощилась еще впереди.

Слишком рано я начал летать
За мечтой идеала земли,
Рано начал на счастье роптать,
Разбираясь в прожитой дали.

Рано пылкой душою своей
Я искал себе мрачного дня
И теперь не могу втòрить ей,
Потому что нет сил у меня.

(1912)

ՀԵՌԱՎՈՐ ՈՒՐԱԽ ԵՐԳ

Հեռո՞ւ-հեռո՞ւ, ինձնից հեռու անսահման,
Ինչ-որ մեկը ուրախ երգ է միշտ երգում:
Եվ ուզում եմ արձագանքել ես նրան,
Բայց իիվանդ ու հյուծված կործքս չի ներում:

Անզոր հոգիս զոր տենչում է նրա մոտ,
Որոնում է նման ձայներ կրծքիս տակ,
Որովհետև իմ ողջ ուժը կենսահորդ
Սպառվել է դեռ շատ վաղուց բովանդակ:

Եվ շատ վաղ եմ ես սկսել խենք թռչել
Երկրի մաքուր երազների ետևից,
Բախստի վրա նույնակես վաղ եմ տրտնջել՝
Այրած հեռուն հասկանալով՝ փետել ինձ:

Վաղ եմ հոգուս կրակներով անվարան
Ես ինձ համար փնտրել մուր ու մռայլ օր,
Եվ չեմ կարող կրկնել իիմա ես նրան,
Քանզի էլ ուժ չունի կործքս վիրավոր:

(1912)

МОИ МЕЧТЫ

Мои мечты стремятся вдаль,
Где слышны волти и рыданья,
Чужую разделить печаль
И муки чужого страдалья.

Я там могу найти себе
Отраду в жизни, упоснье,
И там, наперекор судьбе,
Искать и буду вдохновенья.

⟨1912⟩

ԻՄ ԵՐԱՊԵՏՔՆԵՐԸ

Իմ երազները թռչում են հեռու,
 Ուր որ լսվում են ողբ ու կական,
 Ուրիշի ցավն ու վիշտը կխելու
 Եվ տանջանքները՝ օրիասական:

Ես անդ կարող եմ գտնել ինձ համար
 Անհուն խնդրություն ու ծով հրճվանք,
 Եվ այնտեղ՝ ընդդեմ բախտին իմ խավար,
 Ես պիտի փնտրեմ խոր ներշնչանք:

(1912)

БРАТУ ЧЕЛОВЕКУ

Тяжело и прискорбно мне видеть,
Как мой брат согибают родной.
И стараюсь я всем напоминать,
Кто праведует с его тишиной.

Посмотри, как он трудится в поле,
Пашет твердую землю сохой,
И послушай ты песни про горе,
Что погиб он, иди бороздой.

Или нет в тебе жалости нежной
Ко страдальцу сохи с бороной?
Вишишь гибель ты сам неизбежной,
А проходишь его стороной.

Помоги же бороться с неволей,
Заливом мином, и с нуждой!
Иль не слышишь, он плачется долей
В своей песне, иди бороздой?

(1912)

ԵՂԲՈՐՄ ՄԱՐԴՈՒՆ

Թախծալի ու ծանր է տեսնել ինձ համար
Ոնց է եղբայրն իմ հարազատ կործանվում:
Եվ ձգուոմ եմ ես բոլորին ատել հար,
Ովքեր նրա խոր անդորրն են նախանձում:

Տե՛ս, նա ոնց է տաճջվում դաշտում՝ քահն ուսին.
Հին արորով հողն է հերկում քարացած,
Դու երգերը լսիր նրա՝ վշտի մասին,
Որ երգում է ակոսներում իր քացած:

Մի՞՞թե քո մեջ չկա քննուշ կարեկցանք
Ցաքանով այդ տառապյալի նկատմամբ:
Դու տեսնում ես մահ ու տաճանք և հանցանք,
Բայց անցնում ես դրանց կողընվ լուությամբ:

Դե՛, որու օգնիք՝ բռնուրյան դեմ կովելու
Եվ կարիքի՝ հեղված զինով ու լեղով,
Կամ՝ չե՞ս լսում, բախտն է լացում նա իլու¹
Իմ երգի մեջ՝ ակոսներով քայլելով:

(1912)

* * *

Я зажег свой костер,
Пламя растопчило вдруг
И широкой волной
Разлилось вокруг.

И рассыпалась мгла
В беспредельную даль,
С отягченной груди
Отгоняя печаль.

Безнадежная грусть
В тихом треске углей
У костра моего
Стала песней моей.

И я весело так
На костер свой смотрел,
Вспоминая очи грусть,
Тихо песню запел,

Я опять подо мглой.
Мой костер догорел,
В нем лишь пепел с золой
От углей уцелел.

Ես վառեցի իմ խարոյկը,
Բոցը հանկարծ բռնկվեց,
Լայն թևերով փուլեց շուրջը
Ու մութի մեջ ինձ զգվեց:

Եվ խավարը ցրվեց անհետ,
Կորավ հեռվում անսահման,
Իմ ծանրացած կրծքից իր հետ
Տարավ այր սին մահվան:

Անհայտ թախիծն առկայծելով
Շնարձատյունի մեջ խաղաղ,
Խարոյլիս մոտ վառ կայծերով
Երգս դարձավ տիսրուրախ:

Ու ես այնպես գոհ ու զվարք
Նայում էի ալ բոցին,
Եվ հիշելով թախիծն անքարք՝
Անձայն մի երգ երգեցի:

Ես խավարի մեջ եմ նորից,
Թեժ կրակս մարմրեց,
Մոխիր մնաց ածուխներից,
Հանգավ ծուլսն ու շուտ լրեց:

Снова грусть и тоска
Мою грудь облегли,
И печалью слегка
Всест прновъ издали.

Чуо – будет гроза,
Грудь занесла сильней,
И скатились слезы
На остаток углей.

(1912)

Նորից վիշտն ու թախիծն անքև
Իջան իլվանդ իմ կրծքին,
Ու տիսրությամբ հեռվից թեքն
Մեղմ թովում են ինձ կրկին:

Զգում եմ ես շանք ու որոտ.
Սիրտս ուժգին թպրտաց,
Եվ արցունքս ընկավ մրոտ
Ածուխների կույտին թաց:

(1912)

ДЕРЕВЕНСКАЯ ИЗБЕНКА

Ветхая избенка
Горя и забот;
Часто плачет вынога
У твоих ворот.

Часто раздаются
За твоей стеной
Жалобы на бедность,
Песни звук глухой.

Всё поют про горе,
Про тяжелый гнет,
Про пынкуду лихую
И володий год.

Нет веселых песен
Во стенах твоих,
Потому что горе
Заглушает их.

(1912)

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀՅՈՒՂԱԿ

Ո՞վ հիմավուրց հյուղակ՝
Վիշտ ու կարիքոտ,
Բուրքն է լավիս շարունակ
Քո դարպասի մոտ:

Եվ հնչում են հաճախ
Քո շեմից խարխուլ,
Հոգսի բողոքն անձար,
Երգի ձայներ խուլ:

Սիշտ նույն երգն են ասում
Ծանր ու բիրտ կյանքի,
Սովոր տարվա մասին
Ու ծով տանջանքի:

Չկան ուրախ երգեր
Քո ներսում սրտանց,
Քանզի վիշտն է կերկեր
Խլացնում նրանց:

(1912)

ОТОЙДИ ОТ ОКНА

Не ходи ты ко мне под окно
 И зеленой травы не гончи,
 Я тебя разлюбила давно,
 Но не влечь, а спокойно молчи.

Я жалею тебя всей душой,
 Что тебе до моей красоты?
 Почему не цвешь мите никого
 И зачем так терзашся ты?

Все равно я не буду твою,
 Я теперь не люблю никого.
 Не люблю, но тебя я жалею,
 Отойди от окна моего!

Позабудь, что была и твоя,
 Что безумно любила тебя,
 Я теперь не люблю, а жалею —
 Отойди и не мучай меня.

⟨1912⟩

ՀԵՌԱՑԻՐ ԻՄ ՊԱՏՈՒԱՆԻՑ

Սի՞ արի ինձ մոտ՝ պատուանիս տակ,
Եվ կանաչ խոտը դու մի՛ տրորիր,
Ես քեզ էլ վաղուց չեմ սիրում իսպառ,
Բայց դու մի՛ լացիր, այլ հանգիստ լոիր:

Ես ափսոսում եմ քեզ ամրող հոգով,
Իմ վեհության հետ դու ի՞նչ գործ ունես,
Եվ ինչո՞ւ դու ինձ հանգիստ չես տալիս,
Եվ ինչո՞ւ այդպես հոգիդ տանջում ես:

Մեկ է, ես քոնը չե՞մ լինի երբեք,
Ես էլ չեմ սիրում արդեն ոչ մեկին,
Չե՞մ սիրում, բա՛յց և կարեկցում եմ քեզ,
Հեռացի՛ր դու շուտ, բող իմ ապակին:

Մոռացի՛ր, որ ես եղել եմ քոնը,
Որ քեզ սիրել եմ խելազարի պես,
Հիմա չեմ սիրում, այլ քեզ խղճում եմ,
Հեռացի՛ր և ինձ մի՛ տանջիր այդպես:

(1912)

ВЕСЕННИЙ ВЕЧЕР

Тихо сгруится река серебристая
 В парчье вечернем зеленои весны.
 Солнце садится за горы лесистые.
 Рог золотой выплынет луны.

Запад подернулся лентою розовой,
 Пахарь вернулся в избушку с полей,
 И за дорогою в чащё березовой
 Песню любви затянул соловей.

Слушает ласково песни глубокие
 С зарыда розовой лентой заря.
 С неизвестью смотрит на звезды далёкие
 И улыбается небу земли.

〈1912〉

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԻՐԻԿՈՒՆ

Գետակն արծաք խոխոցում է մեղմ ու քեքն
Կանաչ գարնան իրիկնային անդրբում:
Արփին իջնում անտառապատ լեռան ետև,
Լուսնի դեղին ոսկեղջորն է դուրս լողում:

Արևմուտքն իր ծիրանավառ գոտին կապեց,
Եվ հերկվորը կյուղն իր դարձավ դաշտերից,
Ծամփից անդին կեշիների լույս սափորում
Սոխակն անուշ սիլոն երգն է տարվողում:

Արևմուտքից արշալույսը լաջվարդ քողով
Այդ երգերն է լսում խորն ու քնքշագին,
Եվ հեռավոր աստղերին է նայում դողով,
Ու ժպտում է մայր երկիրը երկնքին:

(1912)

* * *

И надо мной звезда горит,
Но тускло светится в тумане,
И мне широкий путь лежит,
Но он заросший весь в бурьяне.

И мне весь свет ульбки шлет,
Но только полные презренья,
И мне судьба пришет несет,
Но слова вместо утешенья.

(1912)

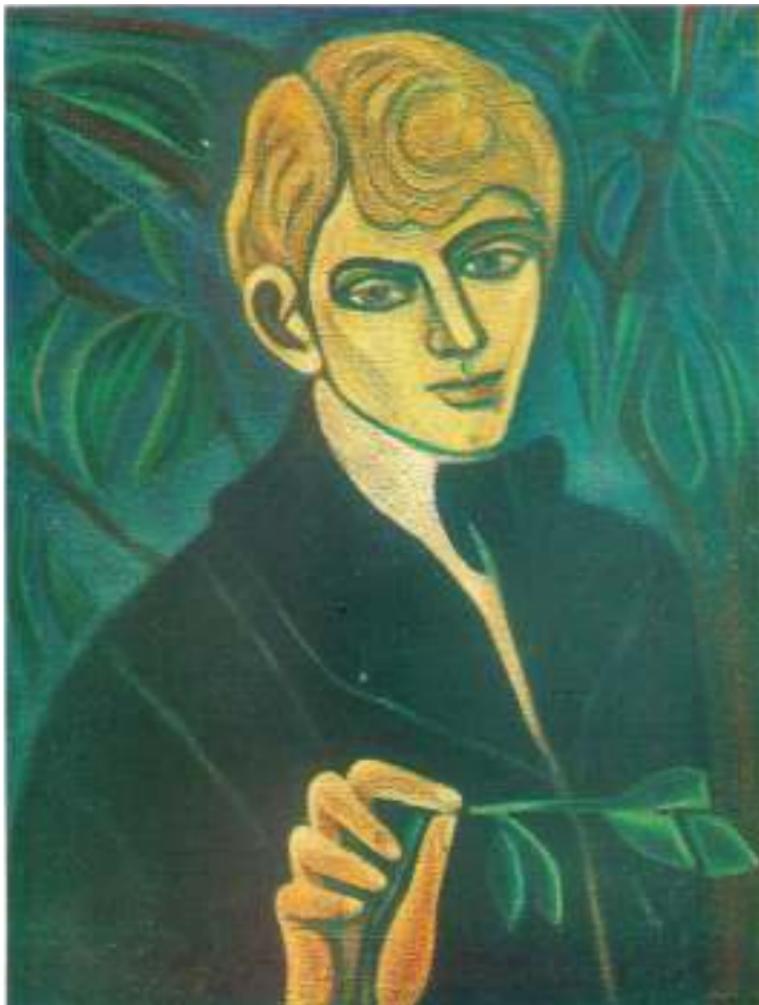

Եվ իմ վերևում մի աստղ է վառվում,
 Բայց արդա է լույս տալիս խավարում,
 Եվ իմ դեմ մի լայն ուղի է փոփում,
 Բայց նա կորած է մոլախոտերում:

Ինձ ժայխներ է ողջ երկիրն հղում,
 Բայց դրանք լի են քամահրանքով,
 Եվ բախտն ինձ կարծես ողջույն է բերում,
 Բայց լոկ արցունքներ՝ սփոփանքի տեղ:

(1912)

Սերգեյ Եստանին
Գործ՝ գ. Գրիգորյանի (Զիոնիքո)

«Տամայոր դապիկան Էի,
իրք առաջին անգամ զնացի Մոսկվա»
(1912 թ.)

Ս. Եսեմինի ծնողները՝
Ալեքսանդր Նիկիտիչ Եսեմինը և Տատյանա
Ֆեռնանդովնա Շիտովան

Բանաստեղծի հայրական կողմից պապի՝ Նիկիտա Օսիպովիչ Եսենինի տունը
Կոստանտինովյում, որտեղ 1895 թ. ծնվել է Ս. Ա. Եսենինը

Տեսարան Ս. Ա. Եսենինի ծննդավայր Կոստանտինովո գյուղից

Սերյոժա Եսենինը
(Երկրորդ շարքում աջից՝ առաջինը)
իր հասակակիցների հետ
Կոնստանտինովյում
(1909-1910 թ.)

Սերգեյ Եսենինը քույրերի՝
Կատյայի և Շորայի հետ
(1912 թ.)

Փայտաշեն այս դպրոցում է սովորել ապագա մեծ քանաստեղծը

Սպաս-Կլիոպիկովսկի եկեղեցական-ուսուցչական սեմինարիայի շենքը,
որտեղ 1907-1909 թթ. սովորել է Ս. Եսենինը

Ս. Եսեմին (1913 թ.)

Ս. Եսեմին (1913 թ.)

Ս. Եսեմին (1914 թ.)

Ս. Եսեմին (1915 թ.)

СЕРГЕЙ ЕСЕНИНЪ

РАДУНИЦА

ИМПЕРИЯ
1916

Ս. Ա. Եսենինի բանաստեղծությունների առաջին
ժողովածով՝ «Ռադունիցա»-ի շապիկը
(1916 թ.)

«Այն լոյս է գլուխ
1915 թ. նոյնմբերին՝ 1916 թ. նշումով»:
Բանաստեղծի «Ինքնակենսագրությունից»

Բանաստեղծի երգած Ռյազանյան ձիեր

Ռյազանյան կեչիներ՝ Օկա գետի ափերին

ИСПОВЕДЬ САМОУБИЙСТВА

Прости со мною, мать моя,
Я ужираю, гибну я!
Болтышую скорбь в груди храни,
Ты не оплачивай меня.

Не мог я жить среди людей.
Холодный яд в душе моей.
И то, чем яил, и что любил
Я сам безумно отрапили.

Своего гордою душой
Прошел я счастье стороной.
Я пилел пролитую кровь
И проклял веру и любовь.

Я вышил кубок свой до дна.
Душа отравою полна,
И вот я гасшу в тишине,
Но пред кончиной легче мне.

Я стер с честа постать земли,
Я выше трепетных в пыли,
И пусть живут рабы страстей,
Противная страсть душе моей.

ԻՆՔՆԱՍՊԱՆԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հրաժեշտ տուր ինձ, մայր իմ վշտամած,
Ես մահանում եմ, իեռանում կյանքից:
Անհուն կսկիծը կրծքիդ տակ պահած
Սի՞ ողբա իզուր, մի՞ սգա դու ինձ:

Ես էլ չեմ կարող մարդկանց մեջ շրջել՝
Դառն ու պատ քոյնը հոգուս մեջ տկար:
Ինչով ապրել եմ և այն, ինչ շնչել,
Թունավորել եմ ինքս խելագար:

Իմ հպարտ հոգով անցել եմ հաճախ
Ես բախսի կողքով կույր ու անտարբեր,
Տեսել եմ հեղված արյուն ու վախճան,
Ու նզովել եմ և՝ հավատ, և՝ սեր:

Թասն իմ քամել եմ ես մինչև մրուր,
Եվ հոգիս լիքն է քոյնով մահարեր,
Ահա հանգչում եմ խաղաղ ու անլուր,
Բայց մահից առաջ զգում եմ թերև:

Երկրի կնիքն եմ դեմքիցս ջնջել,
Ես բարձր եմ փոշում գալարվող մարդուց,
Կրքերի ճորտերն հանգիստ քող ննջեն,
Կիրքն անհարիր է իմ հարուստ հոգուն:

Безумный пир, коммерческий сон,
А жизнь есть песня похорон;
И вот я кончил жизнь свою.
Последний гимн себе пою.

А ты с трепетом бодрой
Не плачь, напрасно
Надо мной.

⟨1912 – 1913⟩

Խելահեղ խնջույք, տաճալից երազ,
Իսկ կյանքը տաղտուկ մի երգ է բաղման,
Եվ ահա ես իմ կյանքին վերջ տվի,
Եվ վերջին ձռնն եմ երգում ինձ համար:

Իսկ դու, հիվանդոս տագմապով հիմա
Իզուր մի ողբա, մայր իմ,
Ինձ վրա:

(1912-1913)

* * *

Я положил к твоей постели
Полузанядшие цветы,
И с лепестками помертвели
Мои устальные мечты.

Я нашептал моим левким
Об угасающей любви,
И ты к оплаканным покоям
Меня уж больные не зови.

Мы не живем, а мы тоскуем,
Для нас мгновенье красоты,
Но не закройся ты поцелуем
Мои холодные уста.

И пусть в мечтах я все читаю:
«Ты не любил, тебе не жаль»,
Зато я лучше понимаю
Твою любовную печаль.

(1912–1913)

Ես քո սնարին դրել եմ անփույթ
Մի փունչ ծաղիկներ կիսաթռշնած,
Եվ թերթերի հետ նրանց դալկաշուրք
Դժգունել են իմ խոհերն հոգնած:

Ու ես շշուկով իմ շապրակներին
Պատմել եմ մարտող սիրո մասին,
Եվ դու քո հանգիստ լացով մտերիմ
Ել ինձ մի կանչիր կյանքում այս սին:

Մենք արդ բախծում ենք և ոչ թե ապրում,
Պահը մեզ համար գանձ է շքնաղ,
Բայց քո համբույրով ջերմ ու անդադրում
Դու ել չես այրի շուրթերն իմ պաղ:

Քո հոգում ես միշտ կարդում եմ թեև.
«Քեզ համար ի՞նչ փույթ, դու չես սիրել», -
Բայց ես հո լավ եմ հասկանում նաև
Քո այդ սիրային բախիծն անվերջ:

(1912-1913)

* * *

Грустно... Душевные муки
Сердце терзают и рвут,
Времени слuchинные звуки
Мне и подожнуть не дают.
Лягешься, а горькая дума
Так и не сходит с ума...
Голову кружат от шума.
Как же мне быть... и сама
Мон изнывает душа.
Нет утешенья ни в ком.
Ходишь едва-то дыша.
Мрачно и дико кругом.
Доля, зачем ты дана!
Голову негде склонить,
Жизнь и горька и бедна,
Тяжко без счаствия жить.

⟨1913⟩

Տիսուր է... հոգու տառապանքները
 Սիրտս կրծում են, անվերջ մաշում,
 Եվ ժամանակի թախծոտ ձայները
 Նույնիսկ չեն բողնում, որ շունչ քաշեմ:
 Պառկում ես, սակայն, խոհերը դառն
 Մորքից իսկի չեն հեռանում,
 Ու պտտվում է զլոխսդ խառն...
 Ես ինչպե՞ս վարվեմ... Չեմ իմանում:
 Հոգիս ինքնիրեն տանջվում է իզուր,
 Սփոփանք չկա ոչ մի բանում,
 Հազիվ շնչելով քայլում ես տիսուր,
 Շուրջդ մռայլ է, բիրտ ու անհուն:
 Բախստ, էլ ինչո՞ւ ես դու վերտստ տրված,
 Գլուխ դնելու երբ տեղ չկա,
 Կյանքն աղքատ է և դառն է, ու դժվար՝
 Ապրելն առանց երջանկության:

(1913)

* * *

Ты плакала в вечерней тишине,
И слезы горькие на землю упадали,
И было такело и так печально мое,
И все же мы друг друга не поняли.
Умчалась ты в далекие края,
И все мечты увянули без цвета,
И вновь синть один остался я
Страшать душой без ласки и привета.
И час то я вспоминаю порой
Хожу к местам запетного свиданья,
И вижу я в мечтах мне чистый образ твой,
И слышу в тишине тосклиевые рыданья.

⟨1913⟩

Լալիս էիր դու իրիկվա մով անդրբում,
 Արցունքներդ ընկնում էին դառն հողին,
 Եվ իմ սրտից ծով թախիծն էր ծանր ծորում,
 Բայց մենք իրաք շիասկացանք, մուք էր ուղին:
 Դու սլացար հեռու ափեր, և իմ բոլոր
 Երազները դեռ չծաղկած քառամեցին,
 Ու մնացի ես մենակ ու դարձյալ մոլոր
 Հոգով, առանց սեր ու գորով, տառապելու:
 Եվ ես հաճախ գնում եմ ջինջ մայրամուտին
 Մեր հանդիպման վայրերն այն սուրբ ու բաղձալի,
 Ու երազով քո նուրբ տեսքն եմ տեսնում մորին
 Եվ լսում եմ լուրջան մեջ հեծկլտանքը քո թախսալի:

(1913)

У МОГИЛЫ

На память об усопших

В этой могиле под скромными ивами
 Спит он, зарытый землей,
 С чистой душой, со святыми цорышами,
 С чёрной зари отчёвой.
 Тихо потаски огня блестящий
 В сердце страдальца осажли,
 И на чело, никому не понятные,
 Мрачные тени легли.
 Спит он, а ивы над ним наклонились,
 Свесили ветви кругом,
 Точто в раздумье отя погрузились,
 Думают думы о нем.
 Тихо от ветра, тоски напустившего,
 Плачет, нахмурившись, даль.
 Точто им всем безо времени стибшего
 Бедного юношу жаль.

(1913)

ՇԻՐԻՄԻ ՄՈՏ

Ի հիշալրակ ննջեցյալի

Շիրիմում այս պաղ, ուղիների տակ խոնարի,
 Հանգչում է նա՝ հողում քաղված, լուռ ու մունջ,
 Մաքուր հոգում սուրբ պոռքկումներ անհամար,
 Արշալույսի վառ հավատով անմունչ:
 Խողաղ հանգան կրակները բարեծին
 Սրտում երկրի տառապյալի անմեկին,
 Ու ճակատին իջան, մոայլ փովեցին
 Ստվերները խորախորհուրդ ամենքին:
 Ննջում է նա, ուղիները զիմֆիոր
 Նուրբ շյուղերն են կախել շուրջը տրտմաշուր,
 Ու մշուշում նրանք նույնական ծանրախոնի
 Անքում են նրա մասին անշշոկ:
 Անպոտ հեռուն մեղմիկ քամոց քախծածոր
 Լալիս է, և կնճիռներն են խտանում,
 Նրանք բոլորն ափսոսում են վշտով խոր
 Կյանքից շատ վաղ անցած այդ խեղճ պատանուն:

(1913)

БЕРЕЗА

Белая береза
Под моим окном.
Принакрылась снегом,
Точно серебром.

На пушистых ветках
Снежную каймой
Распустились кисти
Белой бахромой.

И стоит береза
В сонной тишине,
И горят снежинки
В золотом огне.

А заря, лениво
Обходя кругом,
Обсыпает ветки
Новым серебром.

(1912)

ԿԵԶԻՆ

Սպիտակ կեչին
Պատուհանիս տակ,
Զյուների միջին
Արծաք է խստակ:

Խավոս ճյուղերին
Զյունն կոպերով,
Փնջերն են կախվել
Շերմակ ծոպերով:

Կանգնած է կեչին
Քնատ անդրբում,
Փարիլներն են ջինջ
Ոսկեհոր վառվում:

Իսկ այգը, ծոյլ-ծոյլ,
Անցնում է մոտով
Ու ճյուղերն օծում
Մի նոր արծաքով:

(1913)

МИКОЛА

1

В шапке облачного скота,
В ласпушках, словно тесь,
Ходит милостник Микола
Мимо сел и деревень.

На плецах его котомка,
Стягловища в дос тесьмы,
Он идет, поет и громко
Иорданские псалмы.

Злые скорби, злое горе
Даль холодная вспла;
Загораются, как зори,
В своем небе купола.

Наклонивши лок свой кроткий,
Премыт ряд плакучих ив,
И, как щелковые четки,
Веток бессерпый извиш.

Ходит ласковый угодник,
Пот елейный лист с лопа:
«Ой ты, лес мой, хороводник,
Приблюдай пришлеца!».

ՄԻԿՈԼԱ

1

Ամպի ջարդվածքի նման զլսարկով,
Ու տրեխներով՝ ստվերի նման,
Հյուղակների ու գյուղերի կողքով
Քայլում է պանդուստ գրոտ Միկոլան:

Նրա ուսերին մախաղ է մաշված՝
Երկտակ թեկերով շուլալված ամոր,
Նա քայլում է ու երգում մեղմաձայն
Հին հորդանանյան սաղմոսներ անուշ:

Դառը կոկիծն ու վշտերը դաժան
Ցուրտ հեռաստանն է ներծծել իր մեջ,
Վառվում են, ինչպես լույսը վաղորդյան,
Կապույտ երկնքում գմբեթները պերճ:

Հեզ դեմքերն իրենց լուռ խոնարհելով՝
Լալկան ուտենու շարքերն են նիրիում,
Եվ, ոնց հաշվիչի մետաքս ուղունքներ,
Թափիշ ճյուղերն են գալարվում սիրուն:

Գնում է հուշիկ մարդը սրբակյաց,
Դեմքից եղևնու քրտինքն է հորդում.
«Ո՞վ դու, իմ անտան, խմբապար բռնած,
Օրորի՝ թ երգով ք եկվոր որդուն»:

2

Запечатлелася кругом
Роща елей и берес.
По кустам зеленым лугом
Льнут охлопья синих рос.

Тучка тенью расколола
Зеленистый носогор...
Умыывается Микола
Белой певчей из водр.

Под березкою-невестою,
За сухим лососищком,
Утирается берестой,
Словно мягким руничком.

И идет стопой неспешной
По селеням, пустырям:
«Я, житель страны нездешней,
Протинку к монастырям»

Высоко стоит златоглавье,
Спорыня кадит туманы:
«Помолюсь схожу за зтравье
Правоставных христиан».

2

Եղևնուտի ու կեչուտի ամբողջ
Պուրակն է մեկն հարսնացու դարձել,
Կանչ թափուտի թվերին դոդոջ
Արծար ցողերի խծուծն է կառշել:

Բարձր բլորի սիզավետ լանջն է
Զարդուխուրդ արել ամպն իր ստվերով...
Եվ լվացվում է Միկոլան տանջված
Կապույտ լճերի ճերմակ փրփուրով:

Հարսնացած կեչու ստվերում նրբին,
Ցուայի ետևում, ճյուղերի տակ չոր,
Կնձնու կեղևով երեսն է սրբում,
Ասես մի փափուկ ձեռքի արքիչով:

Եվ նա զնում է անշտապ քայլքով,
Հեռու գյուղերով ու լեռի համեկողով.
«Ես՝ քնակիչս, որիշ երկրի,
Ծրջում եմ այստեղ հին-հին վանքերով»:

Բարձր կանգնած են խոտերը փշոտ,
Ժանգ է խնկարկում մշուշը մոտիկ.
«Կերքան՝ կաղոքեն՝ ոտքերս փոշոտ,
Հանուն ողջուրյան ուղղափառ հոտի»:

3

Ходит странник по дорогам,
Где зовут его в беде.
И с земли кудоры с бояль
В белой туче-бороде.

Говорит господь с престола,
Приоткрыл окно за рий:
«О мой верный раб, Миколи,
Обойди ты русский край,

Защищай там в черных бедах
Скорбьни высторанный люд.
Позовись с ним о победах
И зачини их уют».

Ходит странник по трактирам,
Говорит, завтдя сход:
«Я пришел к вам, братья, с миром ·
Исцелить началь забот.

Ваши души к подорожью
Тинет с посохом сума.
Собирайте милость божью
Сие юй рожью в закромах».

3

Քայլում է պանդուխտն օտար ճամփեքով,
Ուր որ կանչում են փորձության ժամին,
Վարից խոսում է նա ամպ-մորուքով
Աստծոն հետ՝ նստած ճերմակ իր գահին:

Տերը, նրա հետ խուելով վերից,
Դրախտի դրուն է կիսաբաց անում.
«Օ՝, իմ նվիրյալ ծառա, Միկոլա՝
Անցիր դու Ռուսաց երկրով անհուն:

Պաշտպանիր այնտեղ դժբախտության մեջ
Վշտով տառապող խեղճ ժողովրդին,
Աղորիր համուն հաղորդյան անվերջ
Եվ հանուն նրանց կենցաղի՝ խրթին»:

Պանդուխտն անցնում է հին պանդոկներով
Եվ ասում մարդկանց. «Եկել եմ ձեզ մոտ
Ես խաղաղ հոգով ու խորունկ սիրով
Հոգսերի ցավը բուժելու բախծոտ:

Զեր հոգիները մախսաղն է ձգում
Ցուայի հետ մեկտեղ դեպի մուր ճամփան:
Հավաքեք Աստծոն ողորմությունը
Եվ ամբարեցեք հասուն աշորան»:

4

Горек запах черной гари,
Очень роши подожгла.
Собирает странник тварей,
Кормит просям с юдою.

«Ой, прощайте, белы птахи,
Причтесь, звери, в терему.
Темный бор, щекочут свахи,
Сватай девину-зиму».

«Всем есть место, всем есть логор,
Открывай, земли, Им груль!
Я слуга давниной богов –
В боякий терем правлю путь».

Золотий мрамор белых лестниц
Протянулся в райский сад;
Стенна космита кудесница,
Звезды в яблонях висят.

На престоле светит зорче
В алых ризах кроткый Спас;
«Миколие-чудотворце,
Помолись ему за нас».

4

Թավ պուրակներն է աշունը վառել,
Եվ դառն է հոտը սև այրվածքների:
Եկվորն հավերին իր շուրջը առել
Ու հատիկներ է ուտեցնում փեշից:

«Օ՝, մնաք բարով, իմ ճերմակ հավքեր,
Գազաններ, փախենք, որչերը մտեք,
Մթին աստաղը,- լսել են ովքեր,-
Պիտի պսակել կույս ձյուն-ձմռան հետ»:

«Քոլորն ունեն տեղ, բոլորն ունեն բույն,
Քացի՞ր, ո՞վ մայր հող, ծով կուրծքդ նրանց:
Ես՝ աստվածների ծառան հինավորց,
Տիրոջ դլյակն է տանում ինձ ճամփան»:

Զնգուն մարմարը լույս սանդուղքների,
Զգլուն է մինչև դրախտի այգին,
Հանց փոշոս մազեր չար վիոկների,
Աստղերն են կախվել խնձորի ծառին:

Ավելի վառ է լույս տալիս զահին
Համեստ Փրկիչը՝ շուրջառը վրան,
«Ո՞վ հրաշագործ Միկոլա, գնա՛
Եվ մեր վոլխարեն աղորիր նրան»:

5

Кроют зори райский терем,
У оконка божья мать
Голубей ссыпает к дверям
Рожь зернистую клевать.

«Ключите, ангельские птицы! —
Колос — жизненный полет»,
Ароматней медуницы
Пахнет жией веселых лот.

Кружевами лес украшен,
Ели словно кущина.
По лощинам черных лашек —
Пряжа выгеменного лына.

Засучивши с рожью поля,
Нахарл трепут лузгу,
В честь утешника Миколы
Сеют рожью на снегу.

И, как по траве окосья
В вечеренющий покос,
На снегу заняят колосья
Под косицами берез.

1913 — (издание 1914)

5

Մայրամուտն է փակում դրուք դրախտի,
Իսկ Տիրամայրը պատուհանի դեմ
Աղավնիներին իր մոտ է կանչում,
Որ աշորայի հատիկներ ուտեն:

«Ո՞վ հրեշտակային թռչնակներ, կտցեք,
Հասկը կենսառու թռիչքն է կյանքի»,
Մեղվախոտից էլ քաղցր է բուրում
Ծղնոտի ուրախ քրտինքը անզին:

Ճոխ ժանյակներով անտառն է զուգված,
Եղևնիներն ասես թփուտներ լինեն:
Իսկ սև հերկերի խոր ակռուներում
Զյան պէս ճերմակ հյուսվածքն է վուշի:

Վուշի արտերում փեշերը քշտած,
Կանայք ունեներից կմեպմ են հանում
Ու թափառական Սիկողի պատվին
Չոր աշորա են ձյուներին ցանում:

Եվ, ինչպէս խոտին գերանդու կորերն
Իրիկնամուտի քաղի ժամանակ,
Այնպես էլ ձյունին հասկերն են խշշում,
Կեշիներիի նուրբ ծամքելների տակ:

1913 - (օգոստոս 1914)

* * *

На небесном синем блуде
 Желтых туч медовый дым.
 Греки Ночи. Успули лодки,
 Только я тоской томлю.

Облаками перекрецеч.
 Сладкий мым вдыхает бор.
 За полью небесных треугол
 Тянет пальмы к югопор.

На болоте кричит цапля;
 Четко хлюпает вода,
 А из туч глядят, как кашни,
 Одиночная звезда.

Я хотел бы в мутном дыме
 Той звездой поднять леса
 И потешить вместе с ними,
 Как зарница в небеса.

〈1913—1914?〉

* * *

Երկնի կապույտ սկուտեղին լայնանիստ
Խիտ ամպերի դեղին ծովիսն է մեղրածոր,
Մուրն է խոկոմ, մարդիկ քնած են հանգիստ,
Սիայն ես եմ անքում ու թախծում խոր:

Ամպերով է խաչվել իեռուն միզապատ,
Եվ սոճուտի անուշ ծովիսն է խտանում,
Լեռնալանջն իր սապատները, ինչպես մատ,
Երկարում է երկնի ճեղքի մատանուն:

Խոր ճահճուտում ձկնկուլն է կրնչում,
Զորն է ճողփում նա կտուցով իր հատու,
Ամպի միջից մեն մի աստղ է վար նայում
Ու ծորում է ինչպես կարիլն արցունքի:

Ես կուզեի պղտոր ծխում այդ խավար,
Այդ մեկ աստղով անտառները հրդեհել,
Ու նրա հետ, ինչպես փայլակ հրավառ,
Անվերջ կիզվել ու լույս տալով բռչել վեր:

(1913-1914)

* * *

Зашучен пад жгуном тростинки.
Плачет девушкина-парсна у реки.

Погадала красна девица в семик.
Расплака мочина коток из полилук.

Ах, не выйти я жены девушки весной,
Запугал ее притетами весной.

На березке шообыдели зора, —
Выживают мыши девушку с двора.

Быются кони, гроздно машут головой, —
Ой, не любят черны косы дамовоей.

Завих листана от рощи ели пьют,
Звонит ветры изнайдную поют.

Ходит девушкина по бережку грустна,
Ткет сей сиван нежнопленная волна.

1914

* * *

Գետախորշում զով գեփյուրից եղեգները սրսվացին,
Գեղեցկուին իր չար բախտից արտասվում է շրի ափին:

Զատկի տոնին վիճակ հանեց, պսակ հյուսեց դաղձի ծաղկից,
Բայց ալիքը քանդեց նրա այդ հյուսվածքը վերադարձին:

- Ա՞յս, նա մարդու էլ չի գնա, այս գարնանը դրվի պսակ,-
Վախեցնում են մուր անտառի նշանները չարագուշակ:

Շերմակ կեչու խաս կեղևն է քամին պոկել կրծքի տակից,
Եվ աղջկան գորշ մկները դուրս են քշում իրենց բակից:

Գլուխները քափահարում, դոփուփում են ծիերն ուժգին,
- Օ՝, չի սիրում սև հյուսքերը տան պահապան արթոն ոգին:-

Մոտ պորակից եղենուտի խնկարույրն է առատ հորդում,
Չամիներն են անվերջ զնգում, հոգեհանգիստ ասես կարդում:

Գետի ափով կույսը այսպես լուռ քայլում է քախծամորնը,
Իսկ ալիքը ձյունափրփուր նուրբ պատաճը է հյուսում անհոգ:

1914

— 4 —

Край любимый! Сердцу сняться
 Скирды солныша в водах лесных,
 Я хотел бы затеряться
 В зеленых тишинах стоящих.

По меже, на перегородке,
 Розеда и риза капаки.
 И вызванивают в четки
 Ивы — краинные монахи.

Курит облагом болото,
 Гарь в небесном корытце.
 С тихой тайной для кого-то
 Затаил я в сердце мысли.

Всё пстречал, все приемлю,
 Рад и счастлив душу выпнуть.
 Я принесла отцу землю,
 Чтоб скорей ее покинуть.

1914

* * *

Սիրաստ՝ ն եզերք, սիրսու է երազում
Արևի դեզեր լճերի ծոցում:
Ես կուզենայի կորչել զովասուն
Հազարաշշուկ քո կանաչ բոցում:

Արտերի շուրջն ու սահմանամիջին՝
Երեքնուկների շուրջառ ու հափրուկ:
Եվ զնգացնում են հատերն հաշվիչի
Ուղիներն, ինչպես հեզ միանձնուիիք:

Իր ծուխն է ճամփում ճահիճն ամպերին
Օւ խանձահոտով երկինքն է պատում:
Ես ինչոք մեկի համար հույժ գաղտնի
Մրտիս մեջ թարուն մտքերս եմ պահում:

Բոլորին տեսնում, բոլորն ընդունում,
Եվ ուրախությամբ հոգիս դուրս կտամ:
Ես հայտնվել եմ այս դառն աշխարհում,
Օր այն շուտ թողնեմ, ընդմիշտ հեռանամ:

1914

ОСЕНЬ*Р. В. Иванову*

Тихо я читаю можжевеля по обрывку.
Осень — рыжая кобылка — генет грину.

Над речным покровом берегом
Стыплен спаний лязг ее подков.

Схимник-шестер шагом осторожным
Мнет листву по выступам дорожным

Целует на рыбиновом кусту
Язвы красные незримому Христу.

1914(?)

ԱՇՈՒՆ

Ու. Վ. Իվանովին

Գլիմերի քավուտի մեջ, զառիթափին խորունկ,
Աշունը մի աշխետ զամբիկ, բաշն է խաղաղ քորում:

Գետափերի դեղնափրփուր ծածկոցի տակ անփույթ,
Խաս պայտերի շաշուններն են լավում նրա կապույտ:

Սքեմավոր քամին զգույշ իր թներով անթիվ
Տերևներին գիրկն է առնում ելուատներին ճամփի:

Եվ համբուրում արոսենու խիտ թփերի մեջ իր
Աներենույթ Քրիստոսի խոր խոցերը կարմիր:

(1914)

* * *

Не петры осыпают пушки;
Не листвонад златит холмы.
С голубизны незримой купы
Струнтся звездные псалмы.

Я писму — в прозрачном плаве,
На легкокрылых облаках,
Идет восхвленная чисти
С пречистым сыном на руках.

Она несет для мира снова
Распять воскресшего Христа:
«Ходи, мой сын, живи без крова
Зоркой и полдной у куста».

И в каждом стратигике убогом
Я вызнавать пойду с тоской,
Не помазумейши ботом
Стучит берестяной клюкой.

И может быть, пройду я мимо
И не замечу в тайный час,
Что в езях — крылья херувима,
А под поинком — голозный Спас.

1914

* * *

Հողմերը չեն, որ ծածկում են թափուտները,
Ոչ էլ սեզն է բլորները ոսկեզօծում:
Այդ երկնքի աներևոյթ խորաններից
Աստղամխոր սաղմոսներն են անուշ ծորում:

Ես տեսնում եմ՝ կապտափրփոր գիսաշորով,
Թերեւարև ամպերի մեջ հրավառված
Տիրամայրն է վերից նայում սիրագորով՝
Մաքրամաքոր Աստծո որդուն գիրկը առած:

Նա բերում է բիրտ աշխարհի համար կրկին
Խաչ հանելու Քրիստոսին վերածնված.
«Գնա՛, որյակ, ապրի՞ն խեղճ ու առանց տանիք,
Լույսն ու մութը դիմավորիր թփին հենված»:

Եվ ամեն մի թափառական աղքատի մեջ
Ես կզնամ ճանաչելու խոր կարտով,
Թե նա արյոյր Աստծո կողմից օծվածը չէ,
Որ շրջում է կեչուց հատած ձեռնափայտով:

Եվ կարող է, որ ես նրա կողքով անցնեմ,
Ու չտեսնեմ զաղտնախորհուրդ պահին հստակ,
Որ թփերում հրեշտակի նուրբ թևերն են,
Իսկ կոճղի տակ քաղցած Փրկիչն է նստած:

В НАТЕ

Пахает рыхлыми граничами:
У первога и дальше киас.
Был печургами гничанием
Тораканы ледут в наэ.

Выстек сажка над чистопленю.
В печки читки поис-пиз,
А на лавке за состоянко —
Шелуха сырных киц.

Мать с ухами не спасится,
Нагибается шеей,
С зрывом пот к махотке крадется
На горяче молоко.

Квокнут куры беспокойные
Над ослибиями сехи,
Ля старое обещено стройную
Запевают нетухи.

А в окне на сени скатые,
От пугливой зумоты,
На узлы щепки кудлатые
Запасают и комуты.

1914

ԽՐՃԻԹՈՒՄ

Գաղջ ձվապուրն է լիսկահոտ բուրում,
Կվասն է տաշտով դրան տակ դրված,
Հին վառարանի ժանգոտ ճեղքերում
Որդերն են սողում՝ խրձերով խրված:

Մուրն է զալարփում կաթսայի խուփին,
Մոխիր է մանում կրակը հանգած,
Սեղանին դրված թաց աղի կողքին
Հում ձվի լրուսու կծեպն է ընկած:

Մայրն այս ամենից գլուխ չի հանում,
Մեջքից կորանում, հենվում է ցուպին,
Ծեր կատուն կաթի թարմ հոտը առնում,
Մարաղ է մտնում կճուճին մոտիկ:

Բակում կորում են հավերն անհանգիստ՝
Թառած արորի նաշված կրնակին,
Իսկ աքլորները՝ ներդաշնակ ո խիստ,
Տալիս են իրենց պատարազն ուժգին:

Եվ պատուհանի փեղկերի տակից
Այդ երկյուղալի աղմուկից փախչում,
Բրդոտ քորոքներն իշնում են հակից
Ու անորի տակ սողալով թաքչում:

* * *

Сторонка ть моя, сторонка,
Горючая пленка.
Толстый лес, на изюмовнике,
Да заречная лоса...

Чахнет старая перекутюка,
В обласи чакчиун крест.
И забытна ѿ кукушко
Не летит с печальными мост.

По тебе лъ, моей сторонке,
В юношескіе жаждыі год
С поджигачкою и хотомки
Богомольцами лъетелъ нет.

Лиша шыльны, загорелъ,
Всюн выглодала даль,
И впитася в худое тело
Спаса кроткого исчай.

1914

* * *

Այ թե երկիր իմ, հայրենի եզերք,
Դու աճրախտության մի շերտ՝ երկնի տակ:
Միայն անտառ ու աղուտներ են թեք
Եվ գետամերձ մի ցամաք լեզվակ...

Հյուծվում է քո իին խուլ եկեղեցին՝
Խաչը երկնքի ամպերին նետած:
Դրա համար էլ կկուն վշտակիր
Տխուր ափերից չունի վերադարձ:

Այդ քո համար է, իմ վշտոտ երկիր,
Որ ամեն տարվա հեղեղին խորունկ
Փոքրիկ ցուպից ու մաշված տոպրակից
Ուխտավորության քրտինքն է ծորում:

Փոշոտ են դեմքերն արևահարված,
Եվ քարքիշներն են հողմերը կրծել,
Ու ներծծվել է մարմնում հյուծված
Սեր հեզ Փրկիչի տիսրությունը ծեր:

1914

* * *

Чую радуниту божью —
Не напрасно я живу,
Поклоняюсь придорожью,
Припадаю на траву.

Между сисен, между елов.,
Меж берес кудрявых бус,
Под венком, в кольце ишою,
Мще мерещится Иисус.

Он зовет меня в дуброны,
Как во царствии пойсс,
И горит в парче лиловой
Облаками крытый лес.

Голубинный дух от бога,
Синюю огненную пыль,
Завладел моей дорогой,
Заглушил мой счастный приск.

Льется пламя в бездну зренъи,
В сердце радости детских снов,
Я поверил от рожденья
В богореящыи покров.

1914

* * *

Զգում եմ Աստծո երանությունը, -
Եվ իզուր չէ, որ ապրում եմ ու կամ,
Եվ խոնարհելով ճամփեզրի թփին՝
Քար ու խոտերին խոր գլուխ կտամ:

Եղևնուտում ու սոճուտում մթին
Եվ կեշիների զանգուր գինդերում,
Փշե օղակով պսակը գլխին,
Հիսուսն է ասես աչքիս երևում:

Նա ինձ դեպի խոր կաղնուտն է կանչում,
Որտեղ երկնային լրախտն է հառնում,
Ու ծիրանագույն լույսի ճաճանչում
Ամպերով ծածկված անտառն է վառվում:

Աստծո տված աղավնառզին
Ասես կրակի լեզու է անշեշ,
Որ նվաճել է ճամփան իմ կյանքի
Եվ իմ քույլ ճիշն է խեղդել հոգուս մեջ:

Լցվում է բոցը անդունդը լույսի,
Սրտիս մեջ խինդն է մանկութ երազի,
Ես հավատում եմ իմ ծնված օրից
Սուրբ Աստվածամոր պաշտպանից քողին:

1914

* * *

По дороге идут богомолки,
Под ногами польги да козылки.
Раздвигают пропульные колки,
На канатах заснят костили.

Топчут лягти по полю кукольни,
Где то риканье и храп табуна,
И зовет их с боливой колокольни
Гулкий звон, словно зык чутуна.

Отряхивают старухи дулейки,
Вязнут легчины косинки до пят.
Из подвороты с вилкой кслейки
На платки их монахи глядят.

На вратах монастырские знаки:
«Ущекою грицуцих ко миен»,
А в саду разбрехались собаки,
Словно чуя воров на гумне.

Лицуют сумерки золото солнца,
В да-ланах рощах аунает зрон...
По тени от ветлы-перстница
Богомолки идут на канон.

1974

* * *

Ճանապարհով ոլխտավորներն ոլխտ են գմում,
Ոտքերի տակ՝ օշինդր ու կոշտուկներ:
Խանդակներում հենակներն են գործի դնում՝
Հեռացնելով սուր փշերն ու տատասկներ:

Տրեխներով անջրդենի դաշտն են տանջում,
Եվ ինչ-որ տեղ խրխնջոցն է քարունի,
Հեռվից զանգի զիլ դողանջն է նրանց կանչում,
Ինչպես անհեղ շառաչյունը շոգունի:

Կանայք փոշոտ հանդերձներն են քամուն տալիս,
Աղջկները ծամ են հյուսում մինչ կրունկ:
Վեհ վաճատան աբեղաներն առաջ զալիս
Ու տեսնում են եկվորների աշըն ու ունք:

Լայն դարպասի խորհուրդ-գլիբն է մարդկանց կանչում.
«Եկողներին իմ մեջ հանգիստ են կտամ»,
Իսկ թափ այգում զամփոները ո՞նց են հաշում,
Ասես գողի հոտ են առել կալատան:

Մընշաղն է բորբ արևի ուկին լիզում,
Հեռուն զանգի արձագանքն է կրկնում...
Թեշիկի պես ուղիմների շուրով նազուն
Ոլխտյալները ժամերգության են գմում:

* * *

Край ты мой заброшенный,
Край ты мой, пустыня.
Селюкое покинченный,
Лес да монастыри.

Избы забоченясь,
А и ясна-то лянь.
Крыши их запенились
В заревую гать.

Под соломой-ризомо
Выструги скропил,
Ветер плещень сизую
Солнцем окропил.

В окна бьют без промаха
Вороты крылом,
Как метель, черемуха
Машет рукавом.

Уж не сказ ли в прутнике
Жажда твоя и быль,
Что под печер путнику
Нашептал ковыль?

1914

* * *

Եզերք, դու իմ, վաղոց լրված,
Դու, երկիր իմ, լուս ու անկյանք:
Խոտհարքեր են՝ հար չհնձված,
Անտառներ են, լճեր ու վանք:

Խեղճ ու խարիսուլ խրճիքներ են,
Մունջ նիրհում են՝ մեջքից կքած:
Նրանց թերված տանիքների
Գերաններն են խխմել մզլած:

Դարմանի շուրջ փայտամածեր՝
Ծղեպներով կապված իրար,
Գորշ բորբոսն է քամին բացել,
Կարկատում է շողերով վառ:

Ազրավճներն են իջնում անվրեալ,
Լուսամուտին թևով բախվում,
Եվ թխենին, ինչպես մրրիկ,
Հեռվից ինձ է ձեռքով անում:

Սի՞րեն հեքիաթ չէ մի խրին,
Քո այս կյանքն ու բախտդ ննջած,
Մութում տեսնես հեզ ճամփորդին
Փետրախոտը ի՞նչ շշացաց:

1914

* * *

Темнит да болота,
Синий плаят небес.
Хвойной подзолистой
Взвенивает лес.

Темнит синева
Меж деревьев кудряй,
Темным слоям синится
Гомон косарей.

По лугу со скрипом
Тягается обоз —
Сухонатой липкой
Пахнет от колес.

Стучают ракиты
Послышел истраиной...
Край ты мой забытый,
Край ты мой родной!..

1914

* * *

Ճահճուտներ ու խրուտներ են
Եվ երկնիքի կապույտ սավան,
Ուկեջրված վշատերև
Թավ անտառն է բուրում ալվան:

Ամռան հավքն է սաղմոս ասում
Գանգուրներում սեզ ծառերի,
Եղևնուտն է երազ տեսնում,
Ժիրքն առնում խոտհարների:

Մարգագետնում ճռճռոցով
Սայլաշարն է ձգվում սիրուն,
Անիվներից լրուտի չոր
Խեժակուտն է անուշ բուրում:

Ուիններն ել՝ լուս կռացած,
Սուր սուլոցն են լսում քանո...
Եզերք, դու իմ, հար մոռացված,
Իմ հարազա՞տ եզերք անհուն...

1914

ПОРОША

Еду. Тихо. Слышины звонны
Под колытом на снегу,
Только серые вороньи
Расшумелись на лугу.

Заколдован невидимкой,
Дрожлет лес под склону сна,
Словно белую косынкой
Поднязатся сосна.

Понагнулась, как старушка,
Отперлася на колоку,
А над самой макушкой
Долбит дятел на суну.

Скачет конь, простору много,
Валит снег и стелет пашь.
Бесконечная дорога
Убегает лентой вдаль.

(1914)

ԶՅՈՒՆԱՓՈԾԻ

Չուրջս լուռ է: Վարգում է ձիս,
Պայտերի տակ ձյունն է ճողում,
Ազոավետերն են միայն կողքին՝
Մարգագետնում բունդ կոկում:

Եվ կախարդված անտառն օրոր,
Երազի մեջ նիրհում է լուռ,
Ճերմակածուփ զլխաշորով
Փարարվել է սոճին տիտոր:

Կոացել է, ինչպես պառավ,
Ու հենվել է ցուպին ամուր,
Նրա քարձը ճյուղին քառած՝
Փայտփորիկն է նինջս ցրում:

Զիս թռչում է: Եվ անձանձիր
Զյունն իր ճերմակ շալն է փռում,
Ու ձգվում է ճանփան անձիր,
Պարանի պես փախչում հեռուն:

(1914)

СЕЛО

(Из Тетради Шевченко)

Село! В шуме моей нокой.
Село в Украине дорогой,
И, полный сказок и чудес,
Кругом села зеленый лес.
Цветут сакры, белеют хаты,
А на горе стоят лачаты.
И перед крашеным окном
В шелковых листьях тополя,
А там всё лес, и всё поля,
И степь, и горы за Днепром...
И в небе темно-голубом
Сам Бог витает над селом.

(1914)

ԳՅՈՒՂ

(Տարսաս Շիշկովյաց)

Գյուղ. իմ հոգում խաղաղ անդորր:
 Գյուղ՝ իմ անզին Ուկրաինայում,
 Շուրջը՝ փարքամ կանաչ անտառ,
 Անբավ ապ ու հերիաք՝ ներսում:
 Ծաղկուն այգիր, ճերմակ հյուղեր,
 Լեռան ուսին՝ ճոխս պալատներ,
 Պատուհաններ, ու նրանց տակ
 Զիգ բարդիներ թավշատերև:
 Հեռվում՝ դաշտեր ու անտառներ,
 Իսկ Դնեպրից անդին՝ լեռներ...
 Գյուղի վրա՝ լորք երկնքում
 Աստված ինքն է հավերժ հսկում:

(1914)

* * *

Колокол дремавший
Разбудил то ли,
Улыбнулась солнцу
Сонная земля.

Погасли сирены
К синим небесам,
Звонко раздается
Голос по лесам.

Скрылась за рекой
Белая луна,
Звонко покликала
Резкая волна.

Тихая долина
Отгоняет сон,
Где-то за дорогой
Замирает зной.

⟨1914⟩

* * *

Նիրիող զանգի դողանջից
Բիլ դաշտերն արքնացան,
Եվ արևին ժպտաց ջինջ
Քնած աշխարհն անձայն:

Հնչյուններն այդ ցրվեցին,
Հասան երկնին կապույտ,
Չիլ դողանջով փովեցին
Անտառներին անփույթ:

Գետից անդին լուս թաքչեց
Լուսնի լիրը պայծառ,
Ու մեղմ ձայնով կարկաչեց
Ալիքն աշխույժ, կայտառ:

Իսկ հովիտը՝ լուս, խաղաղ,
Վանեց իր խոր քունը,
Շամփի եզրին, ինչ-որ տեղ,
Մարմբեց հնչյունը:

(1914)

КУЗНЕЦ

Душно в кузнице угремой,
И тянет несносный жар,
И от визги и от шума
В голове стоит угар.
К наковальне наклоняясь,
Машут руки кузнеца,
Сетью красной рассыпаясь,
Выются искры у лица.
Взор отважный и суровый
Блесцет радугой отней,
Словно взмах орла, готовый
Унести за даль морей...
Куй, кузнец, рази ударом,
Пусть с лица струится пот.
Зажигай сердца пожаром,
Прочь от горя и непогод!
Закали свои порывы,
Преврати порывы в сталь
И лети мечтой игривой
Ты в заоблачную даль.
Там ядти, за черной тучей,
За порогом хмурых дней,
Реет солнца блеск могучий
Над равнинами полей.

ԴԱՐԲԻՆԸ

Հեղձուկն է խեղդում մռայլ դարբնոցում,
 Ծոգն՝ անտանելի ու ծանր է օդը,
 Ծիչ ու աղմուկից բացի հնոցում
 Գլուխտ է լցվում սուր ածխահոտը:
 Կուանի շորջը՝ մեջքից կուացած,
 Ծեր դարբիններն են ճեռքները ցնցում,
 Ու կայծկլտում է ցանցը շիկացած,
 Նրանց դեմքերից կայծեր են բռչում:
 Եվ հայացքներում խիզախն ու ցաւկոտ,
 Ծիածանվում է հուրը կրակի,
 Պատրաստ են նրանք արծվի թափով
 Հասնել հեռավոր ծովերի ակին...
 Կոփի՞ր դու կամքի ու թևե՞րդ՝ հույժ,
 Եվ պոռքկումներոյ դարձրու պողպատ,
 Եվ երազներով սավառնիր աշխույժ
 Հեռո՞ւ-հեռավոր անպերից էլ շատ:
 Կոյի՞ր դու, դարբի՞ն, ուժզին հարվածով,
 Դեմքիոյ քրտիմքը բող հոսի վարար,
 Սիրտոյ իրդեհի՞ր զարկերիոյ կայծով,
 Վիշտն ու կարիքը քեզնից հար վանի՞ր:
 Եվ այնտեղ՝ մթին ամպերի հեռվում,
 Մուայլ օրերիդ սահմանից անդին,
 Հզոր արմի ցոլքերն են վառվում

Тонут пастбища и нивы
В голубом сиянье дня,
И над нашимо счастливо
Сорешают зелени.
Венчайся к солнцу с новой силой,
Загорись в его лучах.
Прочь от робости листылой,
Сбрось скорей постыдный страх.

— * — * — * —

⟨7974⟩

Եվ արտներն ու արտերն են քաղվում
Օրերի կապույտ փայլերում անանց,
Եվ խոր հերկերին շողերն են մաղվում
Ու հասունանում ծաղիկ ու կանաչ:
Եվ դու նոր ուժով արկին ձգտիր,
Թրծվիր նրա շողերում պայծառ,
Զզվանք սարսափի դու մի կողմ նետիր,
Եվ անդուր վախտ քեզնից հեռու տար:

* * * * *

(1914)

С ДОБРЫМ УТРОМ!

Задремали звезды золотые,
Задрожало зеркало затона,
Брезжит свет на заводи речные
И румянеет сетью небосклона.

Улыбнулись сонные березки,
Растрапали шелковые косы.
Шелестят зеленые сережки,
И горят серебряные росы.

У плютия заросшая крапива
Обрядилась ярким перламутром
И, качаясь, шепчет шатовливо:
«С добрым утром!»

(1914)

ԲԱՐԻ՝ ԱՌԱՎՈՏ

Ուկի աստղերը խաղաղ նիրհեցին,
Եվ գետածոցի հայելին դողաց,
Այզը բացվեց ու լույսը նորածին
Երկնքի ցանցին վարդագույն շողաց:

Եվ կեչիները ժպտացին քնատ՝
Քանիդեռով մետաքս ծամերը փարքամ:
Զնացին կանաչ գինողերը նրանց,
Եվ հորիրացին ջինջ ցողերն արծաք:

Ցցերին հյուսված եղինջը ցանցառ
Վառ սաղափով է զուգվել արևոտ,
Եվ, օրորվելով, կատակում կայտառ
Ու շշնչում է. «Բարի՝ առավոտ»:

(1914)

ЕГОРИЙ

В синих далиях липоскогорий,
 В лесах обнажов
 Собирал спятой Егорий
 Бельских волков.

«Ой ли, светы, [ратовой уж]
 Слухайте мой глас.
 У меня в любом изгой уж
 Есть поклон до пас.

Все волчицы строят гнезда
 В муромских лесах.
 В их глазах застыли звезды
 На ребячий страх.

И от тех ли серомоих
 Вамъ могучий род,
 Как и вы, сгорает в злобах
 Грозовой (?) оплот.

Но недавно помирились
 С русским мужиком.
 Долго зтились, долго бились
 В пуще выг тайком.

Там с закатных поднебесий
 Скачет враг — силен,
 Как па эти ли полесья
 Затаил потен,

ԵԳՈՐԻ

Բիլ հեռուներում սարահարթերի,
Ամպերի ձգվող ժապավեններում
Շորջն է ժողովում ճերմակ գայլերին
Մեր սուրբ Եգորին:

«Վա՝ յ, դուք անվեներ իմ աշքի լույսեր,
Խոսքն իմ լսեցեք տեղին ու հարմար:
Չարուքյան նոխազ, ո՞վ վտարյալներ,
Ես ողջույն ունեմ իհմա ձեզ համար:

Մուրմնյան հեռու խոր անտառներում
Բոլոր մայր գայլերն իհմնում են քներ:
Նրանց աչքերում աստղերն են սառում,
Սանկամիտ վախն է սրտերում քնել:

Եվ ձեր մոխրագոյն ճակատից է որ
Ձեր հզոր ցեղը, ինչպես նաև դուք,
Այրվում է ձեզ պես չարուքյան մեջ խոր՝
Դարձած բռնկվող ցասմանը նեցուկ:

Բայց դե վերջերս ոռւս գյուղացու հետ
Հաշտվել եք իբրև, և չի բացառվում,
Որ հույժ կատաղել, երկար կռվել եք
Ու մեկտեղ թարուն փուվել անտառում:

Ուր մայրամուտի երկնքի տակից
Հանկարծ կարշավի ուժեղ թշնամին,
Հենց այդ հայրենի անտառն է ակլից
Ուզում վերցնել նա այս նեղ ժամին:

Чую, выйдет ложманида —
Не ускользнёт вам.
Но уж черная планида
Манит по горам».

Громовень подняли яолки:
«Мы ль трусовики!
Когти оstry, зубы колючы —
Разорвем в клочки!»

Собирались все отулом
Вырядить свой суд.
Грозным криком, дальним гулом
Замирали их гуд.

Как почувстви облаву,
Выкати на бугор.
«Ты ведь нас на расправу,
Храбрый наш Егор!»

«Ладно, — молвил им Егорий, —
Я вас послу.
Меж далеких плоскогорий,
Укрочу беду».

Скачет всадник с длинной пикой,
Распугал всех сов.
И дрожит земля от крика
Волчьих голосов.

⟨1914⟩

Զգում եմ, կլինի լուրջ իրարանցում,
Երբեք միասին դուք չեք մերվելու,
Բայց սև բախտն արդէն ձեռքով է անում
Ու սավանում է բարձր լեռներում»:

Լսեցին զայլերն ու որոտացին.
«Այդ մե՞նք ենք վախկոտ: Դա բնավ սուա է,
Սուր ճանկեր ունենք, ժանիքներ՝ կացին,
Կպատառոտենք և հում-հում կուտենք»:

Եվ հավաքեցին նրանք ոհմակով՝
Ամելու ահեղ դատաստանն իրենց:
Ուժգին ոռնոցով, երկար աղմուկով
Հեռվում խլացան ձայները նրանց:

Հենց որ զգացին ընկել են դարան,
Բարձունքը ելան կաղկանձով մի գոռ:
«Դու տա՛ր մեզ այնտեղ,- հնչեց անվարան,-
Վլե՛ծ առնելու, մեր խիզախ Եգո՛ր»:

«Դե լս՛վ,- ասաց քաջ Եգորը նրանց,-
Զեզ կառաջնորդեմ ինչպես զորավար,
Բարձր լեռների լանջերով անանց,
Որ մեղմեմ գալիք փորձանքն ահավոր»:

Սուրաց հեծյալը իր երկար տեզով,
Եվ բռան բոլոր բուերը ահից:
Եվ հողը դողաց ու պատվեց մեզով
Գայլերի ահեղ ոռնոցի ձայնից:

(1914)

МОЛИТВА МАТЕРИ

На краю деревни старая избушка,
Там перед иконкой молится старушка.

Молитва старушки сына поминает,
Сын в краю далеком родину спасает.

Молится старушка, утирает слезы,
А в глазах усталых расплатают грезы.

Видит она поле, поле перед босм,
Где лежит убитым сын ее героям.

На груди лироюй брызжет кровь, что пылажя,
А в руках застывших вражеское знамя.

И от счастья с горем вся она застыла,
Голову седую на руки склонила.

И закрыли брови редкие сединки,
А из глаз, как бисер, сыплются слезинки.

⟨1914⟩

ՄՈՐ ԱՂՈԹՔԸ

Գյուղի եզրին, մի մենավոր ու հինավուրց խրճիթում,
Սրբապատկեր խորանի դեմ մի ծեր կին է աղորում:

Աղորում է նա տրտում, որդուն հիշում՝ վշտանում,
Որդին հեռու եզերքում հայրենիքն է պաշտպանում:

Աղորում է մայրը ծեր, արցունքներն է սրբում դառն,
Իսկ հոգնատանց աչքերում անորջներն են ծաղկում վառ:

Կովի դաշտն է նա տեսնում մարտից առաջ՝ իր չորս դին,
Ուր պառկած է սպանված նրա զինվոր քաջ որդին:

Եվ լայն կրծքից, ինչպես քոց, ալ արյունն է ցայտում հորդ,
Իսկ գոց ճեռքում՝ թշնամուց խված դրոշն արյունոտ:

Հրճվանքի հետ մեկտեղ նա խոր վշտից կարկամեց,
Եվ գլուխը ալեհեր զոս ափերին վար գամեց:

Նոսքը վարսերն իջան ցած ու հոճքերը ծածկեցին,
Իսկ աչքերից, հանց ուլունք, արցունքները թափվեցին:

(1914)

БОГАТЫРСКИЙ ПОСВИСТ

Грянул гром. Чашка неба расколота.
 Разорвались тучи тесные.
 На поллесках из легкого золота
 Закачались лампадки небесные.
 Отворили ангелы окно выпотосе,
 Видят — умирает тучка безглавая,
 А с заицем, как лента широкан,
 Подымается заря крошаая.
 Дрогнули спуги божии,
 Что недаром земля просыпается,
 Винно, мол, немовы нетонкие
 Войной на мужика подзываются.
 Скрадки ангелы сочнишику:
 «Разбуди поди мужика, красное,
 Потрепи его за головушку,
 Деснать, беда для тебя опасная».
 Встал мужик, из ковша умывается,
 Ласково беседует с домашней птицею,
 Умывшись, в ланти наряжается
 И достает ковшник с палицю.
 Думает мужик дорогой в кузнице:
 «Проучу я харю поганую».
 И на ходу со злобы тужится,
 Скидая с плечей сермягу рваную.

ԴՅՈՒՅԱԶՆԱԿԱՆ ՍՈՒԼՈՅ

Շանրը ճայթեց ու փշրվեց երկնի ափսեն,
 Խիստ ամպերը ծվեն-ծվեն պատռուվեցին,
 Ուսկեղեղին նուրք թելերից կախված վսեմ,
 Աստեղային կանքեղմերը լուս ճոճվեցին:
 Հրեշտակները բացին երկնի վեղկը վերին
 Ու տեսան, թե ոնց է մեռնում ամպը խաղաղ,
 Արևմուտքից, ննան մի լայն ժապավենի,
 Բարձրանում է արշալույսը արնաշաղախ:
 Եվ Աստծո նաժիշտները գուշակեցին,
 Որ իզոր չէ աշխարհն իր շուրջ պտույտ տալիս,
 Երևում է՝ գերմանները զինվել կրկին
 Ու մեծ կռվով մեր մուժիկի դեմ են գալիս:
 Եվ դիմում են հրեշտակներն արեգակին.
 «Գնա՛ շուտով, քաջ մուժիկին արքնացրու,
 Ու գլուխը զգիր մի լսվ, թափ տուր ուժգին,
 Հայտնիր երան, որ փորձանք է շուտով գալու»:
 Ելավ մուժիկն ու շերեփով դեմքը ցողեց
 Ու սիրալիր խոսեց տանու թշնակի հետ,
 Եվ լվացած կոշտ ձեռքերը հանգիստ յուղեց
 Ու գորբանի խոփր հանեց, ինչպես մի նետ:
 «Դարբնոցի ճամփին անձայն միտք է անում.
 «Ես կշարդեմ կեղտոտ խոզի դրւնչը դրանց»:
 Ու ընթացքում զայլույրին էլ չի դիմանում,

Сделал кузнец мужику пику вострую,
И уселися музыканчики на киячу брыкучую.
Едет он дорогой пост्रого,
На свисты паспо мотучую,
Выбирает мужик дорожку приметнее,
Едет, свистит, ухмыняется.
Видят немцы защищали дубы столетние,
На дубах от синих листьев валится.
Побросали немцы шапки медные,
Испугались поснисту богатырского...
Правит Русь праздники побежные,
Гудит земля от звона монастырского.

(1914)

Դարդինն իսկույն կռում է մի սուրսայր նիզակ,
 Եվ մուժիկն է արագ հեծնում պառավ իր ձին
 Ու վարդում է դեպի կռվի դաշտը շիտակ:
 Եվ սուլոցով երգում է նա հզոր մի երգ,
 Հնտո ընկնում ծիուն հարմար մի լայն ճամփա,
 Գնում է ու սուլում ուժգին, զվարք խնդրում,
 Այդ սուլոցից կաղնիներն են դրդում հսկա,
 Տերևներն են թափվում կանաչ, շորջը պատում:
 Գերմանները զլսարկներն են մեկեն նետում
 Սարսափելով սուլոցից այդ դյուցազնական...
 Բայ Ռուսիան հաղթանակն է հպարտ տոնում,
 Եվ երկիրն է ցնծում ձայնից ժամերգության:

(1914)

ЧТО ЭТО ТАКОЕ?

В этот лес завороженный,
По пушинкам серебра,
Я с винтовкой заряженной
На охоту шел вчера.
По дорожке чистой, гладкой
Я прошел, не наследил...
Кто ж катался здесь украдкой?
Кто здесь ладал и ходил?
Подайду, взгляну поближе:
Хрупкий снег изломан весь.
Здесь пот ногти, дальние — лыжи...
Кто-то странный бегал здесь.
Кабы твердо знал я тайну
Заколдованных речам,
Я узнал бы хоть случайно,
Кто здесь бродит по ночам.
Из-за елки бы высокой
Подсмотрел я на кругу:
Кто глубокий след далекий
Оставляет на снегу?..

(1914)

ԱԱ Ի՞ՆՉ Է

Այս կախարդված խոր անտառը լայնածիք՝
 Արծարե նորք փետրիկներով զարդարված,
 Որսի էի գնում երեկ անձանձիր,
 Իմ մարտական հրացանով նոր լարված:
 Հարք ու մարտոր արահետով ես անցա,
 Եվ ոչ մի հետք իմ ետևից ես շրողի...
 Ո՞վ է այստեղ զլովակոննի տվել նոր,
 Ո՞վ է սահել ու զլորվել զաղտագողի:
 Մոտենում եմ ես ավելի ու նայում.
 Փիսրուն ձյունն է ամբողջովին խազմզվել:
 Այստեղ՝ ճանկեր, այստեղ՝ խորունկ դահուկներ...
 Ինչ-որ մեկն է տարօրինակ վազվել:
 Եթե ես լավ իմանայի կախարդական
 Պատկերների այս զաղտնիքը ցանկալի,
 Ապա գոնե կիմանայի պատահական
 Ո՞վ է այստեղ զիշերները ման գալիս:
 Բարձրուղեց եղնուսից մենավոր
 Կտեսնեի շրջանակի մեջ սիրով,
 Թե ո՞վ է խոր հետքն իր բողնում հեռավոր
 Շերմակ ձյունին՝ մուր ու անտես զիշերով:

(1914)

УЗОРЫ

Девушка в светлице вышивает ткани,
На наволочках узоры и кресты.
Девушка рисует мертвых на полотне,
На груди у мертвых — красные цветы.

Нечайный шелк вышивает храброго героя,
Тот герой отважный — ириши ее щуки.
Он лежит, сраженный в жаркой схватке боя,
И в узорах крови смыты камни.

Кончины рисунки. Лампа догорает.
Девушка склоняется. Помутившись изор.
Девушка тоскует. Девушка рыдает.
Эк окошком полночь чертит свой узор.

Траурные косы тучи разметали,
В пряди тонких локон выпуталась луна.
В трепетном мерцанье, я бегом покрывале
Девушка, как призрак, плачет у окна.

(1914)

ԶԱՐԴԱՆԱԽԾԵՐ

Աղջիկը մենակ նստած պրահում ասեղնազործում,
 Հինած կտավին հյուսում է նաշխուն գեղարդ ու խաչեր:
 Նա նկարում է ննջեցյալներին բացատի ծոցում
 Ու մեռյալների կրծքներին կարում կարմիր կակաչներ:

Եվ նուրբ մետաքսն է ուրվապատկերում զոհված հերոսին,
 Իսկ այդ հերոսը իր արքայազնն է, ու հոգու սերը,
 Որը ընկել է թեժ գոտեմարտում՝ ցողը երեսին,
 Եվ խիստ զարդերում արյամք են օծված բավ եղեգները:

Նկարն ավարտվում ու լանջն է թարթում թրթիռն իր վերջին:
 Պղտոր հայացքով նա խոնարհվում է, ցավից կսկծում:
 Աղջիկը թախծում ու հեծկլտում է՝ արցունքն աշքերին,
 Իսկ դրսում արդեն խոր կեսզիշերն է զարդերն իր գծում:

Քամին քանդել է սգը հյուսքերը, ցրել երկնքով,
 Լուսնի շողերն են խճճվել բարակ վարսերի ցանցում:
 Դողդոջուն լամպի թրթիռների տակ, ճերմակ ծածկոցով,
 Պատուհանի մոտ, ինչպես մի ուրու, աղջիկն է լացում:

(1914)

БУРЯ

Протнули листочки, засачались ютены,
С золотистых веток полетела пыль...
Зашумели ветры, охнул лес зеленый,
Зашептались с оком высокий ковыль...

Плачет у оконка пасмурная буря,
Понагнулись ветлы к мутному стеклу,
И качают ветки, голову понуря,
И с тоской угрюмой смотрят в полуиглу..

А вдали, чернея, выползают тучи,
И ревет сердито грозная река,
Подымает брызги водяные кручи,
Словно мечет землю сильная рука.

(1914–1915?)

ՀՈՂՄ

Ցնցվեցին տերևները, թխկինները օրորվեցին,
Ոսկեզօծված նուրբ ճյուղերից արծար փոշի բարձրացավ...
Աղմկեցին քամինները, քավ ծառերը նոլորվեցին,
Եվ սպակաց, «ախ» քաշելով, փետրախոտը չորացած...

Մառախլապատ հողմը լացեց պատոհանի գոգին խավար,
Ու կուացան ուղինները, դիպան պղտոր ապակուն,
Եվ շյուղերով օրորվեցին ծամերի պես կախված շվար,
Ու քախիծով կիսախսավար մրնշաղն է կուտակվում...

Իսկ մթամած հորիզոնից ան ամպերն են դուրս սողում,
Եվ զայրացած մոնչում է ահեղ գետը հանց սամում,
Լեռնանում են ալիքները և ափերն են ողղողում,
Ու մի հուժկու ձեռք ասես ողջ աշխարհն է սասանում:

(1914-1915)

* * *

Ты ушла и то мое не перестанься,
Позабыла ты мой уголок,
И теперь ты другому смеешься,
Утрупавши в белый пиджак.

Мне тоскливо, и скучно, и жалко,
Неуютно камин мой горит,
Но изнятая в книжке фиалка
Все о счастье бытом говорит.

(1914 – 1915?)

* * *

Դու հեռացար, ու չես դառնա էլ ինձ մոտ,
Մոռացել ես իմ անկյունը այնպիս տաք,
Եվ դու հիմա ուրիշին ես ժպտում լոկ՝
Թաքնվելով զլխաշորում սպիտակ:

Ու ես՝ քայլուտ, կարոտարալձ ու տխուր,
Բուխարիս էլ մարմրում է ու հատնում,
Քայց գրքիս մեջ մանուշակն այն դալկաշուրք,
Երջանկության մասին է մեր դեռ պատմում:

(1914-1915)

КОРОЛЕВА

Приятный вечер. Гаснут зори.
По траве ползет туман,
У плетня на косогоре
Забыл твой скрафан.

В царях звездного напева
Обмысти тополя.
Знаю, ждешь ты, королева,
Молодого короля.

Коромыслом серп лвурогий
Плавно по небу скользит.
Там, за рощей, по дороге
Раздается звон копыта.

Скачет всадник загорелый,
Крепко держит повода,
Увезет тебя он смела
В чужодальни города.

Приятный вечер. Гаснут зори.
Слышен четкий храп коня.
Ах, постой на косогоре
Королевой у плетня.

(1914–1915?)

ԹԱԳՈՒՀԻ

Իրիկուն է: Վերջալույսն է մարտմ բուրյան:
 Եվ խոտերին թիլ մշուշն է սողում թեքն,
 Լեռնալսանցին, պարսպի մոտ հնադարյան,
 Մի պահ ցոլաց սարաֆանդ ճերմակաքի:

Զինջ աստղերի լյուրիչ ծորող մեղեդու տակ
 Քարդիներն են շշուկները իրենց պահել:
 Գիտեմ՝ այլտեղ սպասում ես, ով քագուիի,
 Քո ոսկեթագ քազավորին սեգ ու ջահել:

Լուսինն իր սուր եղջյուրներով սահում անբիծ,
 Մանգաղի պէս երկնի լազուր կրծքին քսվում,
 Իսկ պուրակից անդին ձգվող հեռու ճամփից
 Սմբակների դոփյուններն են արդեն լսվում:

Արշավում է քաջ հեծյալը ինչպես քամի՝
 Սանձը ամուր բռնած ձեռքին, դեմքը շիկնած:
 Նա քեզ անվախ կառնի թամրին ու կտանի
 Օտար վայրեր ու քաղաքներ հերիաքային:

Իրիկուն է: Վերջալույսն է մարտմ բուրյան:
 Վարգող ծիու փոնչոցն է լսվում հստակ:
 Ա յս, որու կանգնիր լեռան լանջին մի պահ միայն,
 Եվ հանդիպիր քո քագուհուն պարսպի տակ:

(1914-1915)

* * *

На галечных висят баранки,
Хлебной брагой льет теплый дым.
Солнышко струянные дранки
Загораживают синь.

Балаганы, ящи и кочи;
Карусельный переполет.
От вихристого приветства
Гнутся травы, мнется лист

Дробь копыт и хрип торговок,
Пылающий пах медовых сир.
Берегись, коли не ловок:
Вихорь пылью разметет.

За лещуковою сурьмою
Бабий крик, как поутру.
Не твоя ли паша с каймой
Зеленеет на ветру?

Ой, удал и Мишошкасейт
Лад весельский на пыжину.
Закевай, как Стенька Разин
Утошил свою книжну

Ты ли, Русь, тропой-дорогой
Разметала ал наряд?
Не суди молитвой строгой
Накошненный сердцем взгляд.

* * *

Յանկապատերին քամբեր են կախված,
Եվ ջերմությունն է օդու պես թափվում:
Շողերն արևի՝ ոսկով շաղախված,
Երկնի կապույտն են ժանյակով փակում:

Մարագներ, կոճեր, շիվեր են շարված,
Կարուսելային սուլոցն է ձգվում:
Լայնարձակության քայլերից արրած
Խոտերն են թերվում, տերևն է ճկվում:

Պայտերի դոփյուն ու ճայներ աշխույժ,
Արքեցնող բոյրեր մեղրահացերի,
Եթե ճարպիկ ես, եղիր շատ զգոյշ,
Թե չէ փոշու պես քամին կցրի:

Սուրմայի տակից փայլող սև աչքեր,
Կանացի կանչեր առավոտ կանուխ:
Այն քո շալը չէ՝ զառ երիզներով,
Որ կանաչին է տալիս զով քամուց:

Օ՛, ինչ շատախոն ու ճարպիկ է այն
Ուրախ մեղեղին ականջներ փետում:
Երգի՛ր, թե ոնց է Ռազին Ստենկան
Իր իշխանուհուն խորտակել գետում:

Դո՞ւ ես, Ռուսաստան, շավիդ-ճամփեքով
Քամուն տվել քո հանդերձանքը վաս:
Մի՛ դատապարտիր սաստող աղոքքով
Սրտով հագեցած հայացքը պայծառ:

ТАБУН

В холмах зеленых табуны коней
Сдувают поздними златой налет со дней.

С Булгра высокого в солнечный залив
Упала смолья качающихся гриш.

Дрожат их головы над тихою водой,
И ловит месец их серебряной уздой.

Храпят в испуге на свою же тень,
Застыть гришами они ждут новый день.

*

Весенний день зреет над конским ухом
С приветливым желаньем к первым мужам.

Но к вечеру усы кони над лугами
Брыкаются и хлопают ушами.

Все резче звон, приподнятый на конытах,
То тонет в воздухе, то виснет на ракитах.

И лишь волна потягается к пруду,
Мелькают мухи теплом по воде.

ԵՐԱՍՄԱԿ

Կանաչազարդ բլուրներին երամներն են ծիերի,
Որ սրբում են հուր այնչերով ոսկի փոշին օրերի:

Բարձր թմբից ծիրանածուփի ծովածոցն է երևում,
Ուր որ նրանց խաս բաշերի թանձր ծյուրն է երերում:

Գլուխներն են ցնցում խաղաղ ալյաց ծոցում գանձերով,
Եվ լուսինն է որսում նրանց իր արծարեն սանձերով:

Եվ իրենց խսկ ստվերներից երկյուղելով՝ հառնում են
Ու սպասում, որ նոր օրվա ճամփան կտրեն ու բռնեն:

* * *

Գարնան օրը զրնգում է, ականջներում շառաչում՝
Ողջունելով բյուր ճանձերի գրոհները առաջին:

Մայրամուտին թռչկոտում են՝ ձիերն իրար խար տալով,
Խրխնջում են, քացի տալիս՝ ականջները թափ տալով:

Էլ ավելի զիլ է հնչում սմբակների դողանջը,
Երբ սուզում է, կամ էլ լցվում ուղիների ականջը:

Ու երբ ծովի զոռ ալիքը ձգտում է զառ աստղերին,
Ճանձերն, ինչպես ճերմակ մոխիր, լույս են սփոռում ջրերին:

■

Потасло солнышко. Тихо на лужке.
Пастух играет лесную на рожки.

Устались губами, слушает табун,
Что им поет вихрастый гамаюн.

А эхо резвое, скочившись по их губам,
Уносит думы их к певческим лугам.

Любя твой день и ночи темноту,
Тебе, о розина, сложил я песню тут.

1915

* * *

Արևն հաճգավ, ու ձայները մարգագետնում լուցին,
Հովիվն ածեց իր եղջուրը, հնչյունները փովեցին:

Ծակատներով իրարու դեմ ժիր ծիերն են հավաքվում՝
Լսելու թե իրենց համար նա ինչ էրգ է նվազում:

Արձագանքը ծավալվելով ձիերի պիրկ շորքերին,
Ծով խոհերն է տանում նրանց, փռում հեռու ուրբերին:

Օ՛, հայրենիք, սիրելով քո լույսն ու մուքը զիշերվա,
Քեզ եմ ձռնում իմ այս երգը իբրև նվեր նոր օրվա:

1915

* * *

Алый мрак в небесной черни
 ||Зачертят пылающим гравье
 Я пригнёт к твоей вечерне,
 ||Полевая глухомань.

||Нескотка моя кошница,
 Но глаза синее дна.
 Згию, мать-земля черница,
 Все мы тесная родня.

Разомкнись мы в даль и шири
 ||Под лазоревым крылом.
 Но зовет нас из псацьи
 Зареной заре псацьем.

И придем мы по равнинам
 К правде сошьего креста
 Сиестом кинчи голубиний
 Напоить свои уста.

(1913)

* * *

Ալվան մութը սների մեջ երկնային
Հրդեհով մի եզր է գծել ոսկեգույն:
Ես եկել եմ քո ժամերգին իրիկնային,
Իմ հեռավոր քավ բացատի խուլ անկյուն:

Թերև չէ քո զամբյուղ անանց վշտերով,
Քայց աշքերդ կապտաջինց են բիլ օրից:
Սակայն, զիտե՞մ, սուրբ վանուիի իմ մայր հող,
Որ ծնվել ենք մենք բոլորս նոյն մորից:

Սփուրել ենք լայնությամբ ու երկայնքով
Երկնի լազուր թների տակ շատ նոսքը:
Քայց կկանչի, կհավաքի մեզ իր քով
Հրակարմիր արշալույսի սաղմոսը:

Եվ մենք կգանք մեր լայնածիր դաշտերով
Ու կհասնենք արդար խաչին գութանի,
Աղավնակերպ քո գրքերի լուսերով
Քո շուրթերին ջուր կցողենք կենդանի:

(1915)

* * *

В лунном кружеве укладкой
Ловит присягки долина.
На божнице за лампадкой
Улыбнулась Матрдзини.

Кто-то дерзкий, испакорный,
Позавидовал ульбке.
Вспучил белыма вечер чернылі,
И луна - как в белой зыбке.

Разноградлася тройка-ынога,
Брызжет пот, холоднылі, тёрпкий.
И плакучая лещуга
Лезет к ветру на закорю.

Смерть в потемках точит бритву..
Вон уж плачет Матрдзини.
Помянни мою молитву
Тот, кто ходит по долинам.

(1915)

* * *

Լուսնի ժանյակում հովիտը թաքուն
Ուրվականներ է որսում ծպտված:
Սուրբ պատկերի դեմ, կանքեղի ետքում,
Մազքաղինեն ինձ սիրալիր ժպտաց:

Եվ ինչ-որ մեկը՝ լմբոսս ու բոի,
Նախանձեց նրա ժպիտին հոգում:
Սև երեկոն իր աչքերը չուեց,
Լուսինն էլ քննեց իր ճերմակ ճոճքում:

Եռաձի բուքն է իր կառքով սուրում,
Քրտինքն է ծորում սառն ու լսործուն,
Լացող ուռենին, ինչպես մի ուրու,
Սլացող քամու շալակն է հեծնում:

Մահը մութի մեջ դանակն է սրում...
Արդեն լացում է Մազքաղինեն:
Ով թափառում է խոր հովիտներում,
Թռող հիշի նա իմ աղոքքը՝ իրեն:

(1915)

УДАЛЕНІ

Ой, мне дома не сидится,
Размакнуться б на войне.
Полечу я быстрой птицей
На сафрасом скакуне.

Не ревите, мать и тетка,
Слезы сушат удальца.
Подарючи мне красотка
Два серебряных кольца.

Ох, достану я си пижой
Душегрейку на меху,
Пусти от радости великой
Ходит ночью к яченину.

Ты гори, моя зарница,
Не стряшён мне вражий стан.
Зашелест баловница,
Как куплю си сарифки.

Отчего вам хныкать, бабы,
Домекнуться не могу.
Али руки эти слабы,
Что пенико согнут в дугу.

Буду весел я до гроба,
Удалья голова.
Привожай меня, зазноба,
Да зеряки свои слова.

(1915)

ԿՏՐԻԾԸ

Այս, ոնց նստեմ տանը պարապ,
Թափ առներ թե մարդ թեծ կովում:
Կրոչեմ ես հավքից արագ
Աշխետ ձիով դեպի հեռուն:

Սի՝ ոլքացեք, մայր ու քոյրեք,
Զեր արցունքն ինձ չի սատարի:
Նվիրել է գեղեցկուիին
Ինձ արծարե զույգ մատանի:

Հե՞յ, կճարեմ գետնի տակից
Նրան մորքե կարճ քորանակ:
Թող որ նա այդ մեծ հրճվանքից
Փեսացուին այցի գնա:

Վառվի՛ր զլիսիս, դու իմ փայլակ,
Նենգ թշնամուց ես ահ չունեմ:
Հա՞ կպաչի լիրքն այն անհագ,
Սի սարաֆան հենց որ գնեմ:

Ես չեմ կարող հասկանալ թե
Դուք ինչո՞ւ եք քրվել, կանայք:
Այդ ձեռքերը քոյլ են մի՞թե,
Որ հաստ լինգն են ծոռւմ մենակ:

Կապրեմ ուրախ մինչև դագաղ,
Ես մի կտրիճ, ինձ մի՛ շեղեք:
Սե՛ր իմ, դե ինձ ճամփեք անվախ,
Բայց ձեր խոսքի տերը եղեք:

(1915)

СОИСТЕТ

Я плакал на заре, когда померкли дали,
Когда стелила ночь росистую пустель,
И с шелотом воины рыцанья ламирали,
И где-то вдалеке им вторила свирель.

Сквавли мне волна: «Напрасно мы тоскуем», —
И, сбрасывая свой покров, зарытась в берега,
А бледный серп луны холодным пощелусм
С улыбкой застудит мне слоны и жемчуга.

И я принес тебе, царевне ясновной,
Кораллы слез моих печали одинокой
И покиную вуаль из пышности волос.

Но сердце хмельное любви моей не радо...
Отдай же мне за все, чего тебе не надо,
Отдай мне пощелуй за поцелуй луны.

⟨1915⟩

ՍՈՆԵՏ

Ես լացեցի մայրանուտին, երբ հեռուներն աղոտվեցին,
 Երբ գիշերը փոեց շարուտ անկողինն իր լայնատարած,
 Եվ շշուկով ալիքների աղմուկները խաղաղվեցին,
 Եվ սրինգը արձագանքով կրկնեց նրանց ձայնը նարած:

Եվ ալիքն ինձ ասաց մեղմիվ. «Իզուր ենք մենք թախծում խոռվ», -
 Ու, նետելով փառը ճերմակ, ափերն ի վար արագ ցրվեց,
 Իսկ մանգաղը՝ դալուկ լուսնի, իր ցոլերի պաղ համբույրով
 Եվ ժախտով արցունքներս մարզարիտներ իսկույն դարձրեց:

Ու ես սիրով բերեցի քեզ՝ թագուհուն իմ կապուտաչյա,
 Իմ մենուրյան թախծից ծնված արցունքներիս մարջանն ընծա,
 Եվ նուրբ քողը քնքուշ ալյաց՝ փրփուրների փայլով բյուրեղ:

Սակայն, սիրտս՝ քեզնով արբած, երջանիկ չէ իմ այդ սիրուց...
 Ե՛տ սուր դու ինձ այն ամենը, ինչը էլ քեզ պետք չէ վաղուց,
 Եվ համբույրը ե՛տ դուր դու ինձ՝ լուսնի տված համբույրի տեղ:

(1915)

ЧАРЫ

В цветах любили весна-царевна
На роще косы расплюла,
И с хором штыревого материна
Полот ей гимн колокола.
Пьяня под чарами веселья,
Она, как цым, склоняется в лесах,
И золотые очи сверкают
Блестит я косматых волосах.
А вслед ей пьяная русалка
Роскошь плещет на луну.
И я, как страстиан фиалка,
Хочу любить, любить весну.

(1915)

ԿԱԽԱՐԴԱՆՔ

Ծաղկանց ծոցում՝ զարունը պերճ մի թագուհի,
 Իր հյուսքերն է պորակով մեկ փոել կանաչ,
 Եվ հավքերի խմբերգերի մաղքանքներով
 Չանգակները իիմնն են երգում նրանց անանց:
 Հրճվանքի կախարդանքով ասես ոյուրված՝
 Նա ծովս դարձած շուլալվում է անտառներում,
 Եվ իր փոշոտ բոլրողներին՝ հենց նոր բացված,
 Մանյակներ են փայլում ոսկի ու սիրտ գերում:
 Զրահարսն է նրա նսրից արրած շրջում,
 Ցողով պատված ջինջ շողում է լուսնի դեմքին,
 Իսկ ես՝ կրքոտ մի մանուշակ, սեր եմ տենչում
 Եվ ուզում եմ անվերջ բուրել, սիրել մեկին:

(1915)

ЧЕРЕМУХА

Черемуха душистая
 С весной расцвела
 И ветки золотистые,
 Что кудри, заняла.
 Кругом роса и сияния
 Сползает по коре,
 Под нею зелень пряная
 Сияет в серебре.
 А ручьи, у приталинки,
 В траве, между корней,
 Бежит, струится маленький
 Серебряный ручей.
 Черемуха душистая,
 Развесившись, стоит,
 А зелень золотистая
 На солнце горит.
 Ручей волной гремучею
 Все ветки обдаёт
 И покаччило под кручею
 Ей пасеки поёт.

⟨1915⟩

ԹԽԵՆԻ

Թխենին է բուրումնավետ
 Գարնան շնչով փարքամ բացվել,
 Եվ ճյուղերն են ոսկեվորված
 Գանգուրներով լայն տարածվել:
 Ու մեղրաբույր խեժը՝ ավիշ,
 Կեղսն ի վար ցած է ծորում,
 Իսկ խնձաբույր սեզը թափիշ
 Արձաքի պես լույս է ցորում:
 Իսկ նրա մոտ, հալուտն ի վար,
 Խոտերի մեջ կյանք արարում,
 Ալիքվում է, կանչում զվարք,
 Արձաքափայլ փոքրիկ առուն:
 Եվ թխենին բուրումնավետ,
 Ծյուղատարած կանգնել շիտակ,
 Իսկ կանաչը ոսկեջրված
 Հուրիկում է, արևի տակ:
 Եվ շինչ առուն հորդում հնչեղ,
 Ողջ ճյուղերն է ցողով պատում,
 Ու շողոքորք ճայնով այնտեղ
 Նրա համար երգ է կարդում:

(1915)

* * *

О дитя, я долго плакал над судьбой твоей,
С каждой ночью я тоскую все сильней, сильней...

Знаю, знаю, скоро, скоро, на закате для,
Поменут с могильным пением хоронить меня...

Ты увидишь из окошка белый саван мой,
И сожмется твоё сердце от тоски немой...

О дитя, я долго плакал с тайной теплыx слов,
И застыли мои слезы в бисер жемчугов...

И связал я ожерелье для тебя из них,
Ты падень его на шею в память дней моих!

(1915)

* * *

Օ՝, մանկիկ իմ, ես տիսրել եմ, բախտիդ համար երկար լացել,
Ամեն անցնող գիշերվա հետ ես ավելի խորն եմ թախծել...

Գիտե՞մ, շուտո՞վ, օրվա իջնող վերջալույսի քոյլ շողերում
Մահվան տիսուր սաղմոսներով ինձ կտանեն լուռ թաղելու...

Դու կտեսնես պատուհանից իմ պատանքը ճերմակ կապած,
Ու կցավի սիրտդ համակ, լուռ ու անլուր վշտից կքած...

Օ՝, մանկիկ իմ, շա՞տ եմ լացել, զերմ բառերով թախծել շվար,
Եվ սառել են արցունքներս ու դարձել են մարգարտաշար...

Եվ դրանցով ես քեզ համար թանկ վզմոց եմ հյուտել նորից,
Դու այն կախիք պարանոցիդ իբրև մի հուշ իմ օրերից...

(1915)

СТАРУХИ

Под окном баллякают старухи.
 Вязлый хрип их крошил птичину.
 С чурбака, как скатный бисер, мухи
 Улетают в лесу-шушупу.
 Смотрят бабки в черные щубровы,
 Где сперкают таиники парниц,
 Подтыкают пестрые поневы
 И таращат веки без расниц.
 «Быть дождю», решают в пересуде, —
 Небо и куреве, как хмарозия близъ,
 Ведь недаром испече на посуде
 Появилась кваслитая слизь,
 Не зазря прояснило по махоткам
 В погребах парнос молоко
 И не так гагачится молодкам,
 Видно, дыхать бедным велеткой!»
 Гоняют старухи о широроне,
 Что на небе гонит лопадей,
 А кругом я лыжнистой запостоке
 Веет сырью звонистых дождей.

(1915)

ՊԱՌԱՎՆԵՐԸ

Լուսամուտի տակ խմբված պառավներ են զվարճանում,
 Նրանց խոպոտ խախողոցն է ցրում անդրորն անընդհատ,
 Կոճղից ենող գորշ ճանճերի խփտ պարսերն են, ինչպես սամում,
 Թոշում դեպի մորք անտառի բացատները թավշապատ:
 Ու նայում են կանայք հեռվում սկին տվող կաղնուտներին,
 Ուր առկայօղող փայլակների ցոլանքներ են լույս տալիս,
 Եվ աչքերի նեղ կուպերն են չուում առանց թարքիչների:
 «Հորդ անձրև է շուտով զալու,- գուշակում է խումբը նրանց,-
 Ողջ երկինքը ծխի մեջ է, ամայից չունենք էլ պրծում,
 Չէ՞ որ իիմա հենց այնպես չի ամաններին համատարած
 Թթված լրձի հայտնվելը կվասի պես լարծուն,
 Կամ իզուր չէ նաև այն, որ նկուղների կճուճներում
 Հենց նոր կրած թարմ կաքը կտրվել է ու շաղվել,
 Կամ էլ ուրախ չեն հոհոռում աղջիկները լայն բակերում,
 Երեսում է, որ խեղճերն էլ հեշտ չեն կարող խաղաղվել»:
 Հետո նրանք խոր են բացում հրաշագործ մեկի մասին,
 Իսկ ամենուր թանձր ծխի ծածկույթի տակ վերջալույսին
 Զբնգացող անձրևների խոնավ շունչն է թևածում:

(1915)

* * *

У крыльца в худой логушке дроготь.
Струи черные расхлябились, как змейки.
Ходят куры черных змей потрогать
И в гавозе чистят клюв свой клякший.
В колымате колкая засореня,
Без колес, как лапы, смотрят оси.
Старый дед прямит на втулке шкворень,
Столно косу долбит на покосе.
У погребки с маткой поросла,
Рядом с замесью тухлявая лоханка.
Под крылом на бывальнице измятой
Лошит ищей расхожденная канка.
Под горой на пойло скачет стадо.
Платут овцы с хлябистою живокой.
Голосят пастушки над оградой:
«Гыть кыри!» и щелкают веревкой.

〈1915〉

* * *

Մուտքի մոտ ընկած հին տաշտում ձյուրն է քանձր խռնվել,
 Եվ սև շիթերն են օձերի նման դուրս ցայտել ճեղքից:
 Հավերն ուզում են այդ սև օձերին խնամքով բռնել
 Եվ կտուցները գոմաղրում մաքրել լարծուն կեղտից:
 Իսկ բեռնակառքում քափոն է լցված ու անպեսք իրեր,
 Եվ սոնիներն են, առանց անիվներ, թարերի նման:
 Պապը շտկում է սոնակալներն ու խոսում ինքն իրեն՝
 Ի՞նչ զնդաններ են հնձին գերանոյի ծեծելու համար:
 Նկույի առաջ իր խոճկորներով մերունն է պառկած,
 Իսկ կողքին տաշտն է՝ բրված խմորով ու լափով լեցուն:
 Մոտիկ ծածկի տակ ճնորքած ու հին շեր են քափված,
 Որոնց ծալքերում ցոփի հնդկահավն է ոչիլներ որսում:
 Իսկ լեռան կողով հոտն արոտի է շտապում քաղցած,
 Եվ ոչխարներն են որոճում բքոտ ու խոլ քառաշում:
 Կին հովիվներն են փարախի գլխից ձայնակցում նրանց.
 «Դե, շուտ հեռացեք», - և նորակներն են ուժգին շառաշում:

(1915)

РЮРИКУ ИВНЕНЬУ

Я одену тебя побирункой,
Подпояшу остроганьем лыткой.
Уширяся толстую клопинкой,
Уходи ты к лесным поэзиям.

У стогов из сухой боровинки
Шьет русалка из листвен обитаны.
У ней губы краснее малины,
Брови черные круче людиксы.

Ты скажи ей: «Я странник усталый,
Равнодушный к якитайским потерям.
Скинь-покинь свой армян усталый,
Проходи с нею к зарослям в терем.

Соберутся русалки с цветами,
Западут под гармони гулишку
И таин во заре с листуками
Поведут проповядь на поэзию.

Побредешь ты, воспрянувший духом,
Будешь пылить прибывски на цветах
И пакистречу горбатым старухам
Скинешь шапку с поклоном деревне.

29 марта 1915 г.

ՈՅՈՒՐԻԿ ԻՎՆԵՎԻՆ

Ես քեզ սիրով կհազգնեմ ցնցոտիմեր մուրացկանի,
Ու կկապեմ մեջքիդ ամոր խաս լորենոց հանված գոտի:
Դու, հենվելով կեռազլուի քո անմշակ հաստ մականին,
Գնա՛ անտառ, շրջիր մենակ, շնչիր բույրը գայլախտի:

Անտառի շոր միջնակմերու դրված դեղերի մոտ
Զրահարսն է տերևներից նոր հագուստներ կարում վառման:
Նրա շորքերն ազնվամորոց կարմիր են ու քավշախավոռ,
Իսկ հոճերը սև են սարից և հյուսվածքն է՝ պայտից կեռման:

Նրան ասա. «Ես մի հոգնած, խեղճ պանդուստ եմ
թափառական,
Անտարբեր եմ կորուստների և առօրյա հոգսի հանդէպ»:
Հետո հանիր ու դեն նետիր իին ու խամրած քողդ երկար
Եվ նրա հետ քայլիր ուրախ մացառուսի դոյլակը դեավ:

Կհավաքվեն շորջդ իսկույն ջրահարսերն ալ փնջերով
Եվ հարմոնի նվազի տակ ճոխ խրախճանք կամնեն քեզ հետ:
Ապա նրանք ծեզը ծեզին, աքլորների զիլ կանչերով,
Երգ ու պարով քեզ կուղեկցեն քիուտներով դեպի բացատ:

Դու՝ քարմացած, հոգով առույգ, կրափառես սիրով անանց,
Սրինգ կածես, կաղաղակես, ջանջուրումներ կասես հողին:
Եվ ընդառաջ երբ դու գնաս մեջքից կորված պառավ կանանց,
Նոր գիշարկդ լուս հանելով՝ կյսնարիկես հառնող գյուղին:

* * *

На лазоревые ткани
 Протягивает пальцы багрянец.
 В темной роще, по траве,
 Плачет смехом бубенец.

Затуманились лошади,
 Серебром покрылся мок.
 Через пряди я омыла
 Кажет маски белый рог.

По дороге лихо, бойко,
 Развевая пенный пот,
 Скачет бешеная тройка
 На пословец в хоровод.

Смотрят девушки лукаво
 На красавца сквозь плетень.
 Парень бранный, кучеряный
 Ломит шапку набекрень.

Ярче розовой рубахи
 Зори весные горят.
 Позолоченные блажи
 С бубенцами говорят.

(1915)

* * *

Լազուր երկնքի լաջվարդ հյուսվածքին
Ծիրանին բռսոր մատները հեղեց:
Կանաչ պուրակի բացատում մթին
Բոժոժ-քմբուկը լացով ծիծաղեց:

Հովիսո ու ճորակ լուռ մքագնեցին,
Մամուռն արձաքե շղարշով պատվեց:
Խըրձանոցների հետևից բարուն
Լուսնի սպիտակ եղջյուրն հայտնվեց:

Եվ ճանապարհով, աշխույժ ու արի,
Ծով քրտինքի ու փոշու մեջ կորած,
Եռաձի կառքն է սուրում շուրջպարի,
Դեպի ավանը, թափով մոլեզնած:

Եվ աղջիկներն են խորամանկ նայում
Այն քաջ տղային՝ վառվորուն հազած:
Իսկ նա իր տեսքով նրանց հմայում,
Սուրում է՝ կեպին ծոծրակին թեքած:

Ու նրա ալվան շապիկից Էլ վառ
Մայրամուտներն են հրդեհով հոսում:
Եվ ոսկեզօծված վահանակներն են
Բոժոժների հետ զնզոցով խոսում:

(1915)

* * *

Я странник убогий.
С вечерней звездой
Потя я о богое
Касаткой степной.

На шелковом блюде
Олада осини,
Постухайте, люди,
Ухлюпты трясин.

Широк в луговины,
Целую сосну,
Позор быстровины
Про рай и весну.

Я, странник убогий,
Молюсь в синеву,
На палой дороге
Лежуся в траву.

Покоюся сладко
Меж росновых бус;
На сердце лампадка,
А в сердце Иисус.

(1915)

* * *

Ես մի պանդուստ ուխտավոր եմ.
Իրիկնային աստղի տակ
Աստծո գովքն եմ անում նորեն,
Ինչպես հանողի ծիծեռնակ:

Ու մետաքսն սկուտեղին՝
Կաղամախու խաս սաղարք,
Լսեցե՛ք, ով բարի՝ մարդիկ,
Խոսքն իմ դոլդոջ ու անհարք:

Մարգագէտնի անափ գրկում,
Շերմակ սոճու համբույրով,
Ծղրիդներն են անուշ երգում
Գարնան մասին ու սիրո:

Ուխտավոր եմ ես մի պանդուստ,
Աղոթում եմ աննախանձ,
Այս անծանոք ճամփի վրա՝
Պառկած խոտին կիսախանձ:

Ես հանգչում եմ քաղցր այստեղ,
Ցողերի մեջ աստղալույս,
Սրտիս վրա՝ մի հույս-կանքեղ,
Իսկ հոգուս մեջ՝ Տերն Հիսուս:

(1915)

БАБУШКИНЫ СКАЗКИ

В зимний вечер по задворкам
 Разухабистой гурьбой
 По сутробам, по пригоркам
 Мы идем, бредем домой.
 Опостылиют сказки,
 И садимся в два ряда
 Слушать бабушкины сказки
 Про Ипана-дурака.
 И сидим мы, сле дышим.
 Время к полночи идет.
 Притворимся, что не слышим,
 Если мама спать зовет.
 Сказки все. Пора в постели...
 Но а как теперь уж спать?
 И оклик мы загадали,
 Начинаем прислушиваться.
 Скажет бабушка несмело:
 «Что ж сидеть-то до зари?»
 Ну, а нам какое дело,—
 Говори да говори.

(1915)

ՏԱՏԻԿԻ ՀԵՔԻԱԹՆԵՐԸ

Զմոան իրիկվա խավարում արթուն,
 Կայտառ խմբերով, աղմուկ ու ճիշով,
 Մենք քափառելով շտապում ենք տուն
 Զյունարմբերի, խորերի միջով:
 Եվ, սահնակներից զգված ու հոգնած,
 Նստում ենք երկշարք խմբով միասին՝
 Լսելու տատի հերիաքներն անթիվ
 Խվան-իհմարի քաջուրյան նասին:
 Ու մենք վերացած հազիվ ենք շնչում,
 Արդեն դառնում է կեսը զիշերվա:
 Եվ ձևացնում ենք, թե մենք չենք լսում,
 Երբ քննելու է մայրիկը կանչում:
 -Ժանն է պատկերու: Հերիաքներին վերջ...
 Բայց դե էլ ինչպե՞ս կարող ենք քննել:
 Եվ մենք նորից ենք աղմկում անվերջ,
 Ու սկսում ենք նույնը կրկնել:
 Ապա տատիկն է մեղմորեն ասում.
 -Ի՞նչ է, ուրեմն, մինչև լույս նստե՞նք:—
 -Մեր ինչ գործն է, թե զիշերն է կիսվում,
 Պատմի՛ր հա պատմիր, մենք քեզ կլսենք:

(1915)

ПЛЕСУНЬЯ

Ты играй, гармонь, под трензель,
 Отсыпай, плясунья, дробь!
 На платке краснеет вензель,
 Знай прищелкивай, не робь!

Парень бравый, синеглазый
 Заглядется не на смех.
 Веселы твои проказы,
 Зарукавник — словно снег.

Улыбаются старушки,
 Приседают старички,
 Смотрят с замистью подружки
 На гостевые кошники.

Веселись, пляши угарней,
 Развеяй жайму фаты.
 Заштра вечером от парней
 Придут свахи и сваты.

⟨1915⟩

ՊԱՐՈՒՀԻ

Հնչի՞ր, հարմո՞ն, թմբկահարի նվազի տակ,
 Պարահանդես մտի՞ր, աղջիկ, լուռ մի կենա:
 Գլխաշորիդ զարդն է ասես շիկնել հստակ,
 Չափ տուր արագ ու շրջանցիր, մի՛ վախենա:

Կապուտաշյա այն քաջ տղաճ՝ քեզնով տարված,
 Կատակո՞վ չի նայում վրադ, կանգնած մենակ:
 Քո այդ ուրախ շարժումներին սիրահարված,
 Մի՛ հապաղիր, բա՛ց թներդ ձյունածերմակ:

Տարեց կանայք նայում են քեզ ու ծիծաղրւմ,
 Ծեր այրերը ծունկ են ծալում դրան տակին:
 Աղջիկներն ել նախանձով են արդեն նայում
 ճնու ծամերիդ մնտաքսակար վարդակապին:

Ուրախացի՞ր, կաքավի՞ր ու պարի՞ր անզուսպ,
 Բա՛ց փեշերիդ երիզը լայն, նայի՞ր արքուն:
 Եվ իմացի՞ր, այն տղայի կողմից, անշուշտ,
 Վաղն իրիկուն հարսնախոսի կզան ձեր տուն:

(1915)

* * *

Тебе одной листку менок,
Плещами сплющо сгребшу серую.
О Русь, покойный уголок,
Тебя люблю, тебе и верую.
Гляжу в простор твоих полей,
Ты моя — далёкая и близкая.
Средни чин посвист журальей
И не чужда тропинка скользкая.
Цветет болотная купель,
Кура зовёт к вечерне длительной,
И по кустам зовёт камель
Росы холодной и теплой.
И хоть стоят там туман
Поток ветров, крылато дуволих,
Но все ты — смирина и ливан
Болхнов, потайственна волхнующих.

(1915)

* * *

Քեզ մի հյուսկեն դափնեպսակ ես կրերեմ
 Ու կծածկեմ ճամփաներդ ծաղկունքով:
 Օ՝, Ուտասատա՞ն, խաղաղ անկյուն իմ աներեր,
 Քեզ սիրում եմ ու հավատում խոր հոգով:
 Եվ նայում եմ քո դաշտերին լայնաձիր,
 Դու հեռու ես ամբողջովին ու ինձ մոտ:
 Հարազատ են կռւնկներիդ կանչերն ինձ
 Եվ օտար չեն շավլիները քո ցեխոտ:
 Ծաղկում է սուրբ ավագանդ ճահճուտի,
 Զրեղեզն է ժամերգության կանչում ինձ,
 Եվ թիերում զրնգում են ցող ու շաղի
 Պաղ ու բուժիչ կարիլները մշտաջինջ:
 Ու թեև քո մշուշներն են հեռու մղում
 Ուժգին շաշող քամիներդ թևավոր,
 Բայց դու նորից սուրբ մյուսոն ու խնուկ ես ծխում,
 Որ դյուրերն են թաքուն բերում ամեն օր:

(1915)

* * *

Занеслися залетною птицкой
Пантохидные вести к нам.
Родина, черная моташка,
Читает псалмы по съпам.

Красные нити часосломы
Кровью окропили слова.
Я зиню, — ты умереть готова,
Но смерть твои будет жида.

В церквиушке за тихой обедней
Выну за тебя просфору,
Помолися за вздох последний
И слезу со щеки утру.

А ты из светлого рая,
В ризах белее дна,
Покрестися, как умирая,
За то, что не любила меня.

(1915)

* * *

Գարնան չվեկ թոշնակի պես այն հեռավոր,
Մահվան լուրեր են մեզ հասնում օրը օրին:
Հայրենիք՝ միանձնուի մի սևավոր,
Սաղմոսներ է կարդում իր հեզ որդիներին:

Ժամագրքի ժապավեններն հուր ու վառման,
Արյունով են ցողել բառերն ամեն բանի:
Ես զիտեմ, որ դու պատրաստ ես եղել մահվան,
Բայց քո մահը լինելու է հար կենդանի:

Եկեղեցում, պատարագի խաղաղ ժամին,
Քո փոխարեն նշխար կառնեմ՝ կիաղորդվեմ,
Եվ կաղործեմ հոգուդ համար կարգով ամեն,
Ու արցունքներն այտերիցս լուր կսրբեմ:

Իսկ դու, հեռու քո դրախտից, թներ առած,
Շերմակափառ շուրջառի մեջ երը զաս հուրիեր,
Խաչակնքվի՛ր այնպես, ինչպես մահից առաջ,
Նրա՛ համար, որ դու երբեք ինձ չես սիրել:

(1915)

КОЛДУНЬЯ

Кости растянуты, страшная, белая,
Бегает, бегает, раздрана, сметая.
Темная ночь молчалива путается,
Шалящий тучек луна закрывается.
Ветер-певун с завываньем кликуш
Мчится в лесную дремучую глушь.
Ропта грозится словами птицами,
Приятчутся совы с пугливыми криками,
Машет колдунья руками kostlyavymi.
Звезды моргают из туч над дубравами.
Серымами змей под kostмы заришены,
Кружится с тыкогою страшно и бесцено.
Птицет колдунья под звон сосняка.
С черною дрожью пылают облака.

«1915»

ԿԱԽԱՐԴՅՈ

Գզզված ու ահարկու, ճերմակ ծամերն հերարձակ,
 Վազում է ու բոշկոտում, փախչում կայտառ, համարձակ:
 Եվ մթամած գիշերն է խոր լուրջամբ սարսում,
 Ու լուսինն է գորշ ամպերի շալերով ծածկվում:
 Իսկ երգասաց խենք քամին ընկնավորի ճղողոցով
 Գալարվում է անտառի մուր ծմակում ննջացող:
 Եվ բացատն է ահարկում եղևնուտի սայրերով
 Ու բուերն են քաքնվում երկյուղալի ծայներով:
 Ուկրացած ծեռքերով չար պառավն է կախարդում,
 Մուր ամպերից աստղերն են կաղնուտներին լուս քարքում:
 Օձագալար գիներով ծամերի տակ մակաղած
 Գալարվում է հողմի հետ խելահեղ ու կատաղած:
 Եվ պարում է կախարդը սոսափի տակ սոճուտի,
 Իսկ ամպերն էլ սև կառքով գիրկն են լողում չար մուրի:

(1915)

РУСАЛКА ПОД НОВЫЙ ГОД

Ты не любишь меня, молчай голубь,
 Не со мной ты ширкуешь, с другого,
 Ах, пойду я к реке под горюю,
 Кинусь с берега в черную прерубь.

Не отыщет никто мои кости,
 Я русалкой вернуся весной.
 Приведешь ты коня к водопою,
 И коня напою я из горсти,

Зашлю я тебе втихомолку,
 Как живу я царевной, тоскую,
 Заманю я тебя, заколдую,
 Уведу коня в струи за холмку!

Ой, как терем стоит под водою —
 Там играют русалочки в ламурки, —
 Их спыда от, а окна-колгурки
 В своих рамках горят под слюдью.

На постель я травы натаскаю,
 Потожу я тебя с собой рядом.
 Буду тешить тебя своим взглядом,
 Зашелюсь тебя, заскакую!

(1915)

ԶՐԱՀԱՐՍԸ ՆՈՐ ՏԱՐՎԱ ՇԵՄԻՆ

Ինձ չես սիրում դու վաղուց, իմ թանկագին աղավնյակ,
Եվ հետո չես դրւնդունում, ուրիշին ես սիրում դու,
Այս, ես գետափ կգնամ, զառիքափով լեռան տակ,
Եվ այնտեղից կնետվեմ սև ջրերի գիրկը մութ:

Ել չի կարող գտնել իմ ոսկորները ոչ մի մարդ,
Եվ ջրահարս դարձած ես ետ կղառնամ զարնանը:
Այն ժամանակ երբ դու գաս, բերես քո ծին ջրելու,
Ես ջոր կտամ նրան կուշտ իմ բոերով ակնազարդ:

Կրախծեմ ես քեզ համար ու կերգեմ լրելյայն,
Թե ինչպես եմ ապրում ես քագուհու այս վշտացած,
Քեզ կրովեմ աշքերով, կկախարդեմ միմիայն
Եվ կտանեմ քո ծիուն քաշից բոնած ինձ հետ ցած:

Օ՛յ, ինչպես է ջրի տակ իմ որյակը մնում խոր,
Զրահարսերն այնտեղ միշտ աշքակապուկ են խաղում,
Սառույցից է նա շինված, իսկ խցերը լուսափոր
Փայլվում են փայլարի թխակապույտ շողերում:

Թավիշ կանաչ կրերեմ և անկողին կրացեմ,
Կպառկեցնեմ քեզ կողքիս, բյուրեղապատ իմ խցում,
Եվ հայացքով կրովեմ, անհում սիրով կտածեմ,
Կիամբուրեմ քեզ անվերջ, կգուրգուրեմ իմ ծոցում:

(1915)

ПОМИНКИ

Заслонили ветлы сиротливо
Косниками мертвые жилища.
Словно снег, белеется коливо
На камни небесным штакам пыча.

Тапцат талки рис с могилок постылый,
Вижут ищущие над сумками бечевки.
Причинают матери и крестильны,
Голосят венцы и золотки.

По камням, над толстым слоем пыли,
Вьется хмель, замутанный и жгеткий.
Длинный щип в худой спиртрахити
Подбирает черные колейки.

Под черед за скромным подаяньем
Ишут странишицы отщетую могилу.
И плает дьячок за поминданем:
«Раб усопших, господи, помилуй».

(1915)

ՀՈԳԵՀԱՅ

Ուտիմները որբերի պէս խոնարհվել են ծամերով
Ու ծածկել են զյուղի դատարկ խրճիթների շարքերը:
Ինչպես ձյունը՝ ճերմակին է տալիս արդեն կոլիկոն՝
Հիշատակի հոգեհացը երկնի ճերմակ հավքերի:

Ճայակներն են բրինձ տանում շիրիմների թմբերից,
Աղքատներն են խորջիմները կապկալով պատրաստվում:
Կնքահայրերն ու մայրերը սաղմոսներ են երգում ջինջ,
Հարս ու աղջիկ ծայնակցում են ու միասին արտասպում:

Տապանների շուրջը փոշու շերտերն իրար շուլալող
Գայլախոտն է խիտ ու կպչուն թնջուկներով շնկշնկում:
Բարձրահասակ քահանան է ծիսական իր ուրարով
Շիրմատանը հոգեվարձի սև դրամներն հավաքում:

Իսկ շրջմոլիկ օտարները ողորմություն խնդրելով՝
Ծեսն ավարտած շիրիմներն են հերթով փնտրում նորօրյա:
Եվ աբեղան խնկարկում է հիշատակը մեռելոց.
«Քո ննջեցյալ ծառաններին, ո՞վ Տեր Աստված, ողորմյա»:

(1915)

РАЗБОЙНИК

Стухнут авгады, стухнет месни,
 Стынет песня союзни,
 В чернобилье перелесиц
 С кистенем засяду я.

У реки под косогором
 Не бросай, рыбак, блесну,
 По дороге темным бором
 Не считай, купети, казну!

Руки цепки, руки хватки,
 Не забри зорусь ухват:
 Загребу парчу и кадки,
 Дорогой сниму жалат.

В темной роще зарятиша
 Чешет елью прядь колес;
 Выгружаи меня, ножница:
 Раздается стук колес.

Не вознаться глуши людям,
 Где копил — хранил деньги;
 Захотеть — так все добудем
 Темной ночью на лугу!

〈1915〉

ԱՎԱԶԱԿԸ

Աստղերն են հանգչում, լուսինն է թաքչում,
Սոխակի երգն է թվի տակ լրում,
Ավազակների խմբով ես փախչում,
Դարան եմ մտնում հեռու անտառում:

Լեռան հետևում, կանաչ գետավին,
Զկնո՞րս, դու խայծդ ջուրը մի՛ զցիր,
Մըին բավուտի անձանոր ճամփին,
Դու՝ վաճառակա՞ն, զանձդ մի՛ հաշվիր:

Ձեռքերս՝ շղթա, ձեռքերս՝ աքցան,
Եվ իզուր չեն ինձ բակարդ անվանում.
Ես կողոպտում եմ, խլում ամեն բան,
Եվ բանկ մուշտակն եմ վրայից հանում:

Խավար պորակում այզը մեղմաբար,
Եղևնու խտպոպ վարսերն է սանրում.
Դե, փրկի՛ր դու ինձ, դանա՞կ իմ սուրսայր,
Անիվների խուլ թխկոց է լսվում:

Չեն կարող իմար մարդիկ իմանալ,
Թե տերն իր փողը որտե՞ղ է պահում:
Ինչ ուզենք կանեմք, երե կամենանք,
Գիշերվա կեսին, մթին անտառում:

(1915)

* * *

Белая свитка и алый кушак,
Рву я по грядкам зардевшийся мак.

Громко звенят за селом хоровод,
Там она, там она песни поет.

Помни, как Крикунова, шагая в сруб:
«Что иke, красива ты, да сердцу не люб.

Кольца купреи твоих ветрами жжет,
Гребень мой острый другой бережет».

Знаю, чем чужд сей и чем я не могу:
Меньше плясал я и меньше всех пил.

Кротко и с грустью стоял у стены,
Все они дели и били пыльцы.

Счастлив его, что в нем меньшестыда,
В шею сей лежала его борода.

Свившись с ним в затучее пляски колыцо,
Брызнула смехом она мне в лицо.

Белая свитка и алый купрак,
Рву я по грядкам зардевшийся мак.

Маком влюбленное сердце цветет,
Только не мне она песни поет.

(1915)

* * *

Հազիս՝ ճերմակ պարահանդերձ, մեջքիս՝ կարմիր գոտիկ,
Ես կակաչ եմ քաղում ալվան ածուներում մոտիկ:

Պարն է թնդում զյուղի ծայրին, մարգագետնի գրկում,
Այնտեղ է նա, այնտեղ է նա, և երգեր է երգում:

Հիշում եմ, թե ինչպես էր նա կտրուկ ծայնով ցփնում.
«Ի՞նչ անենք որ գեղեցիկ ես, սիրու թեզ չի կպնում:

Գանգորներիդ խոպովները քամիներն են խառնում,
Քայլ իմ սանրը՝ սուր ու ամուր, մեկ ուրիշն է պահում»:

Ես ինչով եմ նրան օտար և ինչու չեմ սիրով մեղմ,
Գիտեմ՝ թիչ եմ պարել հետու և բոլորից քիչ խմել:

Հեզ ու տխուր նայում էի ես ճմբերին կանգնած,
Նրանք ուրախ պարում էին, ու շատ էին հարրած:

Սիրո բախտը այն է, որում ամորանքն է պակաս,
Եվ աղջկա վիզն էր շոյում նրա մորուքն անսազ:

Ու միասին մենք հյուսելով պարի այրող օղակ,
Եր ծիծաղն է ցողում դեմքիս այն աղջիկը շողակ:

Հազիս՝ ճերմակ պարահանդերձ, մեջքիս՝ կարմիր գոտիկ,
Ես կակաչ եմ քաղում ալվան ածուներում մոտիկ:

Կակաչներին սիրահարված սիրտն է խինոյից ծաղկում,
Միայն թե նա լնձ համար չէ այդ երգերը երգում:

(1915)

* * *

Наика нвера не погасла,
Святы лесит и певальи.
Льется солнечное масло
На зеленые холмы,

Верю, родина, я знаю,
Что легка твоя страна,
Не одна падет нас к рабо
Богомольная тропа.

Все пути твои — в удаче,
Но в одном лишь счастья нет:
Он заходит в белом плаще
Расгаданных новый свет.

Там настроены палаты
Из шеркошных кирпичей;
Те палаты — каменаты
Ла желтый звон цепей.

Не ищи меня ты в бого,
Не зови любить и жить...
Я пойду по той дороге
Буйну голову сложить.

1915

* * *

Չի մարել մեր հավատը սուրբ,
Դեռ սաղմոսն է հնչում զվարք:
Եվ արևի յուղն է հեղվում
Բլուրներին կանաչազարդ:

Հավատում եմ քեզ, իմ երկիր,
Գիտեմ քայլք հեշտ ու թերև,
Ուխտի միայն մի՛ ճամփա չէ
Մեզ ուղեկցում դեպի եղեմ:

Քո ճամփեքը բաց են բոլոր,
Բայց բախտ չկա միայն մեկում:
Այն թաղված է նոր աշխարհի
Գուշակուրյան ճերմակ մեգում:

Պալատներ կան շինված անդին
Ճոխ վանքերիդ աղյուսներից,
Բայց խուցեր են դրանք բանտի,
Շղթաներն են զնգում վերից:

Դու մի՛ փնտրիր ինձ Աստծո մոտ
Եվ մի՛ կանչիր կյանք սիրելու...
Ես կգնամ հե՞նց այդ ճամփով՝
Տաք գլուխս վար դնելու:

1915

* * *

Перо не бывшего,
Но в нем есть звон.
Стужи, чернильница,
Лесной канон.

О мати вечная,
Святой покров.
Любовь заречная —
Без слов.

6 октября 1915

* * *

Գրիչն, այո՛, սուր ցողուն չէ,
Բայց նրա մեջ կա զիլ դողանշ:
Թաճաքամա՞ն, դու ծառայիր
Պատարագին անտառային:

Օ՝, Տիրամայր, հավերժական,
Դու երկնային հովանի քող:
Առանց խոսքի սեր դյուքական,
Որ փոված է գետից այն կողմ:

6 հոկտեմբերի 1915 թ.

* * *

Вечер, как сажа,
Льется в окно.
Бескня прянка
Тает похотно.

Пляшет гасинца,
Прыгает тень.
В окна стучится
Старый пистолль.

Литнет к окошку
Черная гать.
Девочку-крошку
Байкает мать.

Вздыхает змейка
Сонзий тропарь:
«Сын, моя рыбка,
Сын, не гутарь».

⟨1916⟩

* * *

Մայրամուտը, ինչպես մրուր,
Պատուհանից ներս է լցվում:
Եվ կտավը՝ ճերմակաբոյր,
Իր անթափանց քողն է գործում:

Մարող շողն է քաքուն պարում,
Եվ ստվերն է թերև ցատկում:
Հին հյուսվածքը խոր խավարում
Պատուհանի փեղկն է թակում:

Լուսամուտի ջինջ ապակին
Սև ձյութով է խսկույն պատվում:
Իր պստիկ աղջնակին
Հերիաքներ է մայրը պատմում:

Ճոճռում է ճոճքը փոքրիկ,
Շարական է ասես մանում.
«Քնի՞ր, դու իմ փոքրիկ ձկնիկ,
Մի՛ ճրա, քնիր ան՝ լշ»:

(1916)

* * *

Прячет месяц за озинами
Желтый сник от солнца прото.
Высоко над луговинами
По волнику пышет зарево.

Пепой рос заря туманился,
Словно глубь очей беспечных.
Прибрела несна, как странница,
С щесошком в пальях берестяных.

На березки в роще темнозой
Серебри звонкис попесила
И с рассветом в сад сиреновый
Мотыльком порхнула весело.

(1916)

* * *

Լուսնի լիրը խրծանոցի սնարին
Բորբ արևից դեղին դեմքն է թաքցնում:
Արտսների վրա՝ երկնի կամարին,
Արևելքն իր ծիրանին է հազցնում:

Զինջ ցորերի ցոլքով այզն է մշուշվում,
Ինչպես կույսի բիլ աչքերի խորքը մով:
Եվ գարունն է անցնում հանց մի ուխտավոր,
Կեշուց կարված տերխմներով ու ցուպով:

Լորիներին՝ ստվերախիտ բացատում,
Նա կախել է զնոպոն զինդեր թանկագին,
Ու ցայդի հետ եղրևանու պուրակում
Թռվուում է թիթեռի պես խնդագին:

(1916)

* * *

По лесу леший кричит на сову.
Причутся мышки от штичек в траву.
Ay!

Сыпл медведица, и чудится ей:
Колет охотник острогой детей.
Ay!

Плачет она и трясет головой:
— Детушки-дети, идите домой.
Ay!

Звонкое эхо кричит я синеву:
— Эй ты, откликнись, кого я зову!
Ay!

〈1916〉

* * *

Խոր անտառում քաջըն է բուի վրա բղավում,
Մժղուկներն են հավերից խոտերի մեջ նվազում:

Առ՝ ։

Քնած արջին երագում թվում է թե բացատում
Որսորդն իր սուր ժանիկ ձագերին է հոշոտում:

Առ՝ ։

Նա գոռում է ու լացում և գլուխն է օրորում.

- Ո՞վ իմ փոքրիկ քոթոքներ, շուտ տուն եկեք բոլորով:
Առ՝ ։

Ալճագանքն է զրնգուն կորչում կապույտ երկնքում.

-Հե՞յ, դու ո՞վ ես, ձայն տո՞ւր ինձ, ո՞ւմ եմ այսքան ես կանչում:
Առ՝ ։

(1916)

МОЛОТЫА

Вышел зарвав дед
На гумно чаютьть:
«Выходи-ка, сосед,
Старiku подсобить».

Положил турбой
Золотые спопыт.
На гумне вперебой
Зазвенели цепы.

И ворочает дед
Немогучный край.
«Постучи-ка, сосед,
Вышибай каравай».

И под сильной рукой
Высасает зерно.
Тут и склад с мукой,
И на свадьбу вино.

За тяжелой сохой
Эта доля дана.
Тучей кошх сухой —
Будет брага хмельная.

(1916)

ԿԱԼՍՈՒՄ

Պապը վաղ է ելել տնից,
Որ օրանը կալսի շուտով.
-Դե՛, հարևան, զարքնիր քնից,
Խեղճ ծերուկիս հասիր փութով:

Նրանք մեկտեղ բերին կալում
Ոսկի խրձերն իսկույն բացին:
Եվ իրարու հերթ չտալով
Շորաները զնզգնզացին:

Քրիմնջում է պապը բարի,
Զկալսված եղոն է զնում.
«Ծեծի՛ր, դրկից, դե՛ մոտ արի,
Եվ բոքոնը զտիր հարդից»:

Ու ձեռքի տակ նրա ուժեղ
Հատիկներն են թռչում հիմի.
-Հա՛մ ածիկ է՝ ալուրի հետ,
Հա՛մ հարսանյաց առատ զինի:

Մեր բաժինը սա է վերուստ՝
Գնալ հետքից ծանր արորի...
Կալսել է հասկն անկորուստ,
Եվ խմիչքն էլ թունդ կլինի:

(1916)

* * *

Скупались звезды в недидичном бреде.
Жутко и страшно проснувшейся бредне.
Пьяно кружуся я в роще памяти,
Хочется звезды рукою помяты.
Блестятси гусли веселого лада,
В озере пепицом моей лица.
Груди упруги, как сочные дути,
Ластится к вихрам, чтоб в кости сей дути.
Тает, как радуга, зарыка вечерня,
С тихою радостью в сердце вечерня.

(1916)

* * *

Աներևույթ ցնորքում ջինջ աստղերը լողացան:
 Սահմոկելով ու ահով ուռկաններում արքնացան:
 Ու ես հարրած շրջում եմ պուրակի մեջ դալկացած
 Եվ ուզում եմ աստղերը ճմոքելով բերել ցած:
 Նվազում է տավիրը մեղեղիներ ներդաշնակ,
 Փրփրածուփի լճակում ջրահարսն է լողանոմ՝
 Շերմակ կուրծքը բոլորված, նման հյութեղ շամամի,
 Եվ իրանն է գեղանի հողմապտույտ գալարվում,
 Մայրամուտն է ծավալվում, հալվում ինչպես ծիածան,
 Սի ծով խինդրով իմ սրտում ժամերգություն է անձայն:

(1916)

* * *

Без шалки, с лыковой котомкой,
Стирая пот свой, как елей,
Бреду дубравною сторонкою
Под тихий шелест тополей.

Иду, застегнутый воренкой,
Сажусь под яблык на луркои.
На мне дыришан подлеска,
А подножья мой — подожок.

Плою я стих о светлом рае,
Довольный мыслью, что живу,
И крихи сочные бросаю
Лесным каманикам на траву.

По лопуху промяты стежки,
Вдали озерный купорос,
Цепляюсь в колейки сережки
Обмытых до земли берес.

И по кустам межи соседней,
Под возглашенья гулких сон,
Внимаво, словно за обедней,
Молебни птичьих голосов.

(1916)

* * *

Գլուխս բաց, մախաղով իմ քրտենի,
Ու սրբելով զաղջ քրտինքս ձիթայուղ,
Թափառում եմ անտառի կողմ մրտենի,
Բարդիների սոսավի տակ աներկյուղ:

Ես գնում եմ՝ մեջքս կապած պարանով,
Ու նսոում եմ մարգագետնում, դեզի տակ,
Վրաս առնում բաճկոնակս ծակծկված,
Ձեռքիս պահած կեռ մահակս՝ ուղեկից:

Երգ եմ ձոնում ես լուսաշող դրախտին,
Գոհ այն մտքից, որ ապրում եմ ու դեռ կամ,
Ու գուղձեր եմ նետում հյութեղ թավ խոտին,
Ուր անտառի շամբուտներն են շնկշնկան:

Կոատուկի արահետն է տրորված,
Հեռվում լիճն է սև արջասպի պես ծփում,
Դալարագեղ բարդիներին փաթարված
Կատվախտի պոշուկներն են ինձ կպչում:

Հանդարաժան ծաղկափթիք թփերից,
Սև բուերի կոփնչի տակ քննածայն,
Ունկ եմ դնում կախարդական հավքերի
Ծաշաժամի մաղքանքները ծխսական:

(1916)

* * *

Колокольчик среброзвонный.
Ты поешь? Иль сердцу снится?
Свет от ризовой иконы
На алтарях моих роспинах.

Пусть не я тот нежный отрок
В голубином крыльевен писке,
Сон мой радостен и яркий
О позднем перелеске,

Мне не нужен вздох магии,
Слюшу с тайной не обняться.
Научи, чтоб чайкою бы гло
Никогда не просыпаться.

График 1917

* * *

Ո՞վ իմ զիլ զանգակ, արծաթահնչյուն,
Այդ դրու ես երգում, քե՞զ ես՝ երազում:
Սրբապատկերի ցոլքը վարդագույն
Դիպել՝ աչքերիս ժանյակ է հյուսում:

Ասենք քեզ ես չեմ այն հեզ պատաճին՝
Աղավնու ծափող թներին նստած,
Սակայն բարի է, երկնի քարանին
Բացատի մասին երազն իմ տեսած:

Ավա՞ղ, ինձ պետք չէ հառաջը շիրմի,
Խոսքը չի կարող զաղտնիքին գրկել:
Դու ինձ ուսուցի՞յն, որ հնար լինի
Խոր քնից կանուխ չարքնանալ երբեք:

I լինդրվարի 1917 թ.

* * *

Под красным вязом крыльце и извор,
Луна над крышей, как злат бугор.

На синих окнах накапан лик:
Бредет по туче севою Старик.

Он смуглой горстью моек тихих дрожь
Бросает звезды — озимый сев.

Возрастает ливня, и зерна душ
Со звоном тебя спадают в глушь

Я помню время, оно, как звук,
Стучало клювом в древесный сук.

Я был не элаке, но костный ум
Уж верил в поле и воинский шум.

В меже под слью, где облак-тын.
Мне спились реки златых долин.

И слыпал дух мой про край холмов,
Где есть рожденье в прославе стар.

«1917»

* * *

Ալ ծփենու թկի տակ ետնամուտք է ու գավիր,
Տանիքից վեր լուսինը ասես ոսկու դեզ է մի:

Լուսամուտին կապուտակ կաթիլներն են կերպ առնում,
Մի ծերուկ է ալեհեր ամպի վրա սավանում:

Նա իր թխլիկ բուերով անտառների խորքերում
Ծող աստղեր է շաղ տալիս աշնան խոնավ հերկերում:

Ուռճանում է արտը ծով, և սերմերը ոգեղեն
Դողանջունով երկնքից վար են ընկնում մայր հողին:

Կար մի հնչուն ժամանակ, որը, ինչպես փայտփորիկ,
Հարվածում էր ոստերին սուր կտուցով իր փոքրիկ:

Իսկ ես ծոցում ծով արտի, բայց քարացած խելքս սին
Հավատում էր դաշտերին ու ջրերի խշողին:

Եղևնուտի թիլ հեռվում, ուր ամպերն են երիգել,
Հովիտների ոսկեղեն գետակներ եմ երազել:

Եվ իմ հոգին գերվել է բլուրների եզերքին,
Ուր բառերի ցանքերում ծնունդ կա մի անմեկին:

(1917)

* * *

Пиши скаты, ронци голы,
От водя туман и сырость.
Колесом за сини горы
Солнце тихое скатилось.

Дремлет взрытая дорога.
Ни естудия примечкалось,
Что совсем-совсем немногого
Ждуть зимы седой осталось.

Ах, и сам я в чаще звонкой
Увидал вчера в тумане:
Рыжий месяц жеребенком
Запрягался в наши сани.

1917

* * *

Մերկ պուրակներ, հնձած արտեր,
Ջրից ելնող մշուշ քերև,
Գլորվելով արևն արդեն
Անցավ կապույտ լեռան ետև:

Քուն է մտել խարիսուլ ճամփան
Ու երազում խորհում է լուռ,
Որ ել ոչինչ չի մնացել
Շերմակահեր ձմռան գալուն:

Ա՞հ, ես ինքս խոր թափուտում
Տեսա երեկ՝ ամպը հագին
Շեկ լուսինը, ինչպես մտրուկ,
Ոնց եր լծվել մեր սահնակին:

1917

* * *

7. И. Кашинов

Зе лесная прическа,
 Лесническая грудь,
 О тонкая береска,
 Что загляделась в пруд?

Что шевчет тебе ветер?
 О чём звенит певок?
 Иль хочешь в косы-ветви
 Ты лунный требешок?

Открой, открай мне тайну
 Твоих цареесных зум.
 Я позабыл — печальный
 Твой предсессний зум.

И мне в ответ березка:
 «О любопытный друг,
 Сегодня почью змеидной
 Здесь следы лил пастух.

Луна стелила тени,
 Сняли зеленя.
 За голые изолени
 Он обинчил моли.

* * *

L. P. Կաշինային

Սանրվածքի՝ կանաչ տեսքի,
Կուրծքի՝ անբիծ ու կուսական,
Ո՞վ նրբիրան իմ լույս կեչի,
Ի՞նչ ես տարվել լճով այդքան:

Չեփյուն ի՞նչ է շշնջում քեզ,
Ոսկի ավազն ի՞նչ է ասում,
Թե՞ հյուսքներիդ համար պես-պես
Լուսնի արծաթ սանրն ես ուզում:

Մի քաքցրու հոգուդ խորքում,
Գալունիքներդ մեկնիր դու ինձ,
Ես սիրեցի աշնան զրկում
Քո խշշոցը տրտմաթախիծ:

Եվ կեչին ինձ պատասխանեց.
«Ո՞վ հարցասեր իմ լավ ընկեր,
Հովհին իմ տակ արցունք թափեց
Աստղաշաղախ ողջ այս զիշեր:

Լուսնի ցոլքն էր շուրջս փովել,
Խոտերն էին փայլուն վերմակ,
Սերկ ծնկներիս նա զերմ փարվել,
Ու զրկել էր կուրծքս ճերմակ:

И так, вдохнувши глубко,
Сказал под звон листей:
«Прощай, моя голубка,
До новых журавлей».

15 августа 1918

Հետո հանեց նա խոր ինքոց
Թավ ճյուղերիս շրջյունի տակ,
Եվ ինձ ասաց. «Մնաս բարո՞վ,
Մինչ նոր գարուն, իմ հերշտակ»»:

15օգոստոսի 1918 թ.

* * *

Ветры, нётры, о снежные ветры,
Замечтите мою прошлую юность,
Я хочу быть отроком светлым
Иль цветком с луговой менаж.

Я хочу под гудок наступший
Умереть для себя и для всех,
Колокольчики звездные в уши
Насыпает вечерний снег.

Хороша бестуманная трель его,
Когда точит он боль в луре.
Я хотел бы стоять, как дерево,
При дороге на одной ноге.

Я хотел бы под конские храпы
Обниматься с соседним кустом.
Подымайтесь же вы, лунные лапы,
Мого грустя в пейзажа вслух.

(1919?)

* * *

Օ՝, հողմե՞ր, հողմե՞ր, ձնահյուս հողմեր,
Դուք կյանքն իմ անցյալ ավեր ու քաղեք:
Ես կուգեմ դառնալ պատաճի մի նոր,
Կամ մարգագետնում բուսած մի ծաղիկ:

Կուգեմ հովվի սրնզի կանչով
Ես բոլորի տեղ մեռնել ձեր գրկում:
Աստղային զանգերն անուշ դողանջով
Իրիկվա ձյունն են ոմկերս խցկում:

Ի՞նչ լավ է իր այդ գեղգեղանքն անխառն,
Եթք ցավն է խեղբարում բքի մեջ նրա:
Կուգեի կանգնել ես ինչպես մի ծառ,
Հին ճամփի եզրին՝ մի ոտքի վրա:

Եվ խոռոցի տակ հոգնած ձիերի
Կուգեի գրկել ես քոփն այն մոտիկ:
Դե՛, դուք վեր հանեք, լուսնային թաքեր,
Թախիծն իմ դույլով՝ դեպ անհուն երեք:

(1919)

* * *

Кто я? Что я? Только лишь мечтатель,
Синь очей утративший во мгле,
Эту жизнь проходит я словно кстати,
Заодно с другими на земле.

И с тобой целуюсь по привычке,
Потому что многих поклял,
И, как будто вождая спички,
Говорю любовные слова.

«Дорогая», «милый», «шаренка»,
А в душе всегда одно и то же,
Если тронуты страсти в честолюбие,
То, кончию, правды не найдешь.

Оттого душе моей не место
Не желать, не требовать огня,
Ты, мой ходячая березка,
Создана для многих и меня.

Но, всегда ища себе родную
И томясь в неласковом плетне,
Я тебя нисколько не ревную,
Я тебя нисколько не кляну.

Кто я? Что я? Только лишь мечтатель,
Синь очей утративший во мгле,
И тебя любил я только кстати,
Заодно с другими на земле.

(1925)

* * *

Ո՞վ եմ ես, ի՞նչ եմ, լոկ մի երազող՝
Կապույտն աշքերիս մեզում կորցրած,
Այս կյանքն ապրել եմ ես ասես իզուր
Այլոց հետ մեկտեղ՝ այս երկրի վրա:

Ես քեզ հիմա էլ զգվում եմ այնպես,
Ինչպես շատերին՝ ըստ սովորության,
Եվ լուցկու այրվող հատիկների պես,
Սիրո խոսքեր եմ քեզ մետում ունայն:

- Թաւ՝ նկս, քննո՞ւշ, ես՝ հար քո գերին,-
Նույնն է հավեռ հոգուս մեջ, սակայն,
Եթե մարդուս մեջ դիաչէս կրտերին,
Ապա, իհարկե, չես գտնի ճիշտ բան:

Դրանից էլ գուցե, հոգուս էլ ցավ չէ
Կրակ չուզելը խավարում այս մառ,
Դո՞ւ, իմ նրբիրան, իմ քայլող կեչի,
Ստեղծված ինձ ու շատերի համար:

Բայց միշտ փնտրելով մի ջերմ հարազատ,
Եվ տաճջակելով բիրտ գերության ծոցում,
Ես քեզ չեմ խանդում, դու եղիր ազատ,
Ես բոլորովին քեզ չեմ անիծում:

Ո՞վ եմ ես, ի՞նչ եմ, լոկ մի երազող՝
Կապույտն աշքերիս մեզում կորցրած,
Եվ քեզ սիրել եմ ես ասես իզուր
Այլոց հետ մեկտեղ՝ այս երկրի վրա:

(1925)

* * *

Так всегда, как в пыльную пирутину,
Когда свершается всех дней круговорот,
Любой из нас, приподнявши кружку,
В нее слезу пачащую врощает.

Мы все устали. Да, устали очень.
И потому наш голос за тобой
За ватильковые, смешающиеся очи
Над недовольством и глупкою сурбоя.

(1925)

* * *

Այդպես է միշտ, ինչպես զիմով խնջույքում է ոլորվում,
Եթք օրերի շրջապտույտ վերջին լիրն է բոլորվում,
Մեզմից ով էլ կենաց բաժակ բարձրացնել ցանկանա,
Նրա մեջ իր արցունքները նա կհեղի ականա:

Մենք բոլորս շատ ենք հոգմել, այն՝ հոգմել սին խարով,
Դրա համար մենք մեր ձայնը քեզ ենք բողնում հեզարար,
Վերուստ տրված մեր այս բախտի վրա անհոգ ծիծաղող
Ըստ այդ կապույտ, մեղմաժպիստ աշքերի ու քեզ համար:

(Հոկտեմբեր, 1925 թ.)

ЖЕНЕ РОКОТОВУ

Починши паша встрети, споры и счастья?
Был тогда я молод, холод был и ты.
Счастье было блажко, жальсь была иска.
В дни осенних хмурок в нас цвела весна.
Мы теперь устали. Нам бы как-нибудь
Поспокойней выбрать ежедневный путь.
Нам бы поскорее завершить свой круг...
Разве я не правду говорю, мой друг?

23 декабря 1922 г.

* * *

Ժհնյա Ռոկովովին

Հիշո՞ւմ ես մեր փոխայցերը, անուրջներն ու վեճերը.
 Զահել էի ես այնժամ, զահել էիր նաև դու,
 Բախտը մոտ էր մեզ այնքան ու պարզ՝ կյանքի էջերը,
 Աշնան մռայլ օրերին մեր մեջ գարունն էր ծաղկում:
 Դե՛, մենք հիմա հոգմել ենք: Եվ երանի՝ թե մի կերպ
 Կարենայինք հանգիստ ընտրել ամենօրյա մեր ճամփան,
 Եվ մեր լիրը շուտափույթ ավարտելինք մինչև վերջ...
 Մի՞թե ճիշտ չեմ ասում ես, իմ մտերիմ բարեկամ:

23 դեկտեմբերի 1925 թ.

* * *

До свиданья, друг мой, до свиданья.
Ми́лый мой, ты у меня в груди.
Предвзятое расставанье
Обещает встречу впереди.

До свиданья, друг мой, без руки,
без стока,
Не грусти и не печаль бровей, —
В этой жизни умирать не ново,
Но и жить, конечно, не новей.

(1925)

* * *

Յտեսությո՞ւն, իմ բարեկամ, մնաս բարով,
Իմ սիրելի, կրծքիս տակ եմ ես քեզ տանում,
Նախանշված բաժանումն այս ճանապարհով
Մեզ առջևում նոր հանդիպում է խոստանում:

Յտեսությո՞ւն, իմ լավ ընկեր, առանց ձեռքի, առանց խոսքի,
Դու մի՛ թախծիր և հոճքերդ գուր մի կիտիր,-
Մեր այս կյանքում, մեռնելն, անշուշտ, նոր չէ խսկի,
Բայց ապրելն էլ, հարկավ, նոր չէ ու անխստիր:

27 դեկտեմբերի 1925 թ.

DUBIA

В ЭТУ НОЧЬ

В эту ночь тревожно-голубую,
Распустились ольхи и березы,
И прозрачный воздух на поляны
Уронил серебряные слезы.

На рассвете зорька золотая
Загорелась ярким перламутром
И шепнула сонной деревушке:
«С добрым утром!»

⟨1913⟩

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ

Եվ այս գիշեր՝ հուզումնալի-կապտաքույր,
 Կեչիները ու լաստիները բացվեցին,
 Ու կորցրեց երկինքն հեռու բացատում
 Արծարափայլ արցունքներն իր աստղածին:

Արշալույսին այգը ցոլաց ոսկեջինջ
 Ու բռնկվեց վառ սադափով փառափոր,
 Եվ շշնչաց նիրիող գյուղի ականջին.
 «Բարի՝ առավոտ»:

(1913)

УЙТИ БЫ...

Мне снится родимое поле,
Все снится задумчивый лес
И тихая весна на воле,
Как отзовок далеких небес.

Осипы шумят за полями
В алмазах весенних лучей,
И звонко лепечет струями
Певун сияющий - ручей...

Уйти бы в родимое поле,
В зеленый задумчивый лес
И тихо смеяться на воле,
И петь о лазури небес...

⟨1917⟩

ԳՆԱՅԻ...

Երազիս գալիս է մեր դաշտը հարազատ,
Ծարունակ մեր անտառն եմ տեսնում մտախոհ,
Եվ մեղմ երգն եմ լսում անհունի մեջ ազատ,
Ինչպես մի երկնային արձագանք հեռավոր:

Կաղամախիներն են դաշտից դեն դողլոջում,
Բիլ աղանանդներում զարնանային շողերի,
Եվ Ժիր առվակներն են այնտեղ զի խոխոջում
Լուսաշինջ շիթերով հակիմք ցողերի:

Երանի՝ զնայի եզերքն իմ հայրենի,
Մեր անտառն այն կանաչ ու հավերժ մտախոհ,
Ազատության գրկում որ խաղաղ խնդայի
Ու երգեի երկնի լազուրը լայն ու խոր:

(1913)

В ОЖИДАНИИ ЗИМЫ

Под осенними осинами
Зайка скаже говориг:
— Посмотри, как наутриками
Наш осинничек обвит.
Замелькали знати белые,
Закрасел в дубраве лист;
Сквозь деревья помертвевые
Чей-то слышенвой и сист.
То лина идет сердитая —
Горе бедному ясерию!
Поспешим к ее прибытию
Шубку выбелить свою. —
Под осенними осинами
Обилялись друзья, молчали...
Попергнувшись к солнцу спинками —
Шубки серые белят.

(1913–1914?)

ԶՍՈՒԱՆ ՍՊԱՍՈՒՄ

Աշնանային ծեր կաղամախու տակ
 Զրույց են անում երկու նապաստակ.
 -Նայի՞ր,- ասում է մեկը մյուսին,-
 Մեր կաղամախին ոստայնով պատվել,
 ճերմակ, նրբարել շալով փարարվել
 Ու կայծկլսում է սարաֆանն ուսին:
 Կաղնու տերևն է կարմրին տալիս
 Եվ ինչ-որ մեկի սովորն է գալիս:
 Մեկի ոռնոցն է տանգնապով լսլուն,
 Միսած անտառի ծառերին հյուսվում,
 Այդ ցուրտ ձմեռն է գալիս զայրացած,
 Խեղճ գազանների պատուհասն անսանձ...
 Աշնանային պարզ կաղամախու տակ
 Իրար են գրկում ընկերները տաք,
 Ու մեջքով դեպի արևն են դառնում
 Եվ գորշ մորթերին ճերմակ են խառնում:

(1913-1914)

ПАСТУХ

Я спою на луг росистый
Пустую скотину...
Там у речки, речко быстрой,
Срезжу камышину...
Придурялю камышину,
Сделаю свирель я
И рассыплюсь словесиной
Переливной трелью.

(1913–1914?)

ՀՈՎԻԿ

Հոտն իմ կայտառ դեպի ցողոս
Մարզագետին ես կրշեմ...
Եվ ժիր վազող գետակի մոտ
Մի ձիգ եղեգ դուրս կքաշեմ...
Ու եղեգն այդ նուրբ կծակեմ,
Կշիմեմ մի դալար շվի,
Սոխակի պէս անուշ կածեմ,
Գեղգեղանքս կտարածվի:

(1913-1914)

НОЯБРЬ

На белом снеге оттиск лапок
Медвежьих гусиных стад,
И зончё голос нежных маток
И смех косматых жеребят.

За сетью снежной паутины
Зимующий темнеет стог.
И, как старухи, горбят стики
Лесовья вдоль больших дорог.

⟨1916?⟩

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Ճերմակ ձյունին՝ դանդաղաշարժ մայր սագերի
 Լողակների դաշված հետքեր՝ խառն ու խրթին,
 Եվ զիշ խրխինջ գորովալից մատակների
 Ու քավամազ մտրուկների ուրախ տրտինգ:

Ու նրբահյուս ձյան քողից այն կողմ քնած
 Գորշ դեգերն են սևին տալով լուս ձմեռում:
 Եվ եղերքին մեծ ճամփերի ծառերն հոգնած
 Ծեր կանանց պես սապատճերն են ասես ծոռում:

(1916)

№ 916

и буягей. Их можно сравнить
с теми группами, которые
зародились на земле в прошлом,
когда земля была суша.

Красивые цветы болота
такие болотные и морозильные,
но некоторые из них
заслуживают быть приуроченными к горам
таким же образом как и в горах
народа севера речного озера,
которые они
имеют в своем маине разговоре
они называют зелено-зелеными
или зелено-зелеными-зелеными и
именно зелено-зелеными и
зелено-зелеными-зелеными

Среди лесов

ՎԵՐՋԱԲԱՆԻ ՓՈԽԱՐԵՆ

ԿԱՐԾԻՔ

Վ. Սաղայանի կազմած Սերգեյ Եսեմինի «Վաղ
շրջանի բանաստեղծություններ (1910-1915 թթ.)»
ժողովածով մասին

Վահան (Վլադիմիր) Մաղալյանը իբրև քանաստեղծ ու քարգմանիչ նոր անուն չէ մեզանում: Արդեն շուրջ կես դար է, ինչ նրա ինքնուրույն ստեղծագործություններն ու քարգմանությունները տպագրվում են Հայաստանի ու արտերկրի գրական մամուլում ու այլ պարբերականներում, ինչպես և լուս են տեսնում առանձին գրքերով՝ արժանանալով ընթերցող լայն շրջանների դրվատանքին: Նրա մեծ բարեխղճությամբ կատարած քարգմանությունները հիմնականում ուսւերենից, գերմաներենից ու վրացերենից են: Եվ այստեղ պետք է նկատել այն կարևոր իրողությունը, որ նա ընտրում է այնպիսի գործեր, որոնք նախկինում հայերեն չեն քարգմանվել: Նույնը վերաբերում է նաև ուս մեծ քնարերգակ Ս. Եսենինի բանաստեղծություններին, որոնց մի զգալի մասը, հատկապես վաղ շրջանի ստեղծագործությունները, մինչև այժմ հայերեն չեն քարգմանվել:

Վ. Մաղալյանի կողմից Եսենինի այդ շրջանի շուրջ 100 բանաստեղծություն գրերեն ամբողջությամբ հայերեն է քարգմանվում առաջին անգամ, որոնք համարունչ են բնագրերին և, մեր կարծիքով, կատարված են բժախնդությամբ ու վարպետությամբ, պահպանված են Եսենինյան տողերի ոիքմն ու բնարականությունը, իմաստն ու տրամադրությունները, բանաստեղծի հոգու զերմությունն ու խորի յուրահատկությունները: Նա Եսենինի նույն շրջանում գրած մոտ երկու տասնյակ բանաստեղծություններ, որոնք ուրիշների կողմից նախկինում քարգմանվել ու տպագրվել են բանաստեղծի հայերեն հատորյակներում, նորովի է քարգմանել՝ նկատելով դրանցում տեղ գտած որոշ թերություններ ու բնագրային զգալի շեղումներ: Այժմ, երբ դրանք համեմատում ենք նոր քարգմանությունների հետ, տեսնում ենք, որ վերջիններս ավելի հարազատ են բնագրերին և հնչում են ավելի մաքուր ու զուլալ:

Ասվածը իմնավորեկու համար քերենք միայն մեկ օրինակ.
Եսենինը ձմռանը նվիրված մի բանաստեղծություն ունի, որի
առաջին տունը հետևյալն է.

*Поет зима - аукает,
Мохнатый лес баюкает
Стозвоном сосняка.
Кругом с тоской глубокую
Плытвут в страну далекую
Седые облака.*

Ահա այս վեցյակը Համո Սահյանի թարգմանությամբ.

*Ծերմակ թիկացն ուսիմ առնում,
Մուր անդառն է ականջ անում
Ջում-ձմեռվա երզին:
Ուր որ նայես, իրար զալիս,
Գորշ ամպերն են ըսկիմ լուսիս
Դևսի հեռու երկիր:*

Իսկ դրա նոր թարգմանությունը հնչում է այսպես.

*Զնեռն ինչ-որ երգ է մանում,
Խոր անդառի քումն է լուսում
Սոսիների խմբերզով:
Եվ ամենուր բախիծով իսոր
Լուր չլում են երկիր մի նոր
Գորշ ամպերը երկնքով:*

Ինչպես տեսնում ենք, այս նոր թարգմանությունը ավելի մոտ ու հարազատ է բանգրին:

Վ. Մաղայանի թարգմանություններից կարելի է նման բազմարիվ օրինակներ բերել՝ ցույց տալու համար նրա կատարած աշխատանքի լրջությունն ու թարեխաղնությունը և պատշաճ մակարդակը: Իսկ եթե նրա թարգմանություններում նկատելի են նաև ինչ-ինչ վրիպումներ ու բերություններ, ապա դրանք չեն ստվերում սույն ժողովածուի արժանիքները, որը կարող է հիմք դառնալ Եսենինի նույն բանաստեղծությունների հետագա, ավելի կատարյալ թարգմանությունների համար: Ուստի, Վ. Մաղայանի կազմած ներկա ժողովածուն երաշխավորելով տպագրության, կարծում ենք, որ այն կունենա իր հաջողությունները, կարժանանա թարգմանիչների և ընթերցողների շերմ ընդունելությանը և միաժամանակ ԵՊՀ իրատարակչության կողմից մի լավ նվեր կիմի ոռու մեծ բանաստեղծի ծննդյան 120 և եղերական մահվան 90-ամյակներին, որոնք լրանում են ընթացիկ տարում:

ՀԵՆՐԻԿ ԷԴՈՅԱՆ
Բանաստեղծ, գրականագետ, թարգմանիչ

15 հունիսի 2015 թ.

ԳՐՔՈՒՄ ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՆԿԱՐՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

1. Սերգեյ Եսենին, 1922 թ.
2. Սերգեյ Եսենին, զործ՝ գեղանկարիչ Գ. Գրիգորյանի (Ձիոտսոն)
3. Սերգեյ Եսենինի ծնողները
4. Սերգեյ Եսենինը իր հասակակիցների շրջանում, 1909-1910 թթ.
5. Սերգեյ Եսենինը քոյլերի հետ, 1912 թ.
6. Սերգեյ Եսենինը Մոսկվայում, 1912 թ.
7. Սերգեյ Եսենինը Պետերբուրգում, 1913 թ.
8. Սերգեյ Եսենին, 1913 թ.
9. Սերգեյ Եսենին, 1914 թ.
10. Սերգեյ Եսենին, 1915 թ.
11. Ս. Եսենինի բանաստեղծությունների «Ուայունիցա» առաջին ժողովածովի շապիկը (1916 թ.)
12. Պատկերներ Եսենինի ծննդավայրից՝
 - ա) Այն տունը, որտեղ ծնվել է Ս. Ա. Եսենինը
 - բ) Այն դպրոցների շենքները, որոնցում սովորել է Ս. Ա. Եսենինը
 - գ) Տեսարան Կոստանտինովո գյուղից
 - դ) Զիեր
 - ե) Կեչիներ

ՆՄՈՒՇՆԵՐ ՍԵՐԳԵՅ ԵՍԵՆԻՆԻ ԶԵՌԱԳՐԵՐԻՑ (Էջեր 58-61)

1. «Պետս» բանաստեղծության ինքնագիրը
2. «Աստղեր» բանաստեղծության ինքնագիրը
3. «Հուշեր» բանաստեղծության ինքնագիրը
4. «Տիտուր է...» բանաստեղծության ինքնագիրը

СОДЕРЖАНИЕ

«Поэтическое сердце России»	6
1910	
«Вот уж вечер. Роса...»	38
«Там, где капустные грядки...»	38
«Поет зима – аукает...»	40
Подражанье песне	42
«Выткался на озере алый свет зари...»	44
«Дымом половодье...»	46
«Сыплет черемуха снегом...»	48
Калики	50
«Упоенье – яд отравы...»	52
1910-1912	
Поэт («Он бледен. Мыслит страшный путь...»)	54
Ночь («Усталый день склонился к ночи...»)	56
1911	
«Под венком лесной ромашки...»	62
«Темна ноченька, не спится...»	64
Звезды	66
И. Д. Рудинскому («Солнца луч золотой...»)	68
1911-1912	
Воспоминание («За окном, у ворот...»)	70
Моя жизнь	74
Что прошло – не вернуть	76
Ночь («Тихо дремлет река...»)	78
Восход солнца	80
К покойнику	82
Зима	84
Песня старика разбойника	86

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

«Ո-ուսաստանի քնարական սիրտը».....	6
1910	
«Ահա իշավ լուրջ իրիկուն...».....	39
«Այնտեղ, ուր այգը կաղամբի ձգված...»	39
«Զմեռն ինչ-որ եղա է մանում...».....	41
Երգի նմանակում	43
«Այզարացի ցոլքն է բոսր...»	45
«Տիղմը ծխի պես ցրվեց...»	47
«Թխենին առատ ձյուն է շաղ տալիս...».....	49
Ուխտավորները.....	51
«Չմայանքը սոսկ մի խայթ է բույնի...».....	53
1910-1912	
Պոետ («Նա գունատ է...»)	55
Գիշեր («Հոգնած օրը թերվեց դեպի մայրամուտ...»)	57
1911	
«Երիցուկի պսակի տակ անտառում...»	63
«Մըին գիշեր է, չի լինում քնել...»	65
Աստղեր	67
Ի. Գ. Ռուժինսկուն («Ոսկի շողը արևի...»)	69
1911-1912	
Հուշեր («Այնտեղ՝ դրսում, դարպասի մոտ...»)	71
Իմ կյանքը	75
Ինչ անցել է, ես չես դարձնի	77
Գիշեր («Գետն է խաղաղ նիրիում...»).....	79
Արևածագ	81
Ննջեցյալին.....	83
Զմեռ.....	85
Տեր ավազակի երգը.....	87

1912

«Заиграй, сыграй, тальяночка, малиновы меха...»	88
«Матушка в Купальнице по лесу ходила...»	90
«Задымился вечер, дремлет кот на брусе...»	92
Поэт («Тот поэт, врагов кто губит...»)	94
Капли	96

БОЛЬНЫЕ ДУМЫ

«Нет сил ни петь и ни рыдать...»	98
«Я ль виноват, что я поэт...»	98
Думы	100
Звуки печали	102
Слезы	104
«Не видать за туманною далью...»	106
Вьюга на 26 апреля 1912 года	108
Пребывание в школе	110
Далекая веселая песня	112
Мои мечты	114
Брату человеку	116
«Я зажег свой костер...»	118
Деревенская избенка	122
Отойди от окна	124
Весенний вечер	126
«И надо мной звезда горит...»	128

1912-1913

Исповедь самоубийцы	130
«Я положил к твоей постели...»	134

1913

«Грустно... Душевные муки...»	136
«Ты плакала в вечерней тишине...»	138
У могилы	140
Береза	142

1912

«Հնչի՞ր, հարմոն, ախորժալուր, նվազներդ առաստ ածիր...»	89
«Համբարձման տոնին մայրս անտառում երկար թափառել...»	91
«Իրիկունն իր ծովսն է մանում...»	93
Պուտը («Նա է պուտ, ով քշնամուն չի ներում...»)	95
Կարիլներ	97

ՀԻՎԱՆԴԻՍ ԽՈՀԵՐ

«Ես չեմ կարող ել չերգել ու չլացնել...»	99
«Մեղափո՞ր եմ ես արյոց...»	99
Խոհեր	101
Տիրության հնչյուններ	103
Արցունքներ	105
«Չի նշնարվում...»	107
1912 թվի ապրիլի 26-ի բոյքը	109
Դպրոցում	111
Հեռափոր ուրախ երգ	113
Իմ երազները	115
Եղբորս՝ մարդուն	117
«Ես վատեցի իմ խարոյեկը...»	119
Գյուղական կյուղակ	123
Հեռացիր իմ պատուհանից	125
Գայնանային իրիկուն	127
«Եվ իմ վերևում մի աստղ է վառվում...»	129

1912-1913

Ինքնասպանի խոստովանությունը	131
«Ես քո սնարին դրել եմ անփոյք...»	135

1913

«Տիսուր է... Հոգու տառապանքները...»	137
«Լալիս էիր դու իրիկվա մով անդրբում...»	139
Շիրիմի մոտ	141
Կեշին	143

1913-1914

Микола	144
«На небесном синем блюде...».....	154

1914

«Зашумели над затоном тростники...».....	156
«Край любимый! Сердцу снится...».....	158
Осень (Р. В. Иванову).....	160
«Не ветры осыпают пущи...»	162
В хате.....	164
«Сторона ль моя, сторонка!...».....	166
«Чую радунницу божью...»	168
«По дороге идут богомолки...»	170
«Край ты мой заброшенный...».....	172
«Топи да болота...».....	174
Пороша.....	176
Село (из Тараса Шевченко).....	178
«Колокол дремавший...»	180
Кузнец.....	182
С добрым утром!	186
Егорий	188
Молитва матери.....	192
Богатырский посвист	194
Что это такое?	198
Узоры.....	200

1914-1915

Буря.....	202
«Ты ушла и ко мне не вернешься...»	204
Королева.....	206

1915

«На плетнях висят баранки...»	208
Табун	210
«Алый мрак в небесной черни...»	214
«В лунном кружеве украдкой...»	216
Удалец.....	218
Сонет	220

1913-1914

Սիկոյա	145
«Երկնի կապույտ սկուտեղին...»	155

1914

«Գետախորշում զով գեփյուղից եղեգմերը խշշացին...»	157
«Սիրասուն եզերը, պիտս է երազում...»	159
Աշոն (Ռ. Վ. Իվանովին)	161
«Հողմերը չեն, որ ծածկում են բավուտմերը...»	163
Խոճիրում	165
«Ա՝ յ թե երկիր իմ, հայրենի եզերը...»	167
«Զգում եմ Աստծո երանությունը...»	169
«Դանապարհով ոխտավորներն են զնում...»	171
«Եզերը դու իմ, վաղոց լրված...»	173
«Դահճուտներ ու խրտուտներ են...»	175
Զյոնավոշի	177
Գյուղ (Տարաս Չեխովինցից)	179
«Նիրիող զանգի դողանջից...»	181
Դարրինը	183
Բարի՝ առավոտ	187
Եգորի	189
Մոր աղոքը	193
Դյուցազնական սուլոց	195
Սա ի՞նչ է	199
Զարդանախշեր	201

1914-1915

Հողմը	203
«Դու հեռացար ու չես դառնա էլ ինձ մոտ...»	205
Թագուհի	207

1915

«Ճանկապատերին բամբեր են կախված...»	209
Երամակ	211
«Ալվան մուրը սևերի մեջ երկնային...»	215
«Լուսնի ժամյակի մեջ բարուն...»	217
Կտրիճը	219
Սոնես	221

Чары	222
Черемуха	224
«О дитя, я долго плакал над судьбой твоей...»	226
Старухи	228
«У крыльца в худой логушке деготь...»	230
Рюрику Ивневу («Я одену тебя побирушкой...»)	232
«На лазоревые ткани...»	234
«Я странник убогий...»	236
Бабушкины сказки.....	238
Плясунья	240
«Тебе одной плетут венок...»	242
«Занеслися залетною пташкой...»	244
Колдунья	246
Русалка под Новый год.....	248
Поминки.....	250
Разбойник.....	252
«Белая свитка и алый кушак...»	254
«Наша вера не погасла...»	256
«Перо не быльница...»	258
 1916-1919	
«Вечер, как сажа...».....	260
«Прячет месяц за овинами...»	262
«По лесу леший кричит на сову...»	264
Молотьба.....	266
«Скупались звезды в невидимом бреде...»	268
«Без шапки, с лыковой котомкой...»	270
«Колокольчик среброзвонный...»	272
«Под красным вязом крыльцо и двор...»	274
«Нивы скаты, рощи голы...»	276
«Зеленая прическа...»	278
«Ветры, ветры, о снежные ветры...»	282
 1925	
«Кто я? Что я? Только лишь мечтатель...»	284
«Так всегда, как в пьяную пирушку...»	286

Կախարդանք	223
Թիւննի.....	225
«Օ՝, մանկիկ իմ...»	227
Պատավները	229
«Մոտքի մոտ ընկած հիմ տաշտում...»	231
Ոյորիի Խվնիխն («Ես քեզ սիրով կհազգնեմ ցնուտիներ մուրացկանի...»)	233
«Լազոր երկնքի պատառին...»	235
«Ես մի պանդոխա ոլխտափոր եմ...»	236
Տատիկի հեքիաբները	239
Պարուիլի.....	241
«Քեզ մի հյուսկեն դափնեպսակ...»	243
«Գարնան չվեկ թռչնակի պես...»	245
Կախարդը	247
Զքահարը Նոր տարվա շեմին	249
Հոգեհաց	251
Ավազակը	253
«Հազին ճերմակ պարահանդեձ...»	255
«Չի մարել մեր հավատը սուրբ...»	257
«Գրիշն, այո՛, սուր ցողուն չէ...»	259

1916-1919

«Մայրամուտը ինչպես մրրուր...»	261
«Լուսնի լիրը խրձանցի սնարին...»	263
«Խոր անտառում քաջըն է բոի վրա բղավում...»	265
Կպսում	267
«Աներևոյց ցնորքում ջինջ աստղերը լողացան...»	269
«Գլուխս բաց, մախաղով իմ քրտենի...»	271
«Ով իմ զիլ զանգակ արծարահնչյուն...»	273
«Ալ ծփենու թկի տակ...»	275
«Մերկ բացատներ, հնձած արտեր...»	277
«Սանրվածք՝ կանաչ տեսրի...»	279
«Օ՝, հողմե՞ր, հողմե՞ր, ձնահյուս հողմեր...»	283

1925

«Ո՞վ եմ ես, ի՞նչ եմ...»	285
«Այդպես է միշտ, ինչպես հարրած խնջույքում...»	287

«Помнишь наши встречи...?».....	288
«До свиданья, друг мой, до свиданья...».....	290
DUBL	
В эту ночь.....	292
Уйти бы.....	294
В ожидании зимы.....	296
Пастух	298
Ноябрь	300
Генрих Эдоян – Вместо пролога.....	303
Список иллюстраций	307

«Հիշո՞ւմ ես մեր փոխայցերը...»	289
«Յտեսությո՞ւն, իմ բարեկամ, մնաս բարով»	291

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

Այս գիշեր	293
Գնայի՛	295
Զմռան սպասում	297
Հովիվ	299
Նոյնմեր	301

Հենրիկ Էդոյան – Վերջաբանի փոխարեն	303
Լուսանկարների ցանկ	307

Сергей Есенин
СТИХИ РАННЕГО ПЕРИОДА
(1910-1915 гг.)

В переводе и с предисловием
Вагана (Владимира) Магаляна
(На русском и армянском языках)

ՍԵՐԳԵՅ ԵՍԵՆԻՆ
ՎԱՂ ՇՐՋԱՆԻ ԲԱՆԱՏՍԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
(1910-1915 թթ.)

Վահան (Վաղինմիր) Մաղալյանի
քարգմանությանը և առաջարկանով

Հրատարակության տնօրեն՝ Կ. Հ. Գրիգորյան
Գեղարվեստական խմբագիր՝ Ա. Վ. Պատվականյան
Համակարգչային շարվածքը և ձևափորումը՝ Կ. Ժ. Զալարյանի
Սրբագրիչ՝ Վ. Վ. Դերձյան

Ստորագրված է տպագրության՝ 15.12.2015 թ.:
Զափար՝ 70x108 1/32: Թուղթը՝ օֆսեթ:
Հրատարակական՝ 9.93 մամոլ: Տպագրական՝ 10 մամոլ
+ 10 էջ ներդիր=12.5 պայմանական մամոլ:
Տպաքանակ՝ 150:

